

TAMPEREEN YLIOPISTO

Määrällisen ja laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet
ja matka suunnitelmista tutkimustuloksiin

Esimerkkitapauksena Worlds of Journalism Studyn Suomen tutkimus

Viestintätieteiden tiedekunta

Journalistiikka

Pro gradu -tutkielma

Marianna Langenaja

Tammikuu 2018

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestintätieteiden tiedekunta

LANGENOJA, MARIANNA: Määrällisen ja laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet ja matka suunnitelmista tutkimustuloksiin. Esimerkkitapauksena Worlds of Journalism Studyn Suomen tutkimus.

Pro gradu -tutkielma, 93 s.

Journalistiikka

Tammikuu 2018

Tässä pro gradu -tutkielmassa kuvataan sitä, millaisten vaiheiden kautta haastattelututkimus etenee humanistisissa tieteissä ja millaisia ovat määrällisen ja laadullisen tutkimusotteen ominaispiirteet.

Tarkastelen näitä kysymyksiä käyttäen esimerkkinäni Worlds of Journalism -tutkimusta, joka toteutettiin Suomessa vuonna 2013. Tutkimuksessa haastateltiin toimittajia määrällisin ja laadullisin menetelmin. Vertailen näitä kahta menetelmää toisiinsa kohdistuen katseeni metodologisiin kysymyksiin. Samalla pyrin hahmottamaan sellaisia tutkimuksen keskeisiä vaiheita ja piirteitä, jotka ovat yleistettävissä laajasti muihinkin haastattelututkimuksiin.

Myös metodologiakirjallisuus esittää tässä tutkielmassa tärkeää roolia. Peilaan Worlds of Journalism -tutkimusta kirjallisuutta vasten ja kysyn, miten ne kohtaavat. Merkittävä eroavaisuus tämän tutkielman ja metodologiakirjallisuuden välillä näyttää olevan se, että kirjallisuus tarkastelee tutkimusotteita metodikeskeisesti, kun tässä työssä pyritään hahmottamaan tutkimusotteita kokonaisuuksina.

Metodikeskeinen tarkastelutapa kiinnittää huomiota yksittäisiin metodeihin ja niiden eroavaisuuksiin. Tällainen näkökulma jättää huomiotta tutkimusotteiden yhteiset piirteet ja esittää otteet usein toistensa vastakohtina. Vain kokonaisuutta tarkastelemalla on mahdollista hahmottaa, että määrällisellä ja laadullisella tutkimusotteella on itse asiassa paljon yhteistä. Ne kulkevat pitkälti saman matkan suunnitelmista tutkimustuloksiin, niiden ominaispiirteet ovat monilta osin yhteneväisiä ja ne saattavat jopa tuottaa hyvin samankaltaisia tutkimustuloksia.

Keskeistä tutkimustulosten muodostumisessa on havaintojen tulkinta. Sekä määrälliset että laadulliset empiiriset havainnot vaativat aina tulkintaa, ennen kuin niitä voidaan kutsua tutkimustuloksiksi. Vaikka havaintojen tulkinta näyttää empirian tasolla erittäin tärkeältä, tulkinnan vaiheesta kirjoitetaan metodologiakirjallisuudessa melko vähän ja varsin ylimalkaisesti.

Tässä pro gradu -tutkielmassa mennään siis metodeja syvemmälle tasolle, mutta pysytellään kuitenkin sellaisissa kysymyksissä, joita jokainen tutkija kohtaa käytännön tutkimustyössä. Tämä tutkielma voikin tarjota lisää hyödyllisiä ajatuksia metodologisista kysymyksistä kiinnostuneille tai aloitteleville tutkijoille.

Avainsanat: metodologia, metodi, määrällinen tutkimus, laadullinen tutkimus, haastattelututkimus, humanistiset tieteet

Sisällysluettelo

1.	Johdanto	3
2.	Pro gradu -työn tutkimusmenetelmät	8
2.1	Tarkastelukulmat, systeemiajattelu ja havaintomatriisi	9
2.2	Empiirisen tutkimuksen vaiheet käytännössä	13
3.	Worlds of Journalism -tutkimuksen lähtökohdat	17
3.1	Suomen sisäinen tutkimus	18
4.	Mistä tutkimus alkaa?	20
4.1	Aineistolähtöinen tutkimus	21
4.2	Teorioita testaava tutkimus	23
5.	Epistemologia ja aineiston keruu	27
5.1	Kieli ja merkitykset	27
5.2	Muuttujia ja kokonaisuuksia	31
5.3	Milloin valita survey?	34
5.4	Kieli ja merkitykset määrällisessä tutkimuksessa	35
5.5	Kommunikaatio haastattelussa	39
6.	Aineiston analyysi	45
6.1	Aineistojen luonteet	46
6.2	Laadullisen tutkimuksen näkökulmat	48
6.3	Aineistosta tutkimustuloksiin	52
6.3.1	Määrällinen osuus	53
6.3.2	Laadullinen osuus	55
6.4	Tulkinta	57
6.5	Analyysi ja synteesi	64
6.6	Tutkijan merkitys tulkintatyössä	66
7.	Tutkimustulokset	71
7.1	Kausaalinen ja intentionaalinen selittäminen	72
7.2	Tutkimustulosten yleistettävyys	76
8.	Pro gradu -työn johtopäätökset	80
8.1	Määrällisen ja laadullisen tutkimuksen vaiheet	80
8.2	Tulkinnan vaiheen merkitys	82
8.3	Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen ominaispiirteet	83
8.4	Mitä tästä kaikesta voidaan päätellä?	86
9.	Pohdinta	90
9.1	Potentiaaliset jatkotutkimukset	92
	Kirjallisuus	94

1. Johdanto

Ihmistieteiden ja luonnontieteiden välinen taistelu resursseista ja vallasta ei ole vielä tänäkään päivänä päättynyt. Väantö humanististen tieteiden ja luonnontieteiden välillä on itse asiassa saanut viime aikoina julkisuutta, kun yliopistojen rahoituksesta on leikattu satoja miljoonia euroja ja rahoitusmalli näyttää suosivan luonnontieteitä. Yksi tuoreimmista teoksista, joissa käsitellään humanistien ja luonnontieteilijöiden välistä resurssi- ja valtataistelua, on vuoden 2016 lopussa julkaistu Tuomas Heikkilän ja Ilkka Niiniluodon kirja Humanistisen tutkimuksen arvo. Kirjoittajat (2016, 6-8) väittävät teoksessaan, että Suomi on ollut liian kauan insinöörivetoinen maa, eikä humanisteja ole päästetty päätöksentekopöytiin. Tähän on kirjoittajien mielestä tultava loppu ja siksi he julistavat ensimmäisessä kappaleessaan hyökkäyksen.

Pro gradu -työni tarkoituksena ei ole niinkään käsitellä luonnontieteiden ja humanististen tieteiden valtataistelua, mutta tutkielmani ydin on näihin tieteisiin usein yhdistetyt metodologiat. Yleisesti ajatellaan, että luonnontieteellinen tutkimus nojaa määrälliseen, siis kvantitatiiviseen tutkimukseen, jossa tutkimushavainnot ovat numeerisia. Laadullinen, siis kvalitatiivinen tutkimus taas liitetään humanistisiin tieteisiin, joissa tutkimuksen havainnot ovat kielellisiä. Näin ajattelevat myös Heikkilä ja Niiniluoto (2016, 44). He väittävät, että laadullinen tutkimus on humanististen tieteiden erityispiirre, koska ihminen ja kulttuuri eivät ole samalla tavalla mitattavissa kuin vaikkapa fysiikan, kemian tai biologian kohteet. Heikkilän ja Niiniluodon kirja onkin osoitus siitä, ettei määrällinen tutkimus ole vieläkaan selviö humanistisissa tieteissä, vaikka esimerkiksi Pertti Alasuutari (2011, 15) rohkeni jo 1990-luvulla väittää, että jako laadulliseen ja määrälliseen tutkimukseen on murtumassa. Samaa ennusti Pertti Töttö vuonna 2005.

Herkman, Nordenstreng, Keinonen ja Ala-Fossi (2008, 18–20) jakavat myös mediatutkimuksen yhteiskunnallisesti ja humanistisesti painottuneisiin näkökulmiin. Heidän mukaansa yhteiskuntatieteellisen näkökulman juuret ovat positivistisessa mediasosiologiassa ja Frankfurtin koulukunnassa. Humanistisen näkökulman juuret ulottuvat jonnekin 1970–1980-luvuille, jolloin ”uusi polvi” haastoi vanhan omaksumalla sellaisia tutkimuksen tekemisen tapoja, joista myöhemmin kehittyi kulttuurintutkimus. Lähes 50 vuotta sitten syntynyt jaottelu tuotti mediatutkimukseen kaksi paradigmaa, joista ensimmäisen uskottiin edustavan modernia aikaa ja toisen postmodernia aikaa.

Yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden raja on kuitenkin häilyvä, eikä sitä kaikissa tilanteissa ole edes mahdollista vetää. Mediatutkimus lainaa teorioita ja näkökulmia niin monilta eri tieteenaloilta, että sitä kutsutaankin tieteenalojen risteykseksi. Tässä pro gradu -tutkielmassa kirjoitan mediatutkimuksesta osana humanistisia tieteitä, eli näen humanistiset tieteet laajassa merkityksessä. Näen siis, että humanistiset tieteet tutkivat kulttuuria, kieltä, historiaa, taidetta ja inhimillisen kanssakäymisen muotoja.

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena on jatkaa vuosikymmeniä humanistisissa tieteissä jatkunutta metodologista keskustelua. Tarkoitukseni on kuitenkin käsitellä aihetta monien näkökulmien kautta. Sen sijaan, että lähtökohtaisesti asettuisin jonkin tutkimussuuntauksen taakse tai määrittäisin jotkut tutkimusmenetelmät vain luonnontieteellisiksi ja toiset vain humanistisiksi, pyrin pikemminkin argumentoimaan määrällisen ja laadullisen otteiden käyttökelpoisuuden puolesta mediatutkimuksessa ja laajemmin humanistisissa tieteissä. Pro gradu -työni lähtökohta on se, että määrällinen ja laadullinen ote eivät aina ole toisensa poissulkevia vaihtoehtoja tai valintoja. Niiden käytössä voi olla kysymys myös työnjaosta. Tällainen monitieteellisyyden ja -metodologisuuden korostaminen on itse asiassa tälle ajalle varsin tyypillinen lähestymistapa. Monitieteellisyyden ja -metodologisuuden korostamista voi kutsua jopa tieteen trendiksi ja kriteeriksi hyvälle nykytutkimukselle (Viljanen, Aitamurto, Lassila, Salmi 2010, 5). Pyrin tässä pro gradu -tutkielmassa myös osoittamaan, että yleisimmät käsitykset määrällisestä ja laadullisesta tutkimusotteesta perustuvat mielikuviin eivätkä tutkimuksellisiin käytäntöihin. Esimerkiksi Halfpennyn (1979, 799) erottelu kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen ominaispiirteistä esittää tutkimusotteet vastakkaisina sellaisiin käsitteisiin, joille ei löydy todennusta käytännöstä. Silti hänen erottelustaan on tullut yksi metodologisen keskustelun klassikoista.

Toisekseen tämän pro gradu -työn tavoitteena on mallintaa metodologiaa esimerkkien ja konkretian kautta. Teksti soveltuu siis kaikille tutkimuksen tekemisestä kiinnostuneille. Näen, että metodologisten kysymysten käsitteleminen mahdollisimman selväsanaisesti edistää avoimen tieteen ideologiaa, joka sekin on tälle ajalle hyvin tyypillinen. Avoimen tieteen ja tutkimuksen käsikirjassa (2014, 2) kirjoitetaan, että tutkimustuloksilta odotetaan laajaa todentamista, läpinäkyvyyttä ja toistettavuutta. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta korostaa toimenpideohjelmassaan (2013, 7), että yleisöllä pitää olla mahdollisuus päästä osallistumaan niin tutkimusaiheiden valintaan kuin tutkimustulosten arviointiin. Jotta tämä tavoite voi toteutua, tarvitaan yleisöltä jonkinlaista tiedelukutaitoa.

Kolmanneksi tämän pro gradu- tutkielman tavoite on edetä metodologisessa pohdinnassa hieman syvemmälle, kuin monet opiskelijoille suunnatut metodioppaat etenevät. Useat metodioppaat esittävät tutkimuksen teon lähinnä teknisenä prosessina, ja metodologiset väitteet tavataan perustella niissä varsin löyhästi. Teosten ongelma onkin siinä, ettei niiden tavoitteena ole jatkaa metodologista keskustelua, vaan auttaa opinnäytetyötään tekevää löytämään sopivia työkaluja.

Käytännön tasolla toteutan nämä kolme pro gradu -työlle asettamaani tavoitetta tutkimalla yhtä tieteenalamme tutkimusta. Pro gradu -työni esimerkkitapauksena toimii varsin tuore, kansainvälinen Worlds of Journalism Study. 66 maassa toteutettuun tutkimukseen osallistui myös Suomi, ja keskitän pro gradu -tutkielmassa huomioni juuri Suomen tutkimusosuuteen. Tutkimuksessa kartoitettiin haastatteluiden avulla journalistien käsityksiä ammatillisesta kulttuuristaan ja identiteetistään. Worlds of Journalism -tutkimus toteutettiin sekä määrällisin että laadullisin metodein, joten se palvelee pro gradu -tutkielmani aihetta.

Valitsin Worlds of Journalism -tutkimuksen esimerkkitapaukseksi myös siksi, että se on minulle ennestään tuttu tutkimus ja juuri se herätti minut aikoinaan pohtimaan metodologisia kysymyksiä. Osallistuin vuonna 2013 Worlds of Journalism Studyn Suomen tutkimuksen määrällisen osuuden haastatteluiden tekemiseen. Työssäni minulle tarjoutui mitä parhain näköalapaikka määrällisen tutkimuksen ominaispiirteiden ja ongelmien havaitsemiseen. Huomasin hyvin konkreettisella tasolla, miten strukturoitu haastattelu vaikeuttaa kommunikointia tutkittavien kanssa ja miten kielelliset seikat korostuvat määrällisessä tutkimuksessa jo survey-kaavakkeen suunnitteluvaiheessa. Kun puhuin näistä huomioistani Worlds of Journalism -tutkimuksen tutkijoiden kanssa, he kannustivat minua kirjoittamaan aiheesta kandidaatintutkimuksen, joka oli tuolloin opinnoissani ajankohtainen. Kirjoitin tutkielman, jossa kritisoin määrällisten tutkimusmetodien käyttöä humanistisissa tieteissä.

Sain noihin aikoihin ensikosketukseni tutkimukseen, joten katsoin metodologisia kysymyksiä melko suppeasti. Maisteriopintojen ja lisälukemisen myötä aloin ymmärtää, ettei tutkimusote ole arvo siinä. Valitut metodit ovat vain teoreettisia oletuksia sisältäviä työkaluja, joilla tutkija tavoittelee vastauksia tutkimuskysymyksiinsä. Aloin yhä vahvemmin ajatella, että humanistisissa tieteissä voi hyödyntää myös määrällisiä metodeja tai useita tutkimusotteita täydentämään toisiaan, kuten Worlds of Journalism -tutkimuksessa on tehty.

Yksikkömme johtajan ohimennen heittäämä ehdotus, että laajentaisin kandidaatintyön pro gradu -tutkielmaksi, alkoi kuulostaa varteenotettavalta idealta. Minulle oli syntynyt uusia ajatuksia ja

pääsin seuraamaan vierestä kolmea Worlds of Journalism -tutkimuksen laadullista teemahaastattelua. Lisäksi tutkijat lupasivat minulle Worlds of Journalism -tutkimuksen aineiston käyttöni. He kannustivat minua jatkamaan aiheen parissa, koska metodologiasta ei puhuta riittävästi eikä vastaavanlaisia pro gradu -tutkielmia juuri tehdä. Päätin, että haluaisin tutkielmallani tuottaa sellaista materiaalia, joka yhtäältä jatkaisi metodologista keskustelua, mutta josta voisi joskus olla apua jollekin vaikkapa opinnäytetyön tekemisessä. Vaikka esimerkkitapauksenani onkin vain yksi tutkimus, tavoitteenani on tehdä sellaisia päätelmiä, jotka pätevät myös muissa haastattelututkimuksissa, joissa hyödynnetään määrällisiä survey- ja laadullisia teemahaastatteluita.

Tässä pro gradu -tutkielmassa kysyn, mitä määrällinen ja laadullinen tutkimusote tarjoavat humanistisille tieteille esimerkkitapauksenani Worlds of Journalism -tutkimus. Kysymykseni jakautuu kahteen. Ensinnä tarkastelen, millaista reittiä tutkimusotteet etenevät suunnittelusta tutkimustuloksiin ja millaisia haasteita ne kohtaavat matkallaan. Toiseksi pyrin vielä erottelemaan tutkimusotteiden erityispiirteitä, yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia. Näiden kysymysten avulla hahmotan Worlds of Journalism -tutkimuksen metodologisesti oleelliset piirteet, mutta samalla tarkastelen määrällisen ja laadullisen tutkimuksen asemaa yleisellä tasolla humanistisissa tieteissä ja tutkimusotteiden erityiskysymyksiä metodologisessa keskustelussa. Tutkimuksen aineistona toimivat Worlds of Journalism -tutkimuksen tulokset, aineistot, haastattelut ja suunnitelma.

Tarkastelen tutkielmassani myös metodologiakirjallisuutta. Pro gradu -tutkielmani työstämisen alkuvaiheissa kirjallisuus tarjosi minulle tärkeitä työkaluja, joiden avulla saatoinkin tarkastella Worlds of Journalism -tutkimusta. Kirjallisuuden avulla perehdyin käsitteisiin ja aloin ymmärtää metodologiaa aiempaa syvemmällä tasolla. Kun pro gradu -tutkielmani eteni, metodologiakirjallisuudesta alkoi kuitenkin muodostua yksi tutkimuskohteistani. Näkökulman vaihdos johtui siitä, että metodologiakirjallisuuden näkemykset kvantitatiivisesta ja kvalitatiivisesta tutkimuksesta eivät kaikilta osin tuntuneet sopivan Worlds of Journalism -tutkimukseen. Kirjallisuus esittää määrällisen ja laadullisen tutkimuksen usein toisensa poissulkevinä valintoina tai jonkinlaisina ääripäinä. Worlds of Journalism -tutkimus sen sijaan hyödyntää molempia tutkimusotteita eikä sovi mihinkään ääripäähän. Tästä syystä tarkastelen pro gradu -työssäni metodologiakirjallisuutta kriittisesti, vaikka se tarjoaa minulle myös apua tutkimustyössäni.

Olen pyrkinyt pitämään pro gradu -työni mahdollisimman käytännönläheisinä. Helposti lähestyttävä otteeni näkyy siten, että en tässä työssä kiinnitä huomiota sellaisiin filosofisiin ajatusrakennelmiin, jotka eivät välittömästi konkretisoidu tutkimustyön käytännöissä. Tällaisia pois jättämiäni teemoja

ovat esimerkiksi tiedonintressit. Sivuutan myös monia sellaisia näkökulmia, jotka eivät liity nimenomaisesti esimerkkitapaukseeni, eli Worlds of Journalism -tutkimukseen. Pidänkin tutkielmassani näkökulman tiiviisti määrällisessä ja laadullisessa haastattelututkimuksessa ja niiden käytännöissä.

Aloitin pro gradu -työni tarkastelemalla ensin Worlds of Journalism -tutkimuksen lähtökohtia. Esittelen tarkemmin Worlds of Journalism Studyn ja kysyn, mistä tutkimus oikeastaan alkaa. Tarkastelen myös tutkimusotteiden epistemologisia eli tieto-opillisia lähtökohtia. Tämän jälkeen käsittelen määrällisen ja laadullisen haastattelututkimuksen tapoja kerätä ja analysoida aineistoja. Kirjoitan myös havaintojen tulkinnasta ja tulkinnan merkityksestä tutkimusprosessissa. Pohdin, mitä tulkinta on ja millaisilla tasoilla sitä tehdään. Tämän jälkeen esittelen Worlds of Journalism -tutkimuksen tulokset ja pääsen lopulta oman pro gradu -työni johtopäätöksiin, joissa pyrin vastaamaan esittämiini tutkimuskysymyksiin. Siinä ohessa pohdin, mitä Worlds of Journalism -tutkimuksen valossa voidaan päätellä laadullisesta ja määrällisestä tutkimusotteesta yleisesti humanistisissa tieteissä.

Näen Worlds of Journalism -tutkimuksen edustavan humanistisia tieteitä, koska Worlds of Journalism -tutkimuksessa ennen kaikkea ymmärretään journalistista kulttuuria ja siihen pureudutaan yksilöiden, eli toimittajien itsensä kautta. Humanistisissa tieteissä, kuten myös Worlds of Journalism -tutkimuksessa, ihminen nähdään jollakin tavalla erityislaatuisena, siis eläimestä ja luonnosta poikkeavana, tietoisena, kielellisenä ja kulttuurisena olentona (Raatikainen 2004, 9).

2. Pro gradu -työn tutkimusmenetelmät

Tämän pro gradu -työn tarkoituksena on tutkia tutkimusta. Tutkimuskohteeni on metodologia, jonka avulla pyrin hahmottamaan Worlds of Journalism -tutkimuksen määrällisen ja laadullisen osuuden piirteitä ja kulkua. Metodologia liittyy läheisesti tutkimuksen metodeihin. Metodi on jonkinlainen sääntöjen yhdistelmä sille, miten tutkimuksessa tulisi edetä. Metodi voi määrittää vaikkapa tapaa, miten aineistoa analysoidaan. Metodologia sen sijaan tarkastelee metodeihin liittyviä sääntöjä ja metodeja kokonaisuuksina sekä tutkimuksen tausta-ajattelua ja oletuksia tutkimuskohteesta.

Laaksovirta (1985, 40–41) jakaa metodologian kolmelle hierarkian tasolle. Ensimmäinen taso sisältää sellaisia metodeja, joita voidaan käyttää missä tahansa tutkimuksessa. Tällaisia ovat vaikkapa hypoteesien testaaminen, analyysi ja synteesi sekä induktiivinen ja deduktiivinen päättely. Metodologian toisella hierarkian tasolla sijaitsevat menetelmät, jotka ovat yhteisiä useille tieteenaloille. Esimerkiksi haastattelututkimusta voidaan käyttää monella ihmisellä tutkivalla tieteenalalla. Kolmas ja alin metodologisen hierarkian taso on yhdelle tieteenalalle ominainen menetelmä.

Tutkimukseni ydinongelma sijoittuu hierarkian keskimmaiselle ja ylimmälle tasolle. Voidaan nimittäin käydä kädenvääntöä siitä, millaiset menetelmät soveltuvat kaikille tai useille tieteenaloille. Alimman hierarkian tason menetelmät eivät kosketa tätä pro gradu -tutkielmaa, koska Worlds of Journalism -tutkimuksessa on käytetty sellaisia metodeja, jotka ovat yhteisiä useille eri tieteenaloille, ei pelkästään mediatutkimukselle.

Tässä pro gradu -työssä käsittelem metodologisia kysymyksiä niiltä osin, kuin ne sopivat omaan tutkimusaineistooni. Käsittelem siis löyhästi tai jätän kokonaan käsittelemättä sellaisia metodologisia kysymyksiä, jotka eivät ole jatkuvasti ja konkreettisesti läsnä käytännön tutkimustyössä. Pro gradu -tutkielmani aineistona toimivat seuraavat materiaalit:

1. Worlds of Journalism Studyn Suomen tutkimuksen määrällisestä osuudesta tehty raportti
2. Worlds of Journalism Studyn Suomen tutkimuksen määrällisestä ja laadullisesta osuudesta tehty tieteellinen artikkeli
3. Worlds of Journalism Studyn Suomen tutkimuksen kysymyspatteristo
4. Worlds of Journalism Studyn Suomen tutkimuksen laadullisten teemahaastatteluiden litteroinnit

5. Tutkija Reeta Pöyhtäriin kanssa käymämme keskustelu 10.1.2017

6. Tutkija Jari Väliherosen kanssa käymämme keskustelu 2.2.2017

Kaksi viimeksi mainittua aineistoa keräsin kesken analyysityön, kun huomasin, että tarvitsen myös tutkijoiden näkemystä, jotta ymmärtäisin syvällisemmin, millaista reittiä pitkin määrällinen ja laadullinen tutkimus ovat kulkeneet. Vapaamuotoisesti ja varsin avoimella tekniikalla tekemäni haastattelut kestivät molemmat noin 45 minuuttia. Muut aineistoni sain tutkijoilta suoraan sähköpostiini, joten niiden kerääminen oli varsin helppoa. Päätin rajata aineistoni koskettamaan vain Suomen tutkimusta, koska tarkoitukseni ei ole vertailla eri maiden tuloksia, vaan tavoittaa määrällisen ja laadullisen tutkimuksen luonne haastattelututkimuksissa. Worlds of Journalism Study on niin laaja tutkimus, että päätin rajata jopa Suomen tutkimuksen aineistoa. Keskityn pro gradu -tutkielmassani Worlds of Journalism -tutkimuksessa haastateltaville esitettyihin journalistin etiikkaa koskeviin kysymyksiin, kysymysten tuottamaan aineistoon ja aineistosta tehtyihin päätelmiin. Etiikka on vain yksi osa-alue Worlds of Journalism -tutkimusta. En siis ole hyödyntänyt kaikkea sitä materiaalia, jota aiemmin mainitsemani aineistot voisivat minulle tarjota.

Halusin keskittyä vain yhteen teemaan, koska se helpottaa lukijaa seuraamaan tekstiäni ja ymmärtämään, mitä kulloinkin tarkoitan. Käyttämäni käsitteet ovat toisinaan varsin monimutkaisia ja niiden ymmärtäminen ainakin itselleni haastavaa, joten halusin rajata empiriani mahdollisimman yksinkertaiseksi. Rajasin aineistoani myös pitääkseni oman työmääräni kohtuullisena. Useisiin tutkimuksen eri aihealueisiin perehtyminen olisi vaatinut minulta runsaasti aikaa, mutta ei välttämättä olisi tuonut tutkimukseen vastaavaa hyötyä. Valitsin rajaukseni sen perusteella, että etiikka osoittautui Suomen tutkimuksessa keskeiseksi teemaksi. Juuri etiikka näyttää olevan kaikista journalistin profession ydinarvoista eniten liikkeessä, ja siinä näyttää olevan kaikista arvoista suurin ristiriita ihanteiden ja käytännön välillä (Pöyhtäri, Väliherosen, Ahva 2016, 19).

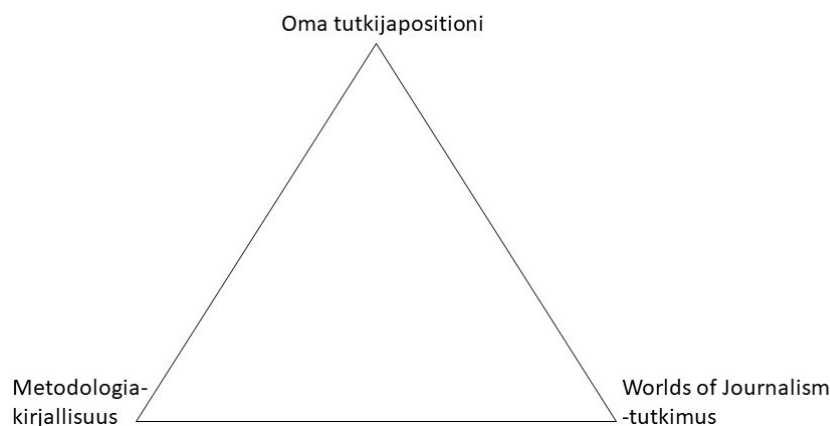
2.1 Tarkastelukulmat, systeemiajattelu ja havaintomatriisi

Kuten tämä pro gradu -tutkielman rakenteesta on havaittavissa, kirjallinen työni etenee Worlds of Journalism -tutkimuksen lähtökohdista sen tuloksiin. Pro gradu -työni esittää tutkimusvaiheet siis kronologisessa järjestyksessä. Varsinainen tutkimustyöni eteni kuitenkin päinvastaiseen suuntaan. Empiirinen tutkimukseni alkoi Worlds of Journalism -tutkimuksen tuloksiin perehtymisestä. Halusin aloittaa tuloksista, koska ne ovat lukijalle näkyvin osuus. Koin, että minun on syytä tuntea

perinpohjaisesti tutkimuksen tulokset sekä tuloksista kirjoitettu raportti ja tieteellinen artikkeli, ennen kuin voin päätellä mitään tutkimuksen matkasta tai sen lähtöasetelmista.

Pro gradu -tutkielmani näkökulma metodologiaan muodostuu kolmesta tarkastelupisteestä. Ensimmäinen on Worlds of Journalism -tutkimus. Se asettaa raamit sille, millaisista asioista ylipäättään kirjoitan. Toinen on metodologiakirjallisuus. Se heijastuu jatkuvasti työssäni ja tarjoaa minulle käsitteitä. Kolmantena on oma tutkijapositioni. Tällä tarkoitan henkilökohtaista näkemystäni metodologiasta. Palaan siihen tuonempana tässä luvussa. Nämä kolme osaa käyvät työssäni jatkuvaa keskustelua. Toisinaan pyrin tukemaan Worlds of Journalism -tutkimuksesta saamiani havaintoja metodologiakirjallisuudella, toisinaan taas joudun toteamaan, ettei kirjallisuus palvele tutkimustani ja tarkastelen metodologiaa omasta tutkijapositionistani käsin. Tällä tavoin sekä Worlds of Journalism -tutkimus että metodologiakirjallisuus asettuvat oman tarkasteluni ja tutkimukseni kohteiksi. Hahmotan kuviossa 1 pro gradu -työni tarkastelupisteet, jotka ovat yhteydessä toisiinsa.

Kuvio 1. Tutkimukseni näkökulman muodostuminen

Kuviossa ilmenevällä omalla tutkimuspositiollani tarkoitan sitä näkökulmaa, joka minulle on pro gradu -työn aikana muodostunut metodologiasta. Tarkastelutapani poikkeaa tyypillisen metodioppaan näkökulmasta. Monet metodioppaat esittävät laadulliset ja määrälliset tutkimukset säännönmukaisina metodien ketjuina. Ne eivät ota huomioon tutkimusten vaihtuvia tausta-ajatteluita. Omasta mielestäni metodologia ei synny annettuna metodien ketjuna, vaan muotoutuu

tutkimuskysymysten ja kohteen sekä taustaoletusten yhteisvaikutuksesta. Omaa metodologiakäsitystäni lähimpänä lienee C. Wright Mills. Hän kirjoittaa tutkimuksen käsityöläisyydestä. Käsityöläisyydellä hän tarkoittaa, että jokaisella tutkimuksella on oma metodologiansa. Mitään valmiista kaavaa ei ole syytä palvoa, vaan tutkimus on sellaista käsityötä, jossa jokainen tuotos on uniikki kappaleensa (2015, 255). Tällainen ajattelumalli sopii huonosti metodioppaisiin, jotka pyrkivät opettamaan tutkimuksen teon yleisiä tapoja. Millsin esittämä näkökulma lienee ongelmallinen jopa syvällisemmissä metodologiakirjoissa, koska niissä pystytään harvoin käsittelemään yksittäisten, ainutlaatuisten tutkimusten metodologioita. Kirjallisuus siis kertoo, miten tutkimusvaiheet yleensä etenevät teoriassa. Oma tutkimukseni taas käsittelee sitä, miten tutkimusvaiheet etenevät *ainutlaatuisessa* tapauksessa käytännössä. Nämä tarkastelutavat eivät aina istu yhteen.

Tässä pro gradu -työssä tasapainoilen siis kolmen tarkastelupisteen välissä. Samalla pyrin rakentamaan Worlds of Journalism -tutkimuksesta rekonstruktion. Seuraan tutkielmassani niitä polkuja, joita tutkijat ovat edenneet tehdessään Worlds of Journalism -tutkimusta. Etsin aineistostani oman tutkimuksellisen viitekehitykseni, siis määrällisen ja laadullisen metodologian, kannalta keskeisimpiä piirteitä ja tarkastelen niitä suhteessa metodologiakirjallisuuteen ja omaan käsitykseeni metodologioista. Lähestyn aineistoani laadullisesti. Analysoin sitä kielen, tekstien ja näistä tekemieni tulkintojen perusteella. Kuvaisinkin lähestymistapaani jonkinlaiseksi systeemiajatteluksi.

Anttila (2014) kirjoittaa metoditietämystä edistävällä Metodix-verkkosivulla, että systeemiajattelun tarkoituksena on rakentaa monimutkaisista systeemeistä jonkinlainen havaittava kokonaisuus, malli. Mallissa pyritään ymmärtämään ja käsitteellistämään todellista systeemiä, minun tapauksessani Worlds of Journalism -tutkimuksen todellista etenemistä ja metodologiaa. Systeemiajattelu lienee tuttu erityisesti tekniikan alalta. Tietokonetta voidaan selittää kokonaisena systeiminä, jonka osat ovat ikään kuin funktionaalisia. Ilman yhtä osaa seuraavalla osalla ei ole käyttöä. (Anttila, 2014.) Samalla tavalla pyrin hahmottamaan Worlds of Journalism -tutkimuksen metodologista systeemiä, jonka kaikki osat vaikuttavat toisiinsa, ovat tärkeitä ja muodostavat yhdessä kokonaisuuden.

Vaikka pyrin tässä työssä hahmottamaan Worlds of Journalism -tutkimuksen kulun mahdollisimman tarkasti, minun on todettava, etten pysty kuvaamaan oman tutkimukseni kulkua aivan yhtä yksityiskohtaisesti. En noudata tutkimuksessani mitään valmiita metodeja, joiden avulla voisin lyhyesti kiteyttää tutkimukseni kulun. Pyrin kuitenkin tässä luvussa kuvailemaan mahdollisimman tarkasti, miten tutkimustyöni on edennyt suunnitelmasta tuloksiin. Näin lukija saa aineksia arvioida tutkimusmenetelmiäni ja -tuloksiani sekä kenties haastaa tai kyseenalaistaa tekemäni johtopäätökset.

Pyrin tässä pro gradu -työssä ymmärtämään ja käsitteellistämään Worlds of Journalism -tutkimuksessa tehtyjä metodologisia valintoja ja tutkimusotteiden piirteitä. Tässä mielessä pro gradu -tutkielmani edustaa hermeneuttista traditiota. Tutkimuksen aikana pyrin ymmärtämään tutkimusaiheittani ja oppimaan siitä jatkuvasti lisää. Tällaista tutkimusprosessia voi kutsua hermeneuttisen spiraalin muodossa eteneväksi. Jokaisen oivallukseni myötä pääsin hermeneuttisessa spiraalissa ikään kuin uudelle kehälle, jossa ajatukseni metodologioista syveni ja työni tarkoitus selveni. Kuvaankin tutkimusmenetelmäni mieluummin hermeneuttiseksi spiraaliseksi kuin hermeneuttiseksi kehäksi, vaikka viimeksi mainittu lienee tutumpi käsite. Kehä kuvastaa mielestäni jotain, joka etenee samaa polkua pitkin yhä uudestaan. Minulle pro gradu -työn tekeminen oli sen sijaan jatkuvasti syvenevä oppimisprosessi.

Mielenkiintoista tässä prosessissa oli se, etten koskaan tiennyt, millaisia asioita seuraavaksi löytäisin metodologiakirjallisuudesta ja miten kirjallisuuden esittämät väitteet istuisivat käytäntöön. Pro gradu -tutkielmani alalukujen määrän ja sisällön hahmottaminen oli tästä syystä tutkimusprosessissa haastavaa. En esimerkiksi pystynyt tekemään sisällysluetteloa, ennen kuin olin kirjoittanut suurimman osan pro gradu -työstäni. En kuitenkaan näe epäloogista etenemistapaa ongelmana, vaan pikemminkin todisteena siitä, että ymmärrykseni metodologiasta kehittyi jatkuvasti. Tällaista spiraalimaista ajattelun ja tutkimuksen kehkeytymistä on vaikea kuvata sanallisesti, koska se etenee oivallusten ja virhepäätelmien kautta uuteen oivallukseen ja lopulta jonkinlaiseen itseäni tyydyttävään päätelmään.

Tutkimustyöni alkoi kirjallisuuteen perehtymisellä. Pyrin aluksi saamaan kuvan siitä, mitkä ovat yleisiä käsityksiä määrälliselle ja laadulliselle tutkimukselle tyypillisistä piirteistä ja mitkä näistä käsityksistä voisivat olla relevantteja ensinnä humanistisissa tieteissä ja haastattelututkimuksissa mutta toisaalta myös Worlds of Journalism -tutkimuksessa, jota tutkin. Muodostin kirjallisuuden pohjalta havaintomatriisin, jota hyödynsin jonkinlaisena punaisena lankana koko tutkimusprosessin ajan. Havaintomatriisi osoittautui tutkimustyön edetessä odotettavasti puutteelliseksi ja pinnalliseksi, mutta onnistuin kiteyttämään siihen myös jotain sittemmin varsin hyödyllisiksi osoittautuneita vastapareja. Havaintomatriisin valmistuttua huomasin selvästi, miten määrällisen ja laadullisen tutkimuksen erityispiirteet ovat läsnä koko tutkimusprosessin ajan. Siinä missä esimerkiksi vastaparit ”numeerinen – kielellinen” viittaavat havaintoihin, vastaparit ”strukturoidu – strukturoimaton” viittaavat haastattelukysymyksiin. Havaintomatriisi herätti minut huomaamaan, että jos haluan tavoittaa määrällisen ja laadullisen tutkimuksen erityispiirteitä, minun pitää käsitellä

niiden koko matkaa suunnitelmasta tuloksiin. Näin mukaan tuli tutkimuskysymys siitä, millaisen prosessin kautta määrällinen ja laadullinen tutkimus kulkevat.

Kuvio 2 Havaintomatriisi

MÄÄRÄLLINEN	LAADULLINEN
Numeerinen	Kielellinen
Strukturoitu	Strukturoimaton
Pilkottu muuttujiin	Kokonaisuus
Makrotaso	Mikrotaso
Edustava otanta	Valitut tutkittavat
Objektiivinen	Subjekttiivinen
Yleistää	On ainutkertainen

Jo pelkkä silmäys tämän pro gradu -tutkielman sisällysluetteloon riittää kertomaan lukijalle, ettei tutkielmani perustu ainoastaan havaintomatriisissa oleville vastapareille. Oikeastaan pelkkä eroavaisuuksien etsiminen ei ollut alun perinkään tarkoitukseni. Tiedostin jo ennen varsinaiseen empiiriseen tutkimukseen ryhtymistä, että määrällisellä ja laadullisella tutkimuksella on paljon yhteisiäkin piirteitä. En kuitenkaan uskonut, miten pinnalliseksi havaintomatriisini tutkimustyöni edetessä lopulta osoittautuisi tai että kyseenalaistaisin matriisin kahden viimeisen vastaparin totuudenmukaisuuden. Muutos liittyy oman tutkijapositioni kehittymiseen. Minulle alkoi prosessin aikana muodostua oma käsitys metodologiasta, eivätkä kirjallisuuden antamat mielikuvat enää tyydyttäneet minua.

2.2 Empiirisen tutkimuksen vaiheet käytännössä

Aloitin empiirisen tutkimukseni siitä, että tutustuin Worlds of Journalism -tutkimuksen Suomen osuuden tutkimusraporttiin ja tutkimuksesta kirjoitettuun artikkeliin. Lukiessani raporttia ja artikkeleja kopioin molemmista erilliselle Microsoft Word -tiedostolle ne kohdat, joissa kirjoitettiin journalistisesta etiikasta. Aloin omin sanoin kiteyttää tuloksia mahdollisimman lyhyeksi kappaleeksi.

Jätin jokaisella tiivistyskerralla jotain vähemmän oleellista kirjoittamatta. Tällä tavalla minun oli helpompaa nähdä, millaisista faktoista määrällisen ja laadullisen tutkimuksen tulosten ydin aidosti koostuu. Tämä oli keskeinen tutkimukseni vaihe. Yhtäältä aloin ymmärtää aineistoani paremmin, mutta toisaalta huomasin, että mitä enemmän tiivistän tutkimustuloksia, sitä yhdenmukaisemmilta ne alkavat näyttää. Tämä huomio sai minut hämmentymään.

Yksi eroavaisuus lopullisilla tuloksilla kuitenkin näytti olevan: Tulokset näyttivät selittävän tutkittavia ilmiöitä hieman eri näkökulmista. Aiemmin lukemani lähdekirjallisuuden perusteella oivalsin, että kysymys saattaa olla siitä, että määrällinen tutkimus keskittyy kausaalisuhteisiin ja laadullinen intentionaalisen selittämiseen. Tämä luku oli yksi ensimmäistä, jonka kirjoitin, vaikka kausaalinen ja intentionaalinen selittäminen eivät edes kuuluneet havaintomatriisiini. Esimerkki kuvastaa osuvasti sitä prosessia, jossa tutkimukseni eteni.

Aina ei kuitenkaan käynyt niin, että teoria ja havaintoni olisivat osuneet yksiin. Tilanteet, joissa kirjallisuus sanoo yhtä ja empiria toista, saivat minut hämmentyneeksi ja vaativat paljon lisätyötä sen selvittämiseksi, mistä ristiriita syntyy. Esimerkiksi kysymys laadullisen tutkimuksen tulosten yleistämisestä vaati minulta ajattelutyötä. Olin metodologiakirjallisuuden avulla kirjoittanut havaintomatriisiini vastinparin määrällisen tutkimuksen tulosten yleistettävyydestä ja laadullisen tutkimuksen tulosten ainutkertaisuudesta. Tämä vastapari ei kuitenkaan näyttänyt sopivan aineistooni, koska Worlds of Journalism -tutkimuksen laadullisen osuuden tulokset oli kirjoitettu siten, että niiden ikään kuin uskottiin pätevän tutkittavajoukkoa laajempaan ryhmään. Tällainen ristiriita vaati mielestäni selvittämistä, koska siitä saattaisi syntyä jotain tärkeää. Onnekseni löysin vähän vahingossa teoksen, jossa käsiteltiin laadullisten tulosten yleistettävyyttä ja ymmärsin sen avulla, millä logiikalla Worlds of Journalism -tutkimuksen laadullisen osuuden tulosten yleistys on todennäköisesti tehty.

Kun kohtasin edellä mainitsemiani ristiriitoja, tiesin tarvitsevani niiden ratkaisemiseksi lähteitä, joita en vielä tuntenut. Lukija voisi helposti kuvitella, että juuri lähteiden etsintä oli pro gradu -tutkielmani teossa yksi työläimmistä vaiheista, mutta yllättävää kyllä, se ei ollut. Hyödynsin usein niin sanottua lumipalloeefktiä, eli selailin lukemieni kirjojen lähdeluetteloja ja valitsin sieltä lisää potentiaalista luettavaa. Iso osa tutkimusajasta meni kuitenkin näiden uusien lähteiden selailuun, lukemiseen, ymmärtämiseen ja muistiinpanojen tekemiseen. Kaikki lukemani lähteet eivät edes osoittautuneet relevanteiksi. Huomasin myös, että joistain teemoista oli vaikeaa löytää kirjallisuutta, jolloin

lähteiden etsintään kului enemmän aikaa. Näen kuitenkin, että lähteiden etsiminen oli tärkeä osa tutkimusprosessia ja henkilökohtaista oppimistani.

Ennen kuin olin saanut kirjoitettua tutkimustuloksia käsittelevää lukua valmiiksi, siirryin Worlds of Journalism -tutkimuksen aineistoa käsittelevään lukuun. Etenin näin, koska ajattelin, että siirtyessäni aineiston käsittelyyn voin saada uusia ajatuksia ja tietoa myös tutkimustulosten luonteesta. Aivan aluksi tutustuin perusteellisesti luvussa tarvitsemaani aineistoon. Tarkastelin, mitä Worlds of Journalism -tutkimuksesta kirjoitettu tutkimusraportti ja tieteellinen artikkeli kertovat tutkimusmenetelmistä. Tämän jälkeen keskityin laadullisen tutkimuksen litterointeihin. Luin kaikkien kuuden teemahaastattelun litteroinnit alusta loppuun ja poimin haastatteluista erilliselle Microsoft Word -tiedostolle ne kohdat, joissa mielestäni tutkittavat puhuvat etiikasta. Tulostin kaikki sivut ja selailin niitä vielä sellaisenaan.

Ymmärsin pian, etten voi kunnolla kirjoittaa Worlds of Journalism -tutkimuksen tulkinnasta, jos en ensin saa tietoa siitä, miten tulkinta käytännössä tapahtui. Raportissa ja artikkelissa ei juuri kerrota käytännön tulkintatyöstä, enkä saanut siitä kunnolla selvyyttä litterointienkaan avulla. Päätin haastatella tutkijoita ja keskustella tulkinnasta heidän kanssaan. Aluksi suunnittelin haastattelevani ainoastaan Reeta Pöyhtäriä laadullisesta tutkimuksesta, mutta huomasin haastattelun jälkeen aineistoni rikkauden, ja uskoin saavani paljon enemmän irti myös määrällisestä tutkimusotteesta, mikäli teen senkin tulkinnasta haastattelun. Arvaukseni osui oikeaan. Molemmat haastattelut osoittautuivat arvokkaiksi tämän pro gradu -tutkielman aineiston tulkinta-luvun kannalta.

Otin haastattelut nauhalle, jotta voisin palata niihin myöhemmin, mutta en nähnyt tarvetta niiden litteroinnille. Kirjoitin nauhojen perusteella, miten Worlds of Journalism -tutkimuksen laadullisen ja määrällisen tutkimuksen matka aineistosta kohti tutkimustuloksia eteni käytännössä. Tämä työvaihe oli tärkeä, koska sen aikana ymmärsin, miten merkittävä rooli tulkinnalla on sekä määrällisessä että laadullisessa tutkimuksessa ja miten molemmat otteet vaativat myös tutkijan näkemystä ja päättelyä. Tutustuin kirjallisuuteen, joka keskittyy erityisesti tutkimuksen tulkintaan, teoriaan ja tutkijan rooliin tulkitsijana. Tällaisesta kirjallisuudesta pystyin ammentamaan useamman alaluvun. Kirjojen pohjalta perehdyin esimerkiksi analyysin ja synteessin vaiheisiin. Oivalsin myös eri tutkijoiden teorioita yhdistämällä, millaisilla eri tasoilla tieteellistä tulkintaa tehdään. Aineisto-luvun kirjoittaminen vaati kuitenkin paljon ajatustyötä, koska havaintomatriisini ei sisältänyt yhtäkään selaista vastaparia, joka olisi kuvannut tulkinnan vaihetta.

Pääsin hyödyntämään omaa henkilökohtaista kokemustani vasta siinä vaiheessa, kun aloin kirjoittaa lukua *Worlds of Journalism* -tutkimuksen haastatteluista, haastattelukysymyksistä ja suunnitelmasta. Koska osallistuin määrällisen aineiston keräämiseen, pystyin kertomaan oman kokemukseni pohjalta, millaisia ongelmia esimerkiksi surveyn haastattelukysymyksiin liittyi. Juuri tästä luvusta pro gradu -työni idea sai alkunsa vuosia sitten. Tutkimuksen lähtökohdista ja aineiston keruusta kertovien lukujen kirjoittaminen sujui varsin nopeasti, koska olin käsitellyt aiheita jo kandidaatintyössäni. Tiesin jo ennalta myös hyviä lähteitä, joita voin hyödyntää tekstissäni.

Tätä työtä lukiessa on syytä pitää mielessä sen rajat. Osa tekstistäni pätee kaikkeen tutkimukseen, mutta osa vain haastattelututkimukseen. Pro gradu -työni havaintoja tai tuloksia ei siis voi yleistää siten, että ne kertoisivat koko kokonaisuuden humanististen tieteiden metodologiasta. Tavoitteenani on kuitenkin ollut se, että teksti antaisi eväitä metodologiseen pohdiskeluun määrällisen ja laadullisen tutkimuksen näkökulmista.

3. Worlds of Journalism -tutkimuksen lähtökohdat

Worlds of Journalism Study on Saksassa Münchenin yliopistossa alullepantu eri maiden journalistisia kulttuureja vertaileva tutkimus. Tutkimukseen osallistui vuosina 2012–2016 yhteensä 66 maata, joista yksi oli Suomi. Tutkimuksen kansainvälisillä verkkosivuilla kerrotaan, että Worlds of Journalism Studyssa on haastateltu kaikkiaan 27 500 journalistia kaikista maanosista. Jokaisessa tutkimukseen osallistuneessa maassa on käytetty samaa survey-kyselykaavaketta, joka on käännetty kunkin maan kielelle. Tutkimuksen tavoitteena on arvioida journalismin tilaa, journalistien toimintamahdollisuuksia ja ammatillista omakuvaa maailmanlaajuisesti. Sen avulla halutaan tuottaa tietoa tutkijoille, mediajohtajille ja päättäjille journalismin perusulottuvuuksista ja muutoksista. Tutkimuksen taustalla on ajatus siitä, että journalismi hahmottuu ympäri maailman pitkälti samojen perusulottuvuuksien ympärille. Näitä ovat käsitys journalismin objektiivisuudesta ja puolueettomuudesta sekä yhtäläiset ammatilliset rutiinit ja toimitukselliset menetelmät. Tutkimuksessa nähdään, että journalismi on instituutio, joka ilmenee kolmella tasolla: ajatuksen tasolla, eli arvoina, asenteina ja uskomuksina, käytännöissä, eli journalististen tuotteiden valmistamisena sekä sisältöinä, eli journalistisina tuotteina. Tutkimus kartoittaa tätä instituutiota journalistien näkökulmasta: heidän omaksumiensa roolien, etiikan, luottamuksen, journalismiin vaikuttavien tekijöiden ja autonomian suhteen. Tutkimus pyrkii tavoittamaan journalistisen kulttuurin ja operationalisoimaan sen piirteet testattavaan muotoon.

Käsitys journalismista instituutiona ja kulttuurina pohjautuu lukuisiin aiempiin tutkimuksiin (Hanusch, Hanitzsch 2017, 525), mutta myös Saksasta käsin johdettuun Worlds of Journalism Studyn pilottitutkimukseen. Professori Thomas Hanitzsch toteutti vuosina 2007–2011 tutkimuksen, jonka tuloksista saattoi päätellä, että uutisjournalismi määrittyy samojen ulottuvuuksien mukaan niin Brasiliassa, Saksassa, Indonesiassa kuin Tansaniassakin. Pilottitutkimus jäi kuitenkin Hanitzschin (2017, 527) tavoitteisiin nähden liian pieneksi, koska jokaisesta tutkimukseen osallistuneesta 22 maasta haastateltiin vain 100 journalistia. Pilottitutkimus ja sen tuottamat tulokset saivat Hanitzschin kuitenkin vakuuttuneeksi siitä, että journalististen käytäntöjen maailmanlaajuinen vertailu voi olla hedelmällistä. Tutkimusta päätettiin laajentaa ja sille asetettiin tarkat kriteerit, jotta eri maiden välinen vertailu olisi mahdollista. Laajan, vuonna 2012 alkaneen Worlds of Journalism Studyn tavoitteena on, että se toistetaan säännöllisin väliajoin. Näin tuloksia voidaan verrata myös ajassa eikä pelkästään maantieteellisesti.

Määrällinen survey-haastattelu on Worlds of Journalism Studyn selvästi tärkein aineistonkeruun menetelmä. Tutkimukseen kuuluu kuitenkin myös laadullinen osuus, jonka avulla selvennettiin joiltakin tutkittavilta, miksi he vastasivat survey-kaavakkeeseen niin kuin vastasivat. Vaikka laadullisessa osuudessa ei annettu tutkittaville vastausvaihtoehtoja, osuus perustui tarkasti ennalta määriteltyihin avoimiin kysymyksiin. Ainakaan vielä kesällä 2017 kansainvälisiä tuloksia esitteleviltä Worlds of Journalism Studyn internet-sivuilta ei löydy laadullisen osuuden tuloksia. Laadullisten aineistojen tarkoitus lieneekin vain se, että niiden avulla voidaan tarvittaessa tarkistaa, että vastaajat ovat ymmärtäneet eri maissa määrällisen osuuden kysymykset ainakin lähes samalla tavalla.

Kansainvälisen Worlds of Journalism Studyn lähtökohdat ovat samalla myös Suomen sisäisen tutkimuksen lähtökohtia. Suomen tutkimuksen määrällinen osuus on sidottu kansainvälisen tutkimuksen haastattelukysymyksiin, joten suomalaistutkijoilla ei ollut mahdollisuuksia muokata kysymyksiä Suomen sisäisiä intressejä palveleviksi. Koska kansainvälinen kysymyspatteristo asetti rajoitteita Suomen sisäisille tavoitteille, tutkijat halusivat täydentää saamiaan tuloksia vielä laadullisilla teema-haastatteluilla.

3.1 Suomen sisäinen tutkimus

Worlds of Journalism Studyn Suomen tutkimuksesta vastasi Tampereen yliopiston journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus COMET. Survey-haastattelut toteutettiin keväällä 2013, ja sen tulokset saatiin samana vuonna ennen joulua. Surveyllä haastateltiin yhteensä 366 Suomessa työskentelevää toimittajaa. Haastateltavien lukumäärä perustuu siihen, että Worlds of Journalism Study edellytti viiden prosentin otosta kaikista suomalaisista, jotka saavat vähintään puolet tuloistaan journalistisesta työstä. COMETin haarukoinnin avulla selvitettiin, että Suomessa työskentelee reilut 7700 kriteerit täyttävää journalistia, josta viiden prosentin otos määriteltiin. Otoksessa huomioitiin, että kaikenlaiset mediat, journalistiset tehtävät ja molemmat sukupuolet tulevat edustetuiksi. Tällaista otantaa kutsutaan kiintiöpoiminnaksi, koska sen avulla varmistetaan, että kaikki ikäluokat, alueet ja sukupuolet tulevat tasaisesti edustetuiksi, eikä otos pääse vinoutumaan. (Suhonen 2006, 279–280.) Vaikka viiden prosentin otos kaikista suomalaisista toimittajista kuulostaa suurelta, se on kuitenkin varsin pieni eri ryhmien vertailuun. Kun otetaan huomioon, että tutkimukseen haastateltiin toimittajia radiosta paikallis- ja aikakauslehtiin sekä päätoimittajista freelancereihin, eri ryhmät

jäivät varsin pieniksi. Kansainväliseen vertailuun viiden prosentin kokonaisotos lienee kuitenkin sopiva.

Keväällä 2014 COMET toteutti laadullisen tutkimusosuuden, mutta ei aivan Hanitzschin ohjeiden mukaisesti. Suomen osuuden tutkijat päättivät toteuttaa kuusi teemahaastattelua, joihin kerättiin erilaisista mediataloista jokunen toimittaja keskustelemaan ryhmässä määrällisen osuuden teemoista. Jokaiseen ryhmähaastatteluun osallistui kerrallaan kahdesta viiteen henkilöä ja haastateltavia oli yhteensä 19, joista miehiä 10 ja naisia 9. Teemahaastatteluiden tarkoituksena oli syventää ja varmistaa määrällisessä tutkimuksessa saatuja tuloksia. Laadullisesta osuudesta ei tehty erillistä loppuraporttia, vaan siitä kirjoitettiin vertaisarvioitu tutkimusarkitteli, joka julkaistiin Media & Viestintä -lehdessä vuonna 2016.

Suomessa haluttiin määrällisen ja laadullisen tutkimuksen yhdistelmällä tuottaa myös valtakunnallisesti kiinnostavia tutkimustuloksia. Näissä valtakunnallisesti kiinnostavissa tuloksissa ei vertailla suomalaisia journalisteja muiden maiden journalisteihin, vaan tarkastellaan pelkästään suomalaista journalismia paikallisessa kontekstissa. Tutkijoiden tavoitteena oli ymmärtää journalistista profессиota ja siinä tapahtuneita muutoksia. Suomen sisäisen tutkimuksen tärkeimmät tutkimuskysymykset sekä määrällisessä että laadullisessa tutkimuksessa ovat, miten journalistit kokevat oman työnsä ja millaisena he näkevät suomalaisen journalismin nykytilan. Keskitän huomioni tässä pro gradu -työssä erityisesti näihin Suomen tutkimuksen sisäisiin intresseihin ja tutkimusprosessin etenemiseen. Myös tutkimukseni aineistot koskevat Suomen sisäistä tutkimusta.

4. Mistä tutkimus alkaa?

Metodologiakirjallisuudessa on tyypillistä väittää, että tutkimus alkaa tutkimusongelmasta. Sanoetaan, että tutkijalle tulee idea aiheesta, jota hän voisi tutkia. Idean keksimistä pidetään tutkimuksen alkupisteenä. Samalla kuitenkin unohdetaan, että tutkimusideat ovat harvoin puhtaita tausta-ajattelusta. Ideat yleensä määrittävät maailmaa joistakin lähtökohdista.

Otan esimerkin *Worlds of Journalism Studysta*. Samalla kun tutkija Hanitzsch keksi idean siitä, että hän voisi tutkia maailmanlaajuista journalistista kulttuuria, hän omaksui suuren määrän sellaisia taustaoletuksia, jotka kumpuavat tuosta ideasta. Tutkimusidea pitää sisällään ainakin seuraavia olettamuksia maailmasta: Journalistinen kulttuuri on olemassa kaikkialla maailmassa, vaikka se voi varioida. Journalistinen kulttuuri on mahdollista määritellä ja saada tutkittavaan muotoon. Journalistisen kulttuurin tutkiminen on mahdollista ympäri maailman ja saatuja havaintoja voidaan verrata toisiinsa. Tutkimalla journalistisia kulttuureja on mahdollista ymmärtää globaalia journalistista kulttuuria ja kulttuurin erityispiirteitä kussakin maassa.

Ideaan liittyvät taustaoletukset ovat samalla tutkimuksen alkupiste, ja ne määrittelevät tutkimusta yllättävän paljon. Mainittakoon, että kaikki tutkijat eivät olisi hyväksyneet edellä mainittuja lähtöoletuksia. Metodologian kannalta onkin hedelmällisempää tarkastella tutkimuksen lähtöoletuksia pikemmin kuin tutkimuksen aihetta itseään. Lähtöoletukset saattavat määrittää jopa käytettäviä metodeja, kuten *Worlds of Journalism* -tutkimuksessa kävi. Koska tutkimus on kulttuureja vertaileva ja se olettaa, että kulttuuri voidaan pilkkoa tutkittaviksi osiksi, tärkeimmäksi tutkimusmetodiksi valikoitui määrällinen survey-haastattelu.

Tutkimusongelma tulee siis harvoin yksin. Se voi tulla kokonaisen maailmankuvan kanssa. Se määrittää usein tutkimuksen teoreettista viitekehystä, siis sitä, mistä näkökulmasta aihetta katsellaan. Sen pohjalta voidaan määrittää jopa tarvittavia metodeja. Tausta-ajattelun merkitys korostuu siinäkin, että tutkimukset nojaavat usein aiempaan tutkimukseen. Aiemmat tutkimukset perustuvat aina jonkinlaisiin taustaoletuksiin, jotka voidaan joko hyväksyä tai hylätä.

Mitä tulee *Worlds of Journalism* -tutkimuksen Suomen osuuteen, sen tausta-ajattelulla on sama pohja kuin kansainvälisellä tutkimuksella. Myös Suomen osuuden piti omaksua samat lähtöoletukset, koska siinä hyödynnetään samaa survey-kaavaketta ja samoja haastattelukysymyksiä kuin kansainvälisessä tutkimuksessa.

Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen kahta kirjallisuudessa usein esiteltyä tapaa aloittaa tutkimus. Ensimmäiseksi esittelen grounded theoryn, joka tulee vastaan suurimmassa osassa laadullisista tutkimuksista kirjoitetuissa kirjoissa. Tämän jälkeen esittelen teorialähtöisen tutkimuksen, josta kirjoitetaan luonnontieteellisessä kirjallisuudessa. Samalla perustelen, miksi kumpikaan näistä tutkimuksen alkupisteistä ei useinkaan toteudu humanistisissa tieteissä eikä ainakaan palvele Worlds of Journalism -tutkimuksen metodologian tarkastelua. Näen, että kritiikki on tässä asiassa paikallaan, koska metodologiakirjallisuus ei aina edes kyseenalaista esittelemiään näkemyksiä ja eri teosten antama kuva tutkimuksen alkupisteestä voi olla hyvinkin ristiriitainen.

4.1 Aineistolähtöinen tutkimus

Humanistisissa tieteissä käytetään joskus sellaista termiä kuin aineistolähtöinen tutkimus. Tällä tarkoitetaan grounded theoryn tuttua tutkimustapaa, jossa teorian testaamisen sijaan teorioita luodaan aineiston pohjalta. Aineistolähtöisessä menetelmässä aineiston annetaan puhua puolestaan ja tutkija rajaa omat ennakkoluulonsa kokonaan tutkimuksen ulkopuolelle. Oikeastaan näkökulma olettaa, ettei tutkijalla edes ole mitään oletuksia ja odotuksia tutkimuskohteestaan. Jos niitä onkin, ne ovat vain jonkinlaisia ennakkokäsityksiä. Aineistolähtöistä tutkimusta tekevä tutkija uskoo, että aineistosta on löydettävissä teoria, ja vasta kun tuo teoria alkaa aineiston keruun ja tarkastelun myötä muodostumaan, sitä verrataan aiempaan tutkimukseen. (Raunio 1999, 303–306.) Vaikka yleensä aineistolähtöinen tutkimuskäytäntö yhdistetään laadulliseen tutkimukseen, Niiniluoto (1983, 122) antaa esimerkin määrällisestä aineistolähtöisestä tutkimuksesta. Hänen tarinassaan lääketieteen professori lähettää laatikkojensa siivouksen yhteydessä vanhan potilaskortistonsa laskentakeskukseen saatekirjeellä: ”Komputoikaa”. Aineistolähtöisen tutkimuksen uskotaan siis alkavan vasta aineistosta ja sillä yritetään selvittää ennalta tuntemattomia ilmiöitä.

Tällainen tutkimusasetelma, jossa teoria ja koko tutkimuksen idea muotoutuu vasta aineiston analyysin aikana, on kerännyt runsaasti kritiikkiä. Alkula, Pöntinen ja Ylöstalo (1994) erottelevat osuvasti sellaisia seikkoja, jotka todistavat puhtaan aineistolähtöisen menetelmän ongelmat. Mainittakoon, ettei kirjoittajien tarkoituksena ole kyseenalaistaa teoksessaan aineistolähtöistä tutkimusta, vaan pikemminkin esitellä minkä tahansa tutkimuksen työn käytäntöjä ja alkuasetelmia. Heidän kirjoituksensa kuitenkin sopii aineistolähtöisen menetelmän kritiikiksi sen vuoksi, että puhtaasti aineistolähtöinen tutkimus ei oikein istu tutkijantyöhön käytäntöihin. Tärkeä grounded theoryn

hyödyntämistä rajaava seikka on se, että tutkimus tarvitsee aina rahoitusta. Jotta tutkimus voi saada rahoitusta, se täytyy suunnitella melko hyvin etukäteen.

Tutkimussuunnitelmasta ilmenee tutkimuksen tavoite, aikataulu, menetelmät, viitekehys, kustannukset, miten tutkimus liittyy aiempaan tietoon, millaisia aineistoja tutkimuksessa käytetään ja mitä tieteellistä keskustelua tutkimus jatkaa. Lisäksi tutkimusaiheen tulisi olla sellainen, että tutkija haluaa sanoa siitä jotakin ja sanomalla on yleisö. Aiheen tulee myös olla tutkittavissa, eli se täytyy olla ainakin jonkin verran rajattu. (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1994, 24–37.) Jo nämä tutkimuksen käytännön lähtökohdat asettavat rajat tutkimukselle. Jos tutkimus on puhtaasti aineistolähtöinen, edellä mainittuja asioita voi hankala erotella etukäteen, koska niistä ei pitäisi olla tietoa.

Käytännön ongelmien lisäksi aineistolähtöiseen tutkimukseen liittyy metodologisiakin ongelmia. Ensinnä on kyseenalaista väittää, että tutkija kykenisi irrottautumaan kokonaan kaikista ennakkokäsityksistään ja tavoistaan ajatella totuttujen kaavojen mukaisesti. Alanen (2014, 60) väittää, että ennakkokäsitykset, ennakkoluulot ja arvaukset ovat välttämättömiä, jotta tutkija voi ylipäättään toimia. Tutkijat ovat usein varsin valveutuneita tutkimusalastaan ja seuraavat muita tutkimuksia tiiviisti. Heille on muodostunut selkeä käsitys alasta ja kehityksen trendeistä, eikä näistä käsityksistä välttämättä voi tai edes kannata luopua.

Voidaan myös kyseenalaistaa, miten aineistolähtöisessä tutkimuksessa sitten kehitetään teorioita. Klassinen grounded theory lähtee siitä, että teoria syntyy aineiston pohjalta induktiivisesti, siis yksittäisiä havaintoja yleistämällä. Ajatuksena on muodostaa teoria suoraan empiriasta. Jotkut kuitenkin väittävät, ettei mitään induktiologiikkaa ole olemassakaan. Yksi kuuluisimmista väitteen esittäjistä on Karl Popper, joka ei usko induktioon ensinkään. Popperin (1995, 47–54) mukaan induktio on vain arvailua tai varovaisia hypoteeseja. Jos siis saaduista empiirisistä havainnoista todella luodaan uusi teoria, se on vain hyvä arvaus, jota pitää vielä testata ja Popperin logiikalla tietysti pyrkiä kumoamaan. Usein käytännön työssä empiriaan sovelletaan olemassa olevia teorioita, joita havaintoaineiston pohjalta kehitetään eteenpäin. Tämä luonnehtii myös yleistä käsitystä tiedon kasvusta. Tiedon uskotaan kasvavan siten, että totuudet kasautuvat ja vanhoja hypoteeseja kumotaan (Haaparanta, Niiniluoto 1998, 77–78), ei niinkään siten, että yhden aineiston perusteella luodaan kokonaan uusia teorioita.

4.2 Teorioita testaava tutkimus

Aineistolähtöisen tutkimuksen vastakkaista äärilaitaa edustaa ajatus siitä, että kaikki määrällinen tutkimus alkaa teoriasta ja hypoteeseista. Pertti ja Annikki Järvinen (2004, 56–57) kirjoittavat, että surveyssa oleellista on se, että testattava teoria on valittu teorioita kilpailuttamalla. Eri teorioista on valittu paras, jota sitten empirialla testataan. Myös Raunio (1999, 101) kirjoittaa, että kvantitatiivisella tutkimuksella tutkija selvittää entuudestaan tunnettuja ongelmia. Hänen mukaansa määrällinen tutkimus siis perustuu aiempiin tutkimuksiin testaamalla tai vahvistamalla jo olemassa olevia teorioita.

Teorioiden testaaminen on eri asia kuin teoreettisen viitekehyksen muodostaminen tai tutkimuksen tausta-ajattelu, joista kirjoitin aiemmin tässä pääluvussa. Tutkimuksen tausta-ajattelulla tarkoitetaan jonkinlaista tutkimuksen käsitystä maailmasta. Jokaisella tutkimuksella on jonkinlainen tausta-ajattelu. Teorialähtöisessä tutkimuksessa teorialla tarkoitetaan ajatusrakennelmia sisältävää mallia, joka on saanut ennestään empiiristä tukea (Anttila 2014) ja jota halutaan testata uudelleen. Teoria on kuitenkin usein liian laaja testattavaksi sellaisenaan, joten testaamisen avuksi otetaan hypoteesit. Hypoteesi on rohkea yleistys (Anttila 2014) tai sivistynyt arvaus (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2003, 147). Hypoteesi on totuusarvoltaan tuntematon, mutta sen yleensä uskotaan olevan totta. Hypoteesi on myös periaatteessa testattavissa. Siitä täytyy pystyä johtamaan väittämiä, jotka ovat aineiston avulla havaittavissa. Lisäksi hypoteesi on täsmällinen ja se selittää teoriaa. (Niiniluoto 1983, 125–133.)

Vaikka väitänkin, että tällainen näkemys tutkimuksesta edustaa jonkinlaista äärilaitaa humanistisissa tieteissä, mainittakoon, ettei sen hyödyntäminen liene harvinaista. Esimerkiksi kansainvälisen Worlds of Journalism Studyn testaa teoriaa journalistisesta kulttuurista. Kansainvälisessä Worlds of Journalism Studyssa testattavaa mallia edustaa järjestys, jonka mukaan journalismin uskotaan määrittävän kaikkialla maailmassa. Koska tätä järjestystä on tutkittu useissa tutkimuksissa ja malli on saanut vahvistusta myös Worlds of Journalism Studyn pilottitutkimuksessa, sitä kutsutaan teoriaksi. Teoriaa testataan Worlds of Journalism Studyssa aiempaa suuremmalla aineistolla, ja aineistosta pyritään löytämään sekä teoriaa vahvistavia havaintoja että todennäköisesti myös sen joitakin osia kumoavia havaintoja.

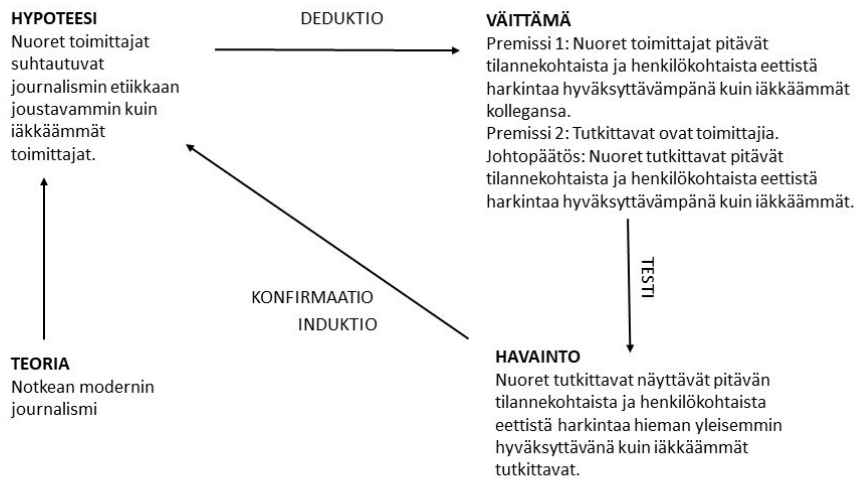
Tutkijat Hanuch ja Hanitzsch (2017, 528) kirjoittavat artikkelissaan, että kansainvälisessä Worlds of Journalism Studyssa testataan hypoteeseja sellaisilla tavoilla, joita ei voitaisi käyttää vain yhden

maan tutkimuksessa. Hän ei kuitenkaan näytä missään kirjoituksessaan erittelevän, mitä nämä testattavat hypoteesit ovat. Tämä laittaa perustellusti pohtimaan, edustaako Worlds of Journalism Study sittenkään täysin perinteistä luonnontieteellistä tapaa testata valmista teoriaa.

Myös Worlds of Journalism -tutkimuksen Suomen osuudessa on havaittavissa ainakin yksi teoriasta johdettu hypoteesi, jota tutkijat testaavat. Worlds of Journalism -tutkimuksen Suomen osuudessa testattiin, vallitseeko toimittajan nuoren iän ja etiikan joustavuuden välillä yhteys. Hypoteesi yhteyden olemassa olostä on johdettu notkean modernin journalismin teoriasta, jonka mukaan nuorempi sukupolvi on omaksunut eettisesti aiempaa joustavampia journalismin teon tapoja. Teoriaa pyrittiin siis konfirmoimaan kerätyn aineiston avulla. Tässä tapauksessa tutkijat eivät kuitenkaan pyrkineet löytämään mitään universaalia lakia, jota luonnontieteissä tyypillisesti tavoitellaan. Tutkijat halusivat päinvastoin tarkastella, millainen on suomalaisen toimittajan suhtautuminen etiikkaan juuri tässä ja nyt, nykyisessä kulttuurissa, ajassa ja yhteiskunnassa.

Teorioita testaavalle tutkimukselle uskotaan olevan tyypillistä deduktion hyödyntäminen. Deduktio on päättelyn muoto, jossa päättely sisältää välttämättä totuuden. Toisin sanoin johtopäätös on premissien looginen seuraus. (Haaparanta, Niiniluoto, 1998, 56.) Joskus väitetään, että kaikki tutkimus, jossa empiirisesti testataan hypoteeseja, etenee niin sanotun hypoteettis-deduktiivisen mallin mukaisesti. Hypoteettis-deduktiiviseen malliin kuuluu sekä deduktio että induktio. Deduktioa käytetään siinä vaiheessa, kun hypoteesista johdetaan väittämiä, joiden avulla hypoteesia voidaan tutkia. Nämä väittämät taas puetaan haastattelukysymyksiksi. Saatujen vastausten perusteella yleistetään vastausjakauma koskemaan vastaajia suurempaa populaatiota induktion periaattein. Esitän kuviossa 3, miten Worlds of Journalism -tutkimuksen Suomen osuuden notkean modernin journalismin teorian testaaminen etenisi hypoteettis-deduktiivisen mallin mukaisesti.

Kuvio 3 Hypoteettis-deduktiivinen päättely

Kuvio 3 on minun tekemäni, eikä sitä ei ole yksikään Worlds of Journalism -tutkimuksen tekijä koskaan piirtänyt paperille. Deduktion vaihe on käytännön tutkimustyössä ohitettu. Deduktiolla ei ole ollut virkaa, koska Worlds of Journalism -tutkimuksessa induktio on keskeinen. Haaparanta ja Niiniluoto (1998, 56–57) tosin väittävät, että vaikka deduktion vaihe voikin käytännössä jäädä kirjaamatta tai tiedostamatta, se joka tapauksessa on vastaavanlaisessa esimerkissä olemassa. Ketokivi (2009, 38–39) sen sijaan kirjoittaa, ettei hypoteeseja dedusoida yhteiskuntatieteessä. Hän näkee, että hypoteettis-deduktiivinen menetelmä ei toimi käytännössä sen enempää määrällisessä kuin laadullisessakaan tutkimuksessa. Myös Alasuutari (2011, 267) kirjoittaa, että valtaosa lomakeaineistoilla tehtävää tutkimusta poikkeaa hypoteesien testaamisen oppikirjamallista oleellisesti. Onkin näkökulmakysymys, halutaanko mieltää, ettei deduktiota ole käytetty Worlds of Journalism -tutkimuksessa lainkaan vai että se on osa prosessia, muttei vain konkretisoidu. Joka tapauksessa ero luonnontieteessä hyödynnettävään deduktiiviseen päättelyyn on olemassa. Tämä aiheuttaa sen, että määrällisen tutkimuksen kulku humanistisissa tieteissä lähestyy selvästi laadullisen tutkimuksen kulua.

Kuviossa 3 ilmenevää mallia ei kenties ollut tutkijoiden mielestä tärkeää hahmottaa senkään vuoksi, että Worlds of Journalism -tutkimuksessa ei niinkään haluttu testata notkean journalismin teoriaa kuin koetella ja kehittää sitä. Näin ollen hypoteettis-deduktiivinen malli näyttäytyykin universaalien

teorioiden testaamiseen soveltuvana. Universaalien teorioiden sen sijaan tiedetään sopivan melko heikosti kulttuurien tutkimiseen.

Haluan vielä tuoda esille ehkä tärkeimmän syy siihen, miksi Worlds of Journalism -tutkimuksen survey ei ole puhtaasti teorioita testaava tutkimus. Metsämuuronen (2006, 46–49) jakaa tutkimuksen lähtökohdat kolmeen osaan sen mukaan, miten hyvin tutkittava kohde tunnetaan ennen empiiriseen tutkimukseen ryhtymistä. Hänen mukaansa tutkimus voi olla hypoteesimuotoista, kysymysmuotoista tai kuvailevaa. Hypoteesimuotoisella tutkimuksella hän tarkoittaa teorioiden empiiristä testaamista hypoteesien avulla. Kysymysmuotoisella tutkimuksella Metsämuuronen viittaa tutkimukseen, jossa kahden muuttujan tai käsitteen yhteyttä pyritään selvittämään. Muuttujat tai käsitteet voivat olla erikseen tutkittuja, mutta niiden välinen yhteys ei ole vielä tiedossa. Metsämuuronen mukaan kuvaileva tutkimus on sen sijaan hedelmällistä silloin, kun tutkimuskohteesta ei ole ennalta paljon tietoa. Tällöin potentiaalisia tutkimuskysymyksiä ovat, mikä tai millainen jokin on.

Metsämuuronen luokitus on Worlds of Journalism -tutkimuksen kannalta mielenkiintoinen. Worlds of Journalism -tutkimuksen Suomen osuudessa testattiin ainakin jotakin hypoteesia, mutta tutkimus edustaa myös toista laitaa: kuvailevaa tutkimusta. Kuvailevasta otteesta kielii jo pelkästään Worlds of Journalism -tutkimuksen tutkimuskysymykset: *Miten* journalistit kokevat oman työnsä ja *millaisena* he näkevät suomalaisen journalismin nykytilan. Kysymyksistä voi ymmärtää, ettei aiheista juuri ole olemassa aiempaa tietoa. Mielenkiintoinen näkökohta on siis se, että jopa yksi survey voi pyrkiä tavoittamaan tutkittavan ilmiön useilla eri tasoilla. Sen avulla voidaan sekä koetella teoriaa että ihmetellä tuntemattomampaa ilmiötä.

Jos olen tehnyt itseni ymmärrettäväksi, lukija on kenties todennut, että Worlds of Journalism -tutkimuksen lähtökohdat eivät näytä kumpuavan metodologisten paradigmojen ääripäästä. Tutkimus ei ole universaalien teorioiden testaamista, mutta ei myöskään grounded theoryn tapaista uusien teorioiden luomista empirian pohjalta. Worlds of Journalism sijoittuu johonkin näiden väliin.

5. Epistemologia ja aineiston keruu

Tarkastelen tässä luvussa Worlds of Journalism -tutkimuksen aineiston keruuta. Käytännön tutkimustyön tasolla aineiston keruu tarkoittaa haastatteluja: haastattelukysymyksiä, vastausvaihtoehtoja ja haastatteluissa tapahtuvaa kommunikaatiota. Metodologisella tasolla aineiston keruuseen liittyvät kieli, merkitysten kokonaisuus ja muuttujat. Näillä on yhteys määrällisen ja laadullisen tutkimuksen erilaisiin tapoihin kerätä aineistoa.

Aloitan tämän luvun kysymällä, mitä kieli on. Tällainen aloitustapa voi lukijasta tuntua kaukaa haetulta. Näen kuitenkin tärkeäksi käsitellä kielen olemassa oloa, koska kielen merkitys on humanistisissa tieteissä ja haastattelututkimuksissa erityisen keskeinen.

Työskennellessäni tutkimusavustajana Worlds of Journalism -tutkimuksessa merkitsin itselleni muistiin survey-kaavakkeen ongelmakohtia. Kaikki muistiin merkitsemäni ongelmat liittyvät nimenomaisesti kielellisiin seikkoihin ja ihmisten merkitysten maailmaan. Omia kokemuksiani reflektoivat kohdat (s.31–38) perustuvat muistiinpanoihini ja seikkoihin, jotka pystyn yhä palauttamaan mieleeni 150 survey-haastattelun jälkeen. On otettava huomioon, että haastattelin nimenomaisesti uutistoimittajia. Tutkimusavustaja, joka haastatteli aikakauslehtitoimittajia, saattaisi tarkastella surveyn kielellisiä ongelmia toisenlaisin esimerkein, kenties myös hieman toisenlaisista näkökulmista.

Tässä luvussa ilmenee myös vahvasti humanistiselle tieteelle tyypillinen ajattelu, joka korostaa ihmistä kulttuuriolentona. Luku saattaakin joissakin kohdin tuntua määrällisen ja laadullisen tutkimusotteen vastakkainasettelun korostamiselta. Tämä johtuu siitä, että juuri ihmiskäsityksissä ja aineistonkeruuvaiheessa määrällinen ja laadullinen tutkimus ovat kauimpana toisinaan. Tässä luvussa pyrin hahmottamaan, miten tämä etäisyys näkyy yleisesti metodologian tasolla ja käytännön tasolla Worlds of Journalism -tutkimuksessa.

5.1 Kieli ja merkitykset

Kieli on keskeinen elementti haastattelututkimuksessa. Väite on varsin helppo ymmärtää: Jos kieltä ei olisi olemassa, ei haastattelua voitaisi tehdä. Miten muuten tutkija esittäisi kysymyksensä tutkitaville ja miten tutkittavat antaisivat vastauksensa? Kieli ei kuitenkaan ole aivan näin yksinkertainen

elementti. Jos tyytyisin ajattelemaan, että kieli auttaa tutkijaa ja tutkittavia vain välittämään kysymykset ja vastaukset toisilleen, näkisin kielen pelkkänä välineenä. Tällöin uskoisin kielestä ainakin neljä virheellistä seikkaa (Lehtonen 1996, 29): Ensinnä minun pitäisi uskoa, että ajattelu edeltää sanojen tuottamista. Uskoisin myös, että tutkittava ymmärtää tutkijan kysymyksen juuri siten, kuin tutkija on tarkoittanut ja että tutkija ymmärtää tutkittavan vastauksen suoraan hänen puheestaan. Kolmanneksi minun pitäisi uskoa, että kielen käyttäjällä on kaikki valta kieleen. Tutkija ja tutkittava voisivat ilmaista kielen avulla mitä tahansa ajatuksia he haluavat. Neljänneksi ajattelumalliin liittyisi se, että vuorovaikutus olisi vuoroin passiivista ja vuoroin aktiivista. Olettaisin, että keskustelun osapuolista toinen vastaanottaa ja ymmärtää sillä välin, kun toinen lähettää viestiä.

Todellisuudessa kieli toimii paljon monimutkaisemmin kuin pelkkänä välineenä ajatusten vaihtamisessa. Kieli on syvällisessä mielessä erottamaton osa ihmisen elämää. Sen sijaan, että ihminen käyttäisi kieltä pelkkänä välineenä, kieli myös muokkaa ihmistä. Kieli syntyy usein jossain kulttuurissa ja sillä on aina suhde historiaan. Opimme jo lapsena, mitä milläkin sanalla tarkoitetaan ja jopa sen, mitä näistä sanoista pitäisi ajatella. Kieli on siis perittyä ja opittua ja tässä mielessä rajoittavaa. Emme pysty ilmaisemaan kielellämme ihan mitä tahansa. En kuitenkaan tarkoita, että kieli olisi koko ihmisen maailma. Voisimme olla olemassa yhtä lailla kuin luontokin, vaikkei meillä olisi kieltä. Voisimme myös yhdistää erilaisiin objekteihin tai tapahtumiin tunnetiloja. Maailma näyttäisi kuitenkin sekasortoiselta ja tuskin lainkaan sellaiselta kuin kielellinen maailmamme. Oleellista kielessä onkin se, että sen avulla pystytään selittämään maailmaa ja tekemään siitä järkevä. Kielen avulla on mahdollista laittaa asioita lokeroihin, järjestykseen, hahmottaa tapahtumia ja ilmiöitä sekä puhua menneestä ja tulevasta. Kieli siis jakaa maailman olioihin, jotka ovat eroteltavissa toisistaan ja joiden kautta voimme maailmaa ymmärtää. (Lehtonen 1996, 31–32.) Ferdinand de Saussuren (2014, 212) kielikuvan avulla kielen merkitys voidaan hahmottaa vaikka näin: ajattelu itsessään on kuin tähtisumua, josta asiat eivät hahmotu selvästi, ennen kuin kieli tulee apuun.

Kielen keskeinen merkitys humanistisille tieteille on kaksitahoinen. Ensinnä kielen keskeinen merkitys johtuu siitä, että humanistiset tieteet työskentelevät poikkeuksetta kielellisten asioiden kanssa. Humanistisissa tieteissä ei olla kiinnostuneita ihmisruumiin fysiologisista tai kemiallisista rakenteista vaan ihmisen henkisestä maailmasta: hänen arvoistaan, tunteistaan, käsityksistään, mielipiteistään jne. Nämä kaikki viimeksi mainitut tutkimuskohteet vaativat kieltä, jotta niitä ensinnä voidaan ilmaista, mutta toisaalta ilman kieltä humanististen tieteiden tutkimuskohteista suurin osa ei olisi edes olemassa. Humanististen tieteiden tutkimuskohteet ovat tyypillisesti varsin abstrakteja. Usein

mielipiteitä ja käsityksiä kartoitetaan sellaisista asioista, jotka eivät ole tässä ja nyt tavoitettavissa. Median ja viestinnän akateemisissa tutkimuksissa ollaan harvoin kiinnostuneita siitä, mitä tutkittava ajattelee vaikkapa yksittäisestä sanomalehdestä, joka on mahdollista ottaa käteen ja tunnustella. Sen sijaan tutkimuksissa ollaan kiinnostuneita laajemmista kokonaisuuksista: mitä tutkittava ajattelee journalismista, journalismin muutoksista, journalismin etiikasta ja journalistin professiosta, mainitakseni vain joitain Worlds of Journalism -tutkimuksen teemoja. Näiden käsitteiden ymmärtäminen vaatii aina kielellistä prosessia.

Kielen avulla tutkittava pystyy yhdistämään journalismin käsitteeseen vaikkapa television iltauutiset, aamun sanomalehden, toimittajat ja mediatilat, ajankohtaisuuden, säännöt ja lait, konventiot, itsesääntelyn, journalistin ohjeet, toimittajien profession, etiikan, autonomian ja paljon muita elementtejä, jotka yhdessä muodostavat sellaisen kokonaisuuden kuin journalismi. Ilman kieltä tällaisen kokonaisuuden muodostaminen olisi mahdotonta. Kun muodostamme yksittäisten ilmiöiden, käsitteiden tai esineiden ympärille tällaisia suuria verkostoja, puhumme merkityksellistämisestä. Journalismi saa merkityksensä siinä, millaisista tekijöistä sen uskotaan koostuvan, mitä näistä tekijöistä voidaan ajatella ja millaisessa suhteessa ne ovat toisiinsa. Merkitykset eivät siis ole vain objekteille annettuja nimiä, vaan määritelmiä asioiden tarkoituksista, niiden paikasta maailmassa ja suhteesta muihin objekteihin.

On tietenkin itsestään selvää, etteivät kaikki ihmiset hahmota journalismia aivan samoin kuin edellä kuvasin. Jos median kuluttajaa pyydettäisiin kertomaan, millaisista elementeistä journalismi koostuu, hän tuskin mainitsisi listassaan journalistin professiota ja saattaisi unohtaa itsesääntelynsä, koska nämä asiat eivät koskettaisi hänen kokemuksiaan journalismista. Pyrin tällä esimerkillä osoittamaan, että yksi käsite ei automaattisesti tarkoita kaikille ihmisille samaa, vaikka puhuisimmekin samaa kieltä. Onkin tärkeää huomata, että merkitykset ovat sekä kulttuurissa jaettuina että henkilökohtaisia (Leino 1989, 35–40).

Kulttuurilla tarkoitan sitä, että suomalainen voi toiselle suomalaiselle puhuessaan olettaa, että toinen ymmärtää häntä ainakin pääkohdiltaan. Suomalainen toimittaja voi olettaa, että toinen suomalainen toimittaja ymmärtää häntä journalismista keskusteltaessa paremmin kuin suomalainen median kuluttaja. Toimittajia yhdistää siis ammattiryhmä, kulttuuri, jossa osapuolet ovat oppineet tietynkaltaisen sanaston. Toisaalta merkitykset ovat myös henkilökohtaisia. Esimerkiksi journalismi-käsitteen merkityksiin vaikuttavat myös sellaiset asiat, kuin miten paljon ja millaista journalismia henkilö kuluttaa tai tuottaa ja millaisia kokemuksia hän on journalismin parissa

viettänyt. Yhdelle journalismi saattaa edustaa totuutta, siinä missä toinen näkee, että journalismi on valtaväestön ideologiaa pönkittävä vale. Yksinkertaistaen voi väittää, että merkitys on se, mitä jokin asia tarkoittaa (Alasuutari 2011, 58–59).

Kun siis uskotaan, että siellä, missä on kieltä, on myös pitkälle rakentuvia sosiaalisia ja henkilökoh-
taisia merkitysrakenteita, kielestä tulee haastattelututkimuksessa metodologinen kysymys. Kieli ja
merkitysrakenteet ovat läsnä niin määrällisessä kuin laadullisessa haastattelututkimuksessa. Tutki-
muksen teossa kohdataan siis sellaisia kysymyksiä, kuin miten voidaan varmistaa, että tutkija ja
tutkittavat puhuvat samasta asiasta. Miten voidaan tietää, millaisia merkityksiä kukin keskusteluun
osallistunut lataa erilaisiin käsitteisiin, joita yhdessä käytetään? Kieli onkin humanistisissa tieteissä
niin kommunikointiväline, merkitysten tuottaja kuin tutkimuskohteen määrittäjä.

Merkitysten, kielen ja maailman ymmärtämisen nivoutuminen yhteen nähdään niin merkittävänä
ihmiselämää kuvaavana piirteenä, että sitä voidaan pitää omana tietoteorianaan eli epistemologia-
naan (Alasuutari 2011, 60). Tällaista oppia tietoisuuden eri toimintojen merkitysrakenteista
nimitetään fenomenologiaksi (Saarinen 2002, 222). Kyseisessä tietoteoriassa on kysymys siitä, että
ihmisen sisäinen maailma nähdään poikkeavan merkittävästi luonnon maailmasta. Arendtin klassi-
nen teoria ihmiselämän syvällisestä olemuksesta kuvaa humanistisille tieteille tyypillistä tietoteoriaa
varsin hyvin. Arendtin (2002, 184–189) mukaan ihminen ei ole pelkästään ”mikä”, vaan hän on myös
”kuka”. Silloin, kun kysytään, mikä ihminen on, kuvataan hänen ominaisuuksiaan, jotka saattavat
olla samanlaisia kuin muilla olennoilla. Kuka-puoli taas tekee ihmisestä yksilön. Ihmisen ”kuka” sel-
viää vasta, kun tiedetään se tarina, jossa hän on sankarina.

Ei ole mitenkään epätavallista humanistille argumentoida, että ihmistä tutkittaessa pitää aina tutkia
hänen kuka-puoltaan. Ihmisen kuka-puolta tutkittaessa kiinnitetään huomioita tutkittavan omiin ta-
rinoihin, koska jos näin ei tehdä, tutkitaan pikemminkin ihmisen mikä-puolta. Ihmisen moninaisuus
eri puolineen on humanistisille tieteille sekä siunaus että kirous. Moninaisuus tekee humanistisista
tieteistä varsin kiehtovan ja monia mahdollisuuksia avaavan, mutta aiheuttaa samalla kädenvääntöä
siitä, millainen tapa tutkia ihmistä on paras. Ei ole itsestään selvää, että kaikenlaisilla metodeilla
voitaisiin tavoittaa tutkittavien omia tarinoita ja merkitysrakenteita. Käsittelen tätä ristiriitaa seu-
raavassa alaluvussa.

5.2 Muuttujia ja kokonaisuuksia

Jotkut humanistit väittävät, ettei määrällinen tutkimus sovi humanistisiin tieteisiin, koska se pilkkoo ihmisille luontaisia merkitysmaailmoja (Raunio 1999, 278). Jotta väitteen perusteet on mahdollista ymmärtää, pitää palata laadullisen ja määrällisen tutkimusotteen lähtöasetelmiin ja operationalisoinnin käsitteeseen. Kokonaista teoriaa tai teoreettista käsitettä on harvoin mahdollista testata sellaisenaan, vaan se pitää operationalisoida, eli muuttaa testattavaan muotoon, ennen kuin sitä voi mitata. Tieteellisten käsitteiden (kuten journalismin notkistuminen) operationalisoiminen on erityisen tärkeää määrällisessä tutkimuksessa.

Määrällinen tutkimus myös strukturoi ilmiöitä. Strukturoinnissa haastattelukysymykset ja vastausvaihtoehdot vakioidaan. Jokaiselta tutkittavalta kysytään samat kysymykset samassa järjestyksessä ja jokainen tutkittava valitsee ennalta määrätystä vastausvaihtoehdoista mieluisimman. Strukturointi mahdollistaa sen, että kaikki mitattavat asiat on mahdollista määritellä muuttujiksi, ja kaikille muuttujille saadaan tutkimuksessa jokin arvo. (Vilkka 2007, 15.) Strukturoinnin avulla tutkittava ilmiö saadaan mitattavaan muotoon.

Juuri strukturointi on yksi tärkeimmistä syistä sille, miksi määrällistä tutkimusta kritisoidaan. Vastausvaihtoehtojen vuoksi tutkittava ei voi vastata haastattelukysymyksiin mitä hän haluaa tai selittää vastaustaan, vaan hänen on tyydyttävä häntä itseään eniten miellyttävään vaihtoehtoon. Tämä aiheuttaa sen, ettei survey-kaavakkeen avulla voida tavoittaa tutkittavien omia merkitysmaailmoja. Esimerkiksi Varton (2005, 14, 84) mukaan tutkittavien omat merkitykset ovat humanistissa tieteissä kaiken keskiössä, ja jos nämä merkitykset rikotaan, koko tutkimuskohde kadotetaan. Avaan määrällisen tutkimuksen tapaa pilkkoa merkitysmaailmoja Worlds of Journalism -tutkimuksen survey-kaavakkeessa esitetyn yhden haastattelukysymyksen avulla:

C13: Seuraavissa väittämissä kuvataan erilaisia tapoja suhtautua journalismiin. Arvioi kunkin väittämän osalta, mitä mieltä olet niistä. 5 tarkoittaa, että olet vahvasti samaa mieltä, 4 jossain määrin samaa mieltä, 3 et ole samaa etkä eri mieltä, 2 olet jossain määrin eri mieltä ja 1 vahvasti eri mieltä.

- A Journalistien tulee aina noudattaa ammattieettisiä ohjeita tilanteesta ja tapauksesta riippumatta.*
- B Journalismissa toiminnan eettisyys määräytyy tilannekohtaisesti.*
- C Journalismissa toiminnan eettisyys määräytyy henkilökohtaisen harkinnan mukaan.*
- D On hyväksyttävää unohtaa moraalisaännöt poikkeuksellisissa oloissa.*

Tässä kysymyksessä jokainen eri alakysymys edustaa eri muuttujaa, eli tutkittavaa asiaa. Vastausvaihtoehdot ovat niiden arvoja. Jos esimerkiksi kohta C13 A saa eniten vastauksia arvolla 5, joka symboloi vahvasti samanmielisyyttä ja kohta C13D eniten vastauksia arvolla 1, joka symboloi vahvasti erimielisyyttä, voidaan vastauksista tehdä jonkinlaisia johtopäätöksiä. On kuitenkin tärkeää kysyä, tavoitetaanko tällaisella kysymyksellä relevanttia tietoa toimittajien suhteesta ammattieettiin ohjeisiin ja eettiseen pohdintaan.

Strukturoinnin ongelma liittyy kysymykseen merkityksistä. Tutkittava ei välttämättä pysty edellä olevasta haastattelukysymyksestä hahmottamaan, millaisessa kontekstissa kysymystä pitäisi pohtia. On itsestään selvää, ettei eettinen harkinta ole käytännön toimittajan työssä niin yksinkertaista kuin yllä mainittu haastattelukysymys antaa ymmärtää. Eettinen harkinta on harvoin vain yksilöstä kiinni, eikä se ole kaikissa konteksteissa sama. Mediataloilla on usein omia eettisiä sääntöjään ja toimituksissa käydään keskusteluita yksittäisistäkin eettistä harkintaa vaativista tapauksista, jolloin päätöksentekijöitä on useita. Myös konteksteilla on väistämättä vaikutuksensa. On eri asia joustaa ammattieettisissä ohjeissa poliittisen painostuksen alla kuin jättää haastatteleminen koulusurman todistaneita moraalista syistä, vaikka ammattieettiset ohjeet sen sallisivatkin. Määrällinen survey-tutkimus ei kuitenkaan voi ottaa huomioon tällaisia tapahtumien ja päätösten konteksteja ja niihin vaikuttavia tekijöitä. Voidaan siis väittää, että määrällinen tutkimus idealisoi tutkimuskohteensa, siis puhdistaa sen kaikista siihen vaikuttavista asioista (Varto 2005, 13–14).

Määrällisen tutkimuksen käyttöä humanistisissa tieteissä kritisoidaan toisestakin syystä: Määrällinen tutkimus ei pelkästään puhdistaa ilmiöitä konteksteistaan vaan myös toisistaan. Tätä piirrettä Varto (2005, 13–14) kutsuu rationalisoinniksi. Worlds of Journalism -tutkimuksessa rationalisointi ilmenee niin, että survey-kaavake erottelee tärkeitä toisiinsa vaikuttavia kokonaisuuksia. Kaavakkeella tutkitaan eri kysymyksillä sellaisia kokonaisuuksia kuin etiikka, journalismiin vaikuttavat tekijät ja journalistin työssä viimeisen viiden vuoden aikana tapahtuneet muutokset. Jokainen käytännön toimittajan työtä tekevä tietää, että näillä kysymyksillä on aidossa työelämässä yhteys toisiinsa. Journalistisen etiikan muutosta on luonnollista selittää toimintaympäristön muutoksilla ja toisaalta toimintaympäristön muutos aiheuttaa uusia journalismiin vaikuttavia tekijöitä. Kyse on siis laajasta merkitysten verkostosta, joka määrällisessä kaavakkeessa rikkoontuu. Vaikka haastateltava tiedostaisikin survey-kaavakkeessa eroteltujen teemojen yhteyden toisiinsa, hän ei voi ilmaista tätä yhteyttä haastattelutilanteessa, koska sellaiseen ei anneta mahdollisuutta. Määrällinen tutkimus siis erottaa pakolla sellaisia ilmiöitä toisistaan, jotka todellisessa ihmisen elämässä kuuluvat yhteen.

Tutkimuskohteiden idealisointi ja rationalisointi vaikuttavatkin varsin raaoilta toimenpiteiltä etenkin siitä syystä, että ne olisi mahdollista välttää valitsemalla laadullinen tutkimusote. Laadullinen tutkimus pyrkii tunnetusti luomaan tutkimuskohteestaan kokonaisvaltaisen ja holistisen kuvan, ja se ottaa huomioon tutkittavan omat merkitysrakenteet (Raunio 1999, 278). Itse asiassa merkityksen käsite on laadullisessa tutkimuksessa usein keskeinen (Eskola, Suoranta 2005, 51). Kvalitatiivisessa haastattelututkimuksessa tutkittava pääsee puhumaan varsin vapaasti (Eskola, Suoranta 2005, 87). Laadullinen haastattelututkimus, esimerkiksi teemahaastattelu, antaa tutkittaville tarkoituksellisesti tilaa yhdistellä kokonaisuuksia toisiinsa ja mahdollisuuden asettaa ilmiöitä konteksteihin. Oikeastaan laadullinen teemahaastattelu jopa kannustaa tutkittavaa pohtimaan kokemuksiaan, kertomaan tarinoita, tuottamaan ympäristöään koskevia oletuksia ja vertaamaan kohtaamiensa ilmiöitä aiemmin tuntemaansa. Juuri tällainen toiminta on merkityksellistämistä (Lehtonen 1996, 16).

Merkitysrakenteiden keskeinen asema näkyy myös Worlds of Journalism -tutkimuksen teemahaastattelujen kysymyksissä. Sen sijaan, että tutkija esittäisi yksinkertaisia kysymyksiä, joihin hän odottaisi lyhyitä ja helposti matemaattisen muotoon muutettavissa olevia vastauksia, hän kaipaa tutkittaviltaan pitkiä selostuksia ja pohdintaa. Tutkija pyytää tutkittavia esimerkiksi erittelemään käytännön tilanteita, joissa tutkittavien on pohdittava eettisiä kysymyksiä työssään. Hän pyytää tutkittavia selostamaan toimituksissa käytäviä eettisiä keskusteluja ja tiedustelee, millaisiin painostustilanteisiin toimittajat joutuvat työssään. Hän kertoo toimittajille, että surveyn tulokset antavat sellaisen kuvan, että toimittajien ihanteet ovat hyvin korkeat, vaikka olosuhteet muuttuvat ja kysyy, miten tämä on mahdollista. Tutkija siis pyrkii tavoittelemaan laajempaa kuvaa journalistin etiikasta kaikkine siihen vaikuttavine tekijöineen ja merkitysrakenteineen.

Jos todella on niin, että laadullinen tutkimus tavoittaa ihmisen elämän merkitysrakenteet paremmin kuin määrällinen tutkimus, miksi kvantitatiivista tutkimusta edes käytetään? Jotkut tutkijat, esimerkiksi Varto esittävät, ettei määrällistä tutkimusta tulisikaan lainkaan sallia humanistisissa tieteissä. Kuitenkin iso osa tutkijoista ja filosofiasta ajattelee, että myös määrälliselle tutkimukselle on paikkansa. Viimeksi mainitun ajattelutavan edustajat näkevät, ettei laadullinen ote palvele kaikissa tutkimuskysymyksissä. Käsittelen seuraavassa alaluvussa määrällisen survey-lomakkeen käyttöä humanistisissa tieteissä.

5.3 Milloin valita survey?

Hyvin suunniteltu sekä konkreettisia ja yksiselitteisiä ilmiöitä selvittävä survey-tutkimus on yleisesti varsin hyväksytty menetelmä humanistissa tieteissä. Määrällisen tutkimuksen puolesta kirjoitetaan myös sellaisissa teoksissa, joissa yleisesti käsitellään laadullista tutkimusta (esim. Hirsjärvi & Hurme 1982, 16). Syyt sille, miksi humanistisissa tieteissä valitaan kvantitatiivisen tutkimus, voivat liittyä käytäntöön tai kummuta syvemmältä metodologisista kysymyksistä.

Yksi käytännön syistä määrällisen metodin valitsemiselle on tutkimuskysymys, jonka ratkaisemiseksi iso otos on tarpeen. Isolle otokselle voi olla tarvetta esimerkiksi silloin, kun vastaajia tai vastaajaryhmiä halutaan vertailla toisiinsa tai aineistosta halutaan tehdä tilastollisia yleistyksiä (Raunio 1999, 293). Surveyn avulla saadaan vastaus ainakin kysymykseen, kuinka paljon jossain joukossa esiintyy sellaisia, joilla on jokin tietty ominaisuus (Töttö 2005, 14). Survey-tutkimusta tarvitaan myös silloin, kun samaa ilmiötä halutaan mitata mahdollisimman luotettavasti eri aikoina (Raunio 1999, 216). Esimerkiksi vuonna 2013 tehdyn Worlds of Journalism -tutkimuksen tulosten vertaaminen vuonna 2023 tehtyyn vastaavan tutkimuksen tuloksiin voi tarjota mielenkiintoisia havaintoja siitä, miten käsitys journalismista ja journalistisesta etiikasta muuttuu aikojen saatossa. Pienen otoksen tutkimus ei olisi kovinkaan luotettava silloin, kun halutaan vertailla pitkällä aikavälillä tapahtuvia muutoksia. Tutkimuskertojen välillä havaittu muutos ei välttämättä johtuisi yleisen asenteen muutoksesta vaan pelkästään vastaajien vaihtumisesta.

Suuren otoksen hyödyntäminen on mahdollista määrällisessä tutkimuksessa kustannussyistä. Satojen teemahaastatteluiden tekeminen olisi niin kallista ja työlästä, ettei siinä olisi mitään järkeä. Sen sijaan satojen survey-lomakkeiden lähettäminen on mahdollista, koska se käy nopeasti ja havaintojen vertailu onnistuu helposti teknisillä ohjelmilla. Kun syyt valita määrällinen ote ovat käytännöllisiä, on havaintoja tulkittaessa otettava huomioon se, että tutkittavat ovat joutuneet valitsemaan vastauksensa ennalta määrätyistä vaihtoehtoista. Tutkija ei siis voi kuvitella, että tutkittavat olisivat aidosti sitä mieltä kuin tutkimuksen havainnot antavat ymmärtää. Tutkijan on ymmärrettävä, että tutkittavat ovat vain valinneet heidän omaa mielipidettään lähinnä olevan vaihtoehdon (Suhonen 2006, 321), eikä tulos näin ollen ole paljon muuta kuin suuntaa antava. Kun tutkija ottaa tämän huomioon, hän ei edes väitä saavuttaneensa tutkittavien omia merkitysrakenteita vaan pikemminkin tutkivansa jonkinlaisia yleisiä havaittavissa olevia suuntaviivoja.

Tutkija saattaa päätyä survey-kaavakkeen käyttöön myös metodologisista syistä. Surveyn avulla päästään käsiksi sellaisiin syy-seuraus-suhteisiin, jotka eivät välttämättä ole tutkittavien itsensä tiedostamia. Tällöin tutkittavan ”sisäinen” merkitysmaailma ei enää olekaan tärkeä, vaan tutkimuksen kohteeksi tulee ”ulkoinen” maailma, eli rakenteet ja niiden vaikutukset tutkittaviin (Uusitalo 2001, 45). Kirjoitan tästä aiheesta lisää luvussa 7.1, jossa käsittelen Worlds of Journalism -tutkimuksen tuloksia kausaalisen ja intentionaalisen selittämisen näkökulmista.

Joka tapauksessa määrällisessä tutkimuksessa tärkeäksi nousee se, miten strukturointi on tehty. Jotta voidaan saada edes suuntaa antavia tuloksia, pitää survey-kaavakkeen tavoittaa tutkittavien kokema todellisuus mahdollisimman hyvin haastattelukysymyksissä ja vastausvaihtoehdoissa. Kriittinen katse suunnataankin seuraaviin kysymyksiin: Ovatko surveyn vastausvaihtoehdot niin kattavat, että tutkittavat voivat löytää edes jonkin heidän todellisuuttaan lähellä olevan vaihtoehdon? Ovatko käytetyt käsitteet niin yksitulkintaisia, että tutkittavat ymmärtävät ne mahdollisimman pitkälle samoin kuin tutkija? Ovatko haastattelukysymykset riittävän selkeät ja yksinkertaiset? Tukeeko kaavakkeen kysymysten järjestys tutkittavan ymmärrystä ja onko kaavakkeesta poistettu kaikki johdattelevat yksityiskohdat?

5.4 Kieli ja merkitykset määrällisessä tutkimuksessa

Kielen rooli jätetään usein huomiotta määrällisessä tutkimuksessa (Alasuutari 2001, 141). Koska määrällinen tutkimus ei välttämättä tavoittele tutkittavien merkitysrakenteita, kieli näyttäytyy usein pelkkänä kommunikaation välineenä, eikä tämän välineen vaikutuksia havaintoihin kunnolla analysoida. Kielen jättäminen huomiotta voi kuitenkin heikentää tutkimustulosten validiutta, koska kieleen liittyvät aina merkitysrakenteet, halusimme sitä tai emme. Määrällisen tutkimuksen kannalta merkitysrakenteiden pohtiminen onkin tärkeää siitä näkökulmasta, että tutkija kykenee tekemään mahdollisimman selkeät ja yksiselitteiset tutkimuskysymykset sekä asettaa laajat vastausvaihtoehdot.

Voisi kuvitella, että Worlds of Journalism -tutkimuksessa, jonka alkuperäisenä tarkoituksena oli toteutua 80 maassa, otettaisiin huomioon kielelliset seikat. Näin ei kuitenkaan näytä olevan. Ainakin suomeksi käännettyt haastattelukysymykset vaikuttavat varsin monitulkintaisilta, osittain vaikeaselkoisilta ja niissä käytetään käsitteitä, jotka voidaan ymmärtää usealla eri tavalla. Käsittelen tässä

alaluvussa näitä määrällisen survey-kaavakkeen ongelmakohtia, jotka liittyvät kieleen ja merkityksiin, mutta samalla myös koko tutkimuksen validiteettiin.

Kun tarkastelemme Worlds of Journalism -tutkimuksen survey-kaavaketta, etiikkaa kartoittavat kysymykset näyttäytyvät kohtuullisen onnistuneesti muotoiltuilta ainakin verrattuna muihin saman kaavakkeen haastattelukysymyksiin. Tästä huolimatta myös tutkittavien eettisiä arvoja kartoittaessa tehtiin pieniä virheitä. Etiikka-kysymysten kohdalla yksi virhe oli se, että kysymyksissä käytettiin liian monitulkintaisia käsitteitä. Toimittajilta kysyttiin esimerkiksi, miten he suhtautuvat lähteiden painostamiseen ja kuvien manipuloimiseen. Haastatteluja tehdessäni huomasin, ettei painostamisella tai manipuloinnilla ole mitään yksiselitteistä merkitystä, jonka jokainen voisi ymmärtää samalla tavoin. Jotkut tutkittavista tulkitsivat, että painostaminen on uhkailua ja kiristystä, mutta osa tulkitsee, että painostaminen on pikemminkin haastateltavan suostuttelua. Tällainen tulkintaero on varsin suuri. Suostuttelu on täysin normaali toimintatapa journalismissa, kiristäminen, huutaminen tai uhkailu eivät ole sallittuja toimia.

Kysyessäni tutkittavilta heidän suhtautumistaan kuvan manipuloimiseen osa tutkittavista tiedusteli, mitä manipuloimisella tarkoitetaan. En voinut auttaa heitä, koska minulla ei ollut siihen lupaa enkä itsekään tiennyt, mitä manipulaatio tässä kontekstissa oikeastaan tarkoittaa. Mitä ilmeisimmin suurin osa tutkittavista tulkitsee, että manipulaatiolla tarkoitetaan sellaista kuvan muokkaamista, joka muuttaa kuvan sisältöä. Niinpä suurin osa vastasi, ettei manipulointi ole sallittua. Manipulaation käsitteen olisi toki voinut ymmärtää myös vaikkapa kuvan rajaamiseksi, autojen rekisterinumeroiden piilottamiseksi tai ihosävyjen korjaamiseksi. Viimeksi mainitut toimenpiteet ovat täysin normaaleja journalistisessa työssä, ensin mainittu ei ole. Muita hankalia käsitteitä survey-kaavakkeen etiikkaa kartoittavissa kysymyksissä olivat muun muassa uutistapahtumien rekonstruointi ja dramatisointi.

Monitulkintaiset käsitteet ovat ”oikullisia”, kuten Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2003, 140) kirjoittavat. Heidän mukaansa esimerkiksi sellaiset sanat kuin kulutus, myynti ja metakognitio voidaan ymmärtää monella tavalla. Tällaisten oikullisten käsitteiden käyttäminen tutkimuksessa on kyseenalaista, koska jokainen tutkittava voi ymmärtää ne eri tavoin. Monitulkintaisten käsitteiden käyttöä ei voi perustella sillä varsin tavallisella syyllä, että tutkimuksessa käytetään vain tutkittavien ”omaa kieltä” (Raunio 1999, 215). Jokaisen ihmisen omaan kieleen kuuluu kulttuurillisten ulottuvuuksien lisäksi henkilökohtainen ulottuvuus. Käsitteet herättävät omakohtaisia tunteita ja tulkintoja, joita tutkija ei voi tietää. Käsitteiden kanssa tulisi olla tarkkana.

Monitulkintaisia käsitteitäkin enemmän virheitä tutkimustuloksiin aiheuttaa kysymysten muoto (Aaltola, Valli 2007, 102). Myös Worlds of Journalism -tutkimuksessa jotkut haastattelukysymykset olivat melko harkitsemattomasti muotoiltuja. Erityisen paljon tutkittavien turhautumista näytti aiheuttavan eettistä joustoa kartoittava C13, jonka esittelin jo aiemmassa alaluvussa. Kysymyksessä kartoitetaan toimittajien suhtautumista erilaisiin eettisen harkinnan tapoihin. Kysymyksen ongelmat liittyivät ainakin seuraaviin kohtiin:

- 1) Journalistin eettisen ohjeet antavat liikkumatilaa eettiselle harkinnalle, joten kysymyksestä voi olla vaikea tulkita, miltä osin siinä tarkoitetaan ohjeiden sallimaa joustoa eettisessä harkinnassa ja milloin sen ylittävää joustoa.
- 2) Sellaisilla käsitteillä kuin ”tilannekohtainen harkinta”, ”henkilökohtainen harkinta” ei välttämättä ole käytännön työssä paljon eroa, vaikka ne analyttisesti ehkä voidaankin erottaa toisistaan. Lisäksi käsitteet on vaikea ymmärtää, aivan kuten ”moraaliset säännötkin”.
- 3) Tutkittavilla on tarve vastata johdonmukaisesti, eikä kysymys C13 välttämättä anna siihen mahdollisuutta.
- 4) Vahva etiikka on yksi toimittajan perusarvoista. Tutkittavat eivät kenties halua antaa itselleen sellaista kuvaa, etteivät he noudattaisi eettisiä ohjeita. Tämä saattaa ohjailla vastaamista.

Kysymyksen ensimmäinen ongelma on se, että Suomessa journalistin eettiset ohjeet sallivat joustoa eettisessä harkinnassa. Kysymyksestä voi nopeasti päätellä, ettei siinä oteta tätä joustoa huomioon. Jos toimittaja vastaa, että journalistin ohjeita on noudatettava aina ja kaikissa tapauksissa, hänen voi olla sen jälkeen vaikea vastata, että sallii myös tilannekohtaisen ja henkilökohtaisen harkinnan. Tilannekohtainen ja henkilökohtainen harkinta eivät kuitenkaan välttämättä ole ristiriidassa eettisten ohjeiden kanssa. Vaikkapa arkaluontoisen tiedon tai nimen julkaiseminen riippuu tilanteesta: julkisuudenhenkilöllä on matalampi yksityisyydensuoja kuin yksityishenkilöllä. Kysymys siitä, mihin vedetään julkisuudenhenkilön ja yksityishenkilön raja, saattaa vaatia henkilökohtaista harkintaa. Muutenkin henkilökohtaisen ja tilannekohtaisen ero voi olla hiuksenhieno. Eikö vastaantulevissa yllettävissä tilanteissa aina tehdä myös henkilökohtaisia eettisiä harkintoja?

Kysymys saattaa turhauttaa myös siksi, että tutkittavat usein vastasivat ensin noudattavansa journalistin ohjeita aina. Tämän jälkeen heille saattoi olla kynnys myöntää olevansa myös henkilökohtaisen eettisen harkinnan kannalla. Tutkittavat saattavat kokea vastaavansa tutkijan näkökulmasta ristiriitaisesti ja tällöin vastausten totuusarvo kyseenalaistuu. Juuri tämän kysymyksen

kohdalla havaitsin tutkittavissani eniten halua muuttaa aiempia vastauksiaan. He päättelivät haastattelun kuluessa, että jos he vastaavat yhteen kohtaan tällä tavalla, niin sitten heidän pitää vastata seuraavaan kohtaan tuolla tavalla. Tutkittaville oli tärkeää, että heidän antamastaan kokonaisuudesta tulee eheä kuva. Onkin aihetta kysyä, pitäisikö C13-kysymyksen alakohdat olla eri järjestyksessä. Kun ensimmäisenä aloitetaan journalistin ohjeilla, kysymys virittää tutkittavan ajattelemaan nimenomaisesti itsesääntelyä ja arvokkaan tai kunniakkaan journalismin piirteitä. Tällaisessa mielentilassa ei tee mieli vastata, että journalismin etiikka voisi olla myös henkilökohtaisen harkinnan varaista tai moraalista voi poikkeusoloissa lipsuakin. Jopa kysymysten järjestyksellä voi siis olla vaikutus siihen, miten tutkittavat vastaavat (Suhonen 2006, 287).

Toki tutkittavien turhautuminen voi tarkoittaa myös sitä, että kysymys C13 on isku vyön alle. Toimittajilla on tapana puhua etiikasta paljon ja halveksua viihteellistymistä sekä kaupallistumista. On korkea kynnyks myöntää tutkijalle, että joutuu itsekin harkitsemaan etiikan rajoja. Vielä vaikeammaksi myöntämisen voi tehdä se, että tutkimuksen toteuttaa Tampereen yliopisto, joka on tunnettu journalistiikan opetuksesta.

Tällaiset ongelmakohdat siis osoittavat, että myös kvantitatiivisessa tutkimuksessa merkityksmaailmoilla on väliä ja merkityksiä täytyy pohtia haastattelukaavaketta tehtäessä. Tavoitteena on tietysti kerätä mahdollisimman luotettavaa tietoa, joka ei ole muodostunut siksi, että kaavake, kysymys tai kysyjä johdattelee vastausta. Edellä mainitut haastattelukaavakkeen ongelmat vaikuttavat tutkimustulosten luotettavuuteen, erityisesti sisäiseen validiteettiin.

Sisäisesti validi tutkimus muodostuu yksiselitteisistä kysymyksistä ja käsitteistä, riittävästä määrästä vastausvaihtoja, jotka ovat mieluiten myös sanallisessa muodossa ja mahdollisuudesta olla ottamatta kantaa. Sisäisesti validi tutkimus ottaa huomioon myös sen, mikä taho tutkimuksen tekee ja miten tutkija mahdollisesti vaikuttaa tutkittavien vastauksiin. (Suhonen 2006, 274–276.) *Worlds of Journalism* -tutkimuksessa oli selvästi ongelmia sisäisen validiteetin kanssa. COMET:in tutkijat näyttivät pelastaneen sisäisen validiteetin sillä, että he tulkitsivat vastauksia vain suuntaa antavina. He myös tekivät raportissa varsin selväksi validiteettiin liittyvät ongelmat. Näin ollen tutkimuksen lukija saa työkaluja tulosten tulkitsemiseen.

5.5 Kommunikaatio haastattelussa

Vielä 1980-luvulle saakka haastattelulla tarkoitettiin lomakehaastattelua. Tuolloin esimerkiksi viä-töskirjoja varten tehtiin vain harvoin avoimia haastatteluja, joissa haastateltava sai vastata vapaasti. 1980-luvun loppupuolella tilanne kuitenkin muuttui. Haastattelulla alettiin tarkoittaa avointa haas-tattelua ja lomakehaastattelua alettiin kutsua kyselyksi, surveyksi tai strukturoiduksi haastatteluksi. (Alastalo 2005, 61.)

Tässä pro gradu -työssä näen haastattelu -käsitteen laajasti. Kutsun haastatteluksi sekä laadullista että määrällistä haastattelua. Teen rajaukseni siksi, että Worlds of Journalism -tutkimuksessa myös määrällisten kysymysten esittämiseen liittyi sellaista kommunikaatiota, jota pelkän lomakkeen täyt-tämiseen ei liity. Surveyn kysymykset esitettiin tutkittaville puhelimesta suullisesti sen sijaan, että ne olisi lähetetty lomakkeena postissa. Joka kerta, kun kaksi ihmistä keskustelee keskenään, syntyy täysin erilaista kommunikaatiota kuin silloin, kun viestiä välitetään kirjallisesti ilman vastavuoroi-suutta.

Tarkastelen tässä alaluvussa käytännön tasolla, miten kommunikointi eteni Worlds of Journalism - tutkimuksen määrällisessä ja laadullisessa osiossa. Kerron erityisesti omista kokemuksistani, koska tein itse määrällisiä haastatteluja ja seurasin vierestä laadullisia. Tässä yhteydessä pohdin kommu-nikointia ja haastattelua metodologisesta näkökulmasta ja kysyn, mitä eroa ja mitä yhteistä määrällisellä ja laadullisella haastattelulla on.

Määrälliset haastattelut alkoivat niin, että me tutkimusavustajat saimme listan siitä, mihin medioi-hin meidän pitää soittaa ja kuinka monta rivi-toimittajaa ja esimiestä kustakin mediasta haastatella. Itse lähestyin haastateltavia kahdella eri tavalla. Joko soitin suoraan jollekin tutkittavan median toi-mittajista ja kerroin, mitä tutkimusta teen. Kysyin, onko hänellä aikaa vastata puhelimitse noin 20 minuuttia kestävään tutkimukseen nyt tai joskus myöhemmin. Suurin osa toimittajista oli valmis vastaamaan kyselyyn vielä samana tai viimeistään seuraavana päivänä. Toinen lähestymistapani oli soittaa yhdelle mediatalon esimiehistä ja pyytää häntä valitsemaan kriteerit täyttävän tutkittavan, joka olisi nyt töissä ja jolla olisi aikaa vastata.

Tällaisilla metodeilla vastaajien kato jäi yllättävän pieneksi. Kun antaa haastateltavalle määräysval-taa siihen, milloin hän voi antaa haastattelun, hän ilmeisesti antaa sen todennäköisemmin. Sanomalehtitoimittajat ovat ilmeisen hyviä aikatauluttamaan, koska suurin osa haastateltavista

vastasi puhelimeen sovittuna ajankohtana ja antoi vastauksensa mukisematta, jopa innostuneena. Osa tutkittavista pyysi minua lähettämään kysymyslomakkeen etukäteen sähköpostissa. Sain tähän luvan tutkijoilta.

Tein haastattelut siten, että luin kysymykset ennalta määrätyssä järjestyksessä suoraan paperilta ja luettelin sen jälkeen tutkittavalle kaikki vastausvaihtoehdot. Edessäni oli auki SPSS-ohjelma, johon merkitsin kunkin haastateltavan antamat vastaukset niitä vastaavilla koodeilla. Kun sain vastauksen haastateltavalta, pyrin olemaan kommentoimatta sitä. Usein vain toistin hänen mainitsemansa koodin neutraalisti varmistaakseni, että kuulin sen oikein.

Kaikilta osin kommunikointi ei sujunut aivan näin yksinkertaisesti. Jouduin toisinaan toistamaan kysymyksen ja vastausvaihtoehdot toimittajan pyynnöstä, tai kun huomasin, ettei hän ymmärtänyt kysymystä. Toisinaan tutkittavat kysyivät lisätietoa esittämistäni kysymyksistä. He halusivat esimerkiksi tietää, mitä ajanjaksoa heidän pitäisi kysymyksessä pohtia ja mistä näkökulmasta: omastaan vai yleisesti journalismin. Saksasta oli määrätty, ettei kysymyksiä ole lupa selittää auki. Jouduin siis vastaamaan tutkittavien ihmettelyihin toistamalla haastattelukysymyksen painottamalla sellaista kohtaa, joka voisi antaa vastauksen heidän kummasteluihinsa. Joskus jouduin kuitenkin sanomaan, että riippuu haastateltavan omasta tulkinnasta, miten hän kysymykseen haluaa vastata. Toisille jouduin selittelemään, että haastattelukysymysten monitulkintaisuus otetaan kyllä huomioon havaintoja analysoitaessa.

Vaikka kommunikointini oli haastatteluissa rajattua, minun ja tutkittavien välille muodostui sellainen kommunikaatiosuhde, joka ei rajautunut vain haastattelukysymysten esittämiseen ja vastausten antamiseen. Haastateltavat kyselivät usein lisätietoja tutkimuksesta. Jotkut innostuivat muistelemaan yliopistoajojaan ja yllättävän moni halusi tietää minun roolini tutkimuksessa. Jotkut kysyivät, olenko yhä opiskelija, kuinka monetta vuotta opiskelen, teenkö pro graduani, mihin menen kesätöihin ja niin edelleen. Lisäksi pari tutkittavaani pyysi minua Facebook-kaverikseen ja yksi taisi laittaa minulle viestiä illalla henkilökohtaiseen puhelinnumerooni.

Toki oli niitäkin haastateltavia, jotka halusivat päästä minusta eroon niin nopeasti kuin suinkin. Tällaiset henkilöt pyysivät usein kysymyslomakkeen etukäteen sähköpostilla luettavakseen ja olivat jo merkanneet vastaukset ylös, kun soitin heille sovittuna ajankohtana. He eivät välttämättä antaneet minun lukea puhelimesta kysymyksiä ja vastausvaihtoehtoja, vaan luettelivat vastauksia nopeasti koodi koodilta ja minulla oli täysi työ ehtiä merkitsemään jokainen ylös. Toisten kanssa haastattelu

sujui siis viidessä minuutissa, kun taas osa vaati siihen yli puoli tuntia. Loimme jokaisen haastateltavan kanssa omanlaisen kommunikaatiosuhteen. En koskaan tiennyt, millaisiin reaktioihin varautuisin, kun soitin uudelle tutkittavalle.

On toki selvää, että lomakehaastattelu on hieman epätavallinen viestinnän muoto, koska siinä haastattelijan tärkeimmät vuorosanat on etukäteen kirjoitettu, eikä kysymyksiä saa esittää eri sanamuodoin tai järjestyksin eri tutkittaville. Tällaista haastattelutapaa kutsutaan strukturoiduksi. Strukturoidulla haastattelulla pyritään siihen, etteivät haastattelija tai olosuhteet pääse vaikuttamaan tutkittavan vastauksiin. (Alasuutari 2001, 142–144.)

Tutkijan ja olosuhteiden vaikutusten minimoiminen on kaunis tavoite, mutta käytännön työssä huomaa nopeasti, että se on saavuttamaton. Tarkkailin itseäni haastatteluiden aikana ja havaitsin, että kokemukseni kasvaessa aloin painottaa kysymysten kohtia eri tavoin. Painotuksellani pyrin suuntaamaan haastateltavan huomion oleellisiin kohtiin kysymyksissä. Tämä oli mielestäni tärkeää, koska huomasin haastattelujen edetessä, että osa kysymyksistä oli vaikeaselkoisia ja jotkut tärkeät pointit jäivät monilta haastateltavilta huomaamatta. Itse koin, että painotukseni tuotti todenmukaisempia vastauksia, kun tutkittavat aidosti ymmärsivät kysymyksen. Äänenpainoilla on myös toinen puolensa: niillä voi olla suurikin merkitys siihen, miten haastateltava vastaa kysymykseen.

Meitä tutkimusavustajia oli kaikkiaan neljä, ja me jokainen varmasti kehityimme haastattelijoina prosessin aikana. On selvää, että jokainen tutkimusavustaja painotti kysymyksiä hieman eri tavalla ja selitti myös tutkimuksen tarkoituksen hieman eri sanoin. Meitä ei ollut ohjeistettu siinä, pitäisikö tutkimus esitellä ”meidän tutkimuksenamme” vai ”heidän tutkimuksenaan”. Reagoimme myös jokainen varmasti eri tavoin, kun tutkittavat kritisoivat haastattelukysymysten ongelmia. Tällaisetkin yksityiskohdat voivat vaikuttaa haastateltaviin yhtä lailla kuin se, miten olemme reagoineet heidän antamiinsa vastauksiin.

Emme myöskään pystyneet vaikuttamaan tutkittavien haastatteluolosuhteisiin. Tutkittavilla oli hyvin erilaisia käsityksiä siitä, missä ja milloin heidän on mukavinta tai mahdollista osallistua tutkimukseen. Yhdelle paras ratkaisu oli mennä työpaikan hiljaiseen puhelinkoppiin, toinen varoi sanojaan avokonttorissa ja kolmas hoiti lomallaan lapsia ja joutui välillä keskeyttämään haastattelun. Haastateltavien olosuhteet vaihtelivat paljon. Olosuhteet ja se, kuka haastattelutilanteessa on läsnä, saattavat saada haastateltavat pohtimaan kysymyksiä journalismista eri tavoin. Ylipäätään

mieliala, väsymystila ja arjen tilanne vaikuttavat siihen, että haastateltava voi vastata samaan kysymykseen tänään toisella tavalla kuin huomenna (Suhonen 2006, 277).

Laadullinen haastattelu poikkeaa siinä mielessä määrällisestä, että laadullisessa haastattelussa tutkittava saa vastata tutkijan kysymyksiin vapaasti ja tutkija voi reagoida vastauksiin pyytämällä niihin vaikkapa selvennystä tai lisää perusteita tutkittavalta. Tällaista vapaampaa haastattelua kutsutaan avoimeksi tai puolistrukturoiduksi haastatteluksi. Worlds of Journalism -tutkimuksessa käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua, jossa tutkija on etukäteen miettinyt valmiiksi teemat, joista hän aikoo kysyä haastateltavilta ja haastattelun tarkoituksena on pidättäytyä näissä teemoissa ilman rönsyilyä.

Worlds of Journalism -tutkimuksen teemahaastattelut etenivät niin, että haastatteluun kutsuttiin kerrallaan ryhmä haastateltavia, jotka kaikki työskentelivät samankokoisissa ja -tyylisissä medioissa. Esimerkiksi paikallislehtitoimittajat ja televisiotoimittajat haastateltiin omissa ryhmissään. Ryhmät tapasivat erilaisissa paikoissa: toimituksissa, Tampereen yliopistossa tai esimerkiksi lounasravintolassa. Kaikki haastattelut nauhoitettiin.

Ryhmässä tehty haastattelu toimii yleensä eri tavoin kuin yksilöhaastattelu. Anu Valtonen (2005, 185) jakaa ryhmähaastattelut kahteen. Ensinnä on sellainen ryhmähaastattelu, jossa tutkija kysyy vuoron perään ryhmässä olijoilta samat kysymykset ja saa jokaiselta vastukset erikseen. Toisena on ryhmähaastattelu, jossa ryhmän jäseniä kannustetaan kommunikoimaan keskenään. Worlds of Journalism -tutkimuksen ryhmähaastattelu edusti viimeksi mainittua tapaa. Tutkija toivoi, että tutkittavat innostuisivat yhdessä pohtimaan annettuja teemoja, jolloin haastattelu muotoutuu enemmän keskustelun kaltaiseksi.

Tutkija viritti keskustelua myös tarjoamalla esimerkkejä aidosta uutisista, joiden eettinen harkinta saattaa olla joidenkin mielestä kyseenalaista. Uutisesimerkkien tarkoitus oli innostaa ja edistää keskustelua, mutta toimittajat näyttivät olevan ilman esimerkkejäkin melko hyviä analysoimaan omaa työtään ja sen ongelmakohtia, eikä esimerkkejä välttämättä olisi keskustelussa edes kaivattu. Tutkija esitteli tutkittaville myös määrällisen osuuden tuloksia ja kysyi, miten ne kuvastavat tutkittavien mielestä suomalaisten toimittajien ajattelutapoja ja miksi kysymyksiin on mahdollisesti vastattu siten, kuin niihin on vastattu. Tutkija reagoi jatkuvasti tutkittavien esittämiin mielipiteisiin ja pyysi niistä lisätietoa. Hän varmisteli toisinaan, ymmärsikö tutkittavien puheita oikein. Tällainen

kommunikointi ei sopisi määrälliseen survey-tutkimukseen, jossa kysymykset ja vastausvaihtoehdot on määritelty ennalta.

Worlds of Journalism -tutkimuksen laadulliset haastattelut muistuttivat selvästi enemmän keskustelua kuin määrälliset haastattelut, mutta myös laadullisen tutkimuksen kommunikaatiossa oli havaittavissa samanlaisia elementtejä kuin määrällisen. Ensinnä tutkija ei kommentoinut tai kummastellut haastateltavien sanomisia, vaan otti kaikki kommentit tyynesti vastaan ja kysyi vain jatkokysymyksiä. Tutkijasta ei voinut päätellä, mitä mieltä hän itse oli mistäkin asiasta. Juuri tällainen neutraali käyttäytyminen yhdistetään usein määrälliseen tutkimukseen. Todellisuudessa se on vahvasti osa myös laadullista tutkimusta (Hirsjärvi, Hurme 2008, 97). Samaan aikaan, kun tutkija toimi hyvin neutraalisti haastatteluissa, hän kuitenkin onnistui olemaan myös helposti lähestyttävä ja lämmin.

Hirsjärvi ja Hurme (2008, 98) yhdistävät haastattelijan ystävällisyyden ja sensitiivisyyden vaatimukset erityisesti laadulliseen tutkimukseen. Oman kokemukseni kautta voin kuitenkin sanoa, että myös määrällisessä haastattelussa tutkijan sensitiivisyys on tärkeää. Tämä taito osoittautui merkitykselliseksi Worlds of Journalism -tutkimuksen määrällisissä haastatteluissa erityisesti silloin, kun tutkittavat vastasivat jotain sellaista, jota eivät itse pitäneet journalististen ihanteiden mukaisena. Jos haastateltava vastasi vaikka pitävänsä viihdyttämistä tärkeänä toimittajan tehtävänä, hän usein koki tarvetta selittää vastaustaan. En voinut kieltää tutkittavia selittämästä, vaan minun piti ottaa vastaan perustelut, vaikken niitä mihinkään kirjannutkaan. Tällaisessa kommunikaatiotilanteessa en tietenkään voi kokonaan vaieta, vaan minun tuli haastattelijana osoittaa, että ymmärrän haastateltavani vastausta. Tämä vaati tietynlaista lämmön ja ymmärryksen osoittamista haastateltavalle. Oikeastaan voisin väittää, että ymmärryksen välittäminen puhelimitse on huomattavasti vaikeampaa kuin kasvokkain.

Hirsjärvi ja Hurme (2008, 105–116) kirjoittavat, että laadullisessa tutkimuksessa kysymysten tulisi olla helposti ymmärrettäviä sekä lyhyitä ja että tutkimus tulee aloittaa helpommilla lämmittelykysymyksillä. He varoittavat, että jotkut haastateltavista saattavat vastata lyhyesti ”en tiedä” tai päinvastoin jaaritella ummet lammet. Nämä tutkimukselliset säännöt ja ongelmat pätevät yhtä lailla määrälliseen kuin laadulliseen tutkimukseen. Määrällisessä tutkimuksessa korostuu kysymysten ymmärrettävyys ja järjestys. Hyvin laadituissa lomakekysymyksissä annetaan myös mahdollisuus vastata ”en tiedä”, johon jotkut saattavat turvautua hieman liian helposti. Puhelimessa tapahtuva

määrällinen tutkimus antaa haastateltavalle mahdollisuuden myös jäädä jaarittelemaan, kuten jotkut tekivätkin.

Mikä siis lopulta todella poikkeaa määrällisen ja laadullisen haastattelun kommunikaatiossa? Oikeastaan vain kaksi kohtaa. Määrällinen haastattelu on strukturoitu ja laadullinen avoin tai puolistrukturoitu. Toinen seikka, joka erottaa usein määrällisen ja laadullisen haastattelun on se, että ensin mainittu tehdään varsin usein sähköpostilla, postitse tai puhelimesta, kun taas viimeksi mainittu kasvokkain. Kasvokkain tapahtuvassa kommunikaatiossa haastateltavaa on mahdollista ymmärtää myös kehonkielen kautta. Itse asiassa Hirsjärvi ja Hurme (2008, 119) kirjoittavat, että eleet, ilmeet ja asennot on otettava huomioon kommunikaatioon olennaisesti liittyvänä asiana. Valitettavasti varsin usein laadulliset teemahaastattelut otetaan ääninauhalle, johon ilmeet, asennot ja eleet eivät tallennu. Näin toimittiin myös Worlds of Journalism -tutkimuksessa. Käytännössä siis tutkimuksen tulkinnan vaiheessa eleiden merkitys lähes katoaa, ja jäljelle jäävät vain sanat ja tutkijan hatarat muistikuvat (tai mahdolliset muistiinpanot) haastatteluiden sanattomasta viestinnästä. Haastatteluolosuhteet, tutkijan neutraaliusvaatimus sekä ammattimaisuus ja mahdolliset ongelmat kommunikaatiossa ovat yhtä lailla läsnä molempien tutkimusotteiden haastatteluissa.

6. Aineiston analyysi

Tässä luvussa käänän katseeni pois aineiston keruusta ja keskityn määrällisen ja laadullisen tutkimuksen aineiston analyysiin ja tulkintaan. Tutkimuksen aineistolla tarkoitetaan sitä materiaalia, jonka tutkija on saanut aineistonkeruun tuloksena. Aineisto voi koostua tutkijan tekemistä haastatteluista tai muistiinpanoista, mutta se voi olla myös jo olemassa olevaa materiaalia, kuten lehtileikkeitä, asiakirjoja tai vaikka aiemmin tehty tutkimus. Nyt tarkastelen kuitenkin ensisijaisesti Worlds of Journalism -tutkimuksen aineistoja, jotka on kerätty haastatteluiden avulla.

Aluksi tarkastelen laadullista ja määrällistä aineistoa puhtaasti aineistoina. Kysyn, miltä aineistot näyttävät ja mitä niiden luonteesta paljastuu, kun niitä tarkastellaan pintaa syvemältä. Tämän jälkeen keskityn prosessiin, jossa aineistot muokkautuvat tutkimustuloksiksi. Pidän tätä aineistojen tulkinnasta kertovaa osuutta pro gradu -työssäni siinä mielessä tärkeänä, että käytännön tutkimusoppaat jättävät usein kertomatta, mitä tapahtuu saatujen havaintojen ja tutkimustulosten välissä. Oppaat saattavat kyllä kuvailla tarkastikin teknisiä apuvälineitä ja metodeja, joilla aineistoa puretaan, mutta varsinainen tulkinta saa huomattavasti vähemmän huomiota, jos ollenkaan. (Ruusuvoori, Nikander, Hyvärinen 2010, 6.) Tästä huolimatta tulkintaa ja johtopäätösten tekemistä pidetään yleisesti tutkimuksen ydinasiana (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2003, 207). Pysin tässä luvussa kuvaamaan mahdollisimman tarkasti, miten Worlds of Journalism -tutkimus eteni aineistosta tutkimustuloksiin. Kuvaus pohjautuu tutkimuksen aineistoihin sekä Worlds of Journalism -tutkimukseen osallistuneiden tutkijoiden Reeta Pöyhtärin ja Jari Väliiverrosen kanssa käymiini keskusteluihin.

Onkin varsin mielenkiintoista, että kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimus näyttävät lähenevän toisiaan vaiheessa, jossa aineistoa työstetään kohti tutkimustuloksia. Tulkinta näyttää etenevän melko yhdenmukaista polkua pitkin. Molemmissa tutkimusotteissa tutkija käyttää apunaan ainakin seuraavia tutkimuksen elementtejä: tutkimusongelmaa, teoriaa, metodologiaa, analyysia, synteesiä, intuitiota, perehtyneisyyttä ja luovuutta. Molemmat tutkimusotteet pyrkivät myös tarkastelemaan ilmiötä systemaattisesti ja suhteessa tutkimuskysymykseen. Tarkastelen tässä luvussa Worlds of Journalism -tutkimuksen määrällistä ja laadullista osiota näiden käsitteiden valossa.

6.1 Aineistojen luonteet

Jos tutkija on valinnut tutkimustavakseen kvantitatiivisen survey-kaavakkeen, kuten Worlds of Journalism -tutkimuksen määrällisessä osassa on valittu, tutkijalla on haastattelujen jälkeen edessään aineisto täynnä numeroita. Worlds of Journalism -tutkimuksessa aineisto tarkoittaa SPSS-ohjelmalla tehtyä matriisia, jossa on tuhansia lukuja. Jokainen taulukon vaakarivi merkitsee uutta haastateltavaa ja pystyrivi kysymystä. Kullekin riville on merkitty jokin numero symboloimaan sitä vastaavaa vastausvaihtoehtoa. Jos tutkija on sen sijaan valinnut kvalitatiivisen syvä-ryhmä- tai teemahaastattelun, hänen aineistonsa on pelkkää nauhoitettua puhetta tai litteroitua tekstiä. Worlds of Journalism -tutkimuksen tapauksessa tutkittavien puhetta on litteroitu monta kymmentä sivua. Litteroija on merkinnyt tekstiin puheenvuorojen alkamiset ja kunkin puhujan eri koodilla. Tekstistä ilmenevät myös tutkittavien puheessaan pitämät tauot ja kohdat, joista litteroijan oli vaikea saada selvää.

Tällaisessa vaiheessa, jossa tutkimusaineisto on kaikkein raaimmillaan, määrällistä ja laadullista tutkimusta voidaan todella kutsua määrälliseksi ja laadulliseksi. Siis numeeriseksi ja kielelliseksi. Myöhemmässä vaiheessa aineisto muokkautuu valitun metodin kautta siten, että määrällinen osuus saa tuekseen kieltä ja laadullisessa osuudessa voidaan hyödyntää laskemista, jolloin saatuja tutkimustuloksia perustellaan myös numeroin. Ennen minkäänlaista käsittelyä määrällinen ja laadullinen aineisto näyttäytyvät kuitenkin toistensa vastakohtina.

Tällainen silmiinpistävä eroavuus on osin illuusiota. Tarkemmin katsottuna kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen aineiston luonteessa on yhtäläisyyksiä. Ensinnä niitä yhdistää se, että kumpikin aineisto on pelkkää koodia. Aineistot eivät kerro lukijalleen mitään sellaisenaan. Vaikka SPSS-ohjelman taulukkoa katseleva tietäisikin, mitä kysymystä kukin numero edustaa ja mitkä ovat kysymysten vastausvaihtoehdot, hän ei siltikään saisi otetta tuosta aineistosta, koska koodeja on satoja rivejä allekkain ja peräkkäin. Laadullinen aineisto ei ole juuri sen yksinkertaisempi. Aineisto on pelkkää paperille kirjoitettua puhetta, josta ei sellaisenaan voi vetää mitään johtopäätöstä. Molemmille aineistolle täytyy esittää kysymyksiä, jotta ne voivat vastata (Töttö 2000, 39). On siis tutkijan tehtävä saada aineisto puhumaan, eikä sillä ole mitään merkitystä, onko aineisto numeerista vai kielellistä.

Sen lisäksi, että aineisto tarvitsee dialogia kertoakseen mitään, on tutkijan pidettävä mielessä, että aineisto ei itsessään tavoita autenttista haastateltavan kokemusta (Raunio 1999, 297). Töttö (2005, 36–39) ja Raunio (1999, 293–300) kirjoittavat, että tutkimuksellinen aineisto on konstruktio

todellisuudesta, ei siis todellisuus itsessään. Konstruktiolla tarkoitetaan, että saatu tieto on kerättyä, muodostettua, jäsenneltyä ja rakennettua.

On huomattava, että määrällinen ja laadullinen aineisto ovat yhtälailla konstruktioita. Länsimaissa on ehkä luonnollista ajatella, että määrällinen tutkimus olisi jotenkin lähempänä todellisuutta kuin laadullinen tutkimus. Olemme tottuneet ottamaan vastaan tietoa yhteiskunnasta numeroina. Määrällisen tutkimuksen arvioimiseksi on myös kehitetty erilaisia mittareita, joilla voidaan perustella, että tutkimustulos on edustava ja vastaa siihen, mitä tutkitaan. Laadullisen tutkimuksen arvioinnista tällaiset mittarit puuttuvat, eikä laadullinen tutkimus useinkaan tarjoa tulosten tueksi numeroita, jotka yhä näyttävät kulttuurissamme edustavan jonkinlaista todellisuutta. Jotkut ovatkin esittäneet, että laadullisen tutkimuksen uskottavuuden lisäämiseksi tutkimusraportissa tulisi olla arvio tutkittavien kertomusten paikkansapitävyydestä (Nieminen 1997, 217).

Toisesta näkökulmasta katsottuna sen sijaan näyttää siltä, että laadullinen tutkimus on lähempänä autenttista todellisuutta kuin määrällinen. Tämä liittyy haastattelujen luonteeseen. Määrällinen survey-haastattelu pakottaa tutkittavat pidättäytymään annetuissa vastausvaihtoehdoissa, joten tutkimus rakentaa todellisuutta voimakkaasti tutkijan antamissa raameissa. (Raunio 1999, 293.) Laadullisissa haastattelututkimuksissa tutkittavat sen sijaan saavat usein puhua melko vapaasti ainakin annetun teeman puitteissa. He voivat ilmaista itseään siten kuin haluavat, eikä heidän tarvitse valita annetuista vaihtoehdoista. Puheesta voi nousta esiin jännitteitä ja ristiriitoja ja samalla voidaan kenties ymmärtää paremmin, mistä nämä johtuvat. Laadullisen tutkimuksen ajatellaankin tuottavan monipuolisempaa, rikkaampaa ja monitasoisempaa tietoa ihmisten kokemuksellisesta todellisuudesta kuin määrällisen tutkimuksen (Raunio 1999, 293).

Ajatukseen siitä, että kvalitatiivinen aineisto olisi jotenkin lähempänä totuutta, liittyy kuitenkin ongelma. Esimerkiksi teemahaastattelussa tutkija määrittelee oman tutkimusongelmansa pohjalta, mistä aiheesta tutkittavat puhuvat (Raunio 1999, 289). Tutkija ohjaa keskustelua ja ainakin Worlds of Journalism -tutkimuksen yhteydessä tutkija saattoi vaihtaa teemaa, jos yhdestä teemasta ”tuli liikaa puhetta”. Tutkija myös esitti lisäkysymyksiä, jotka veivät keskustelua hänen haluamaansa suuntaan. Näin voidaan väittää, että tutkittavat saivat kyllä vastaila, miten mielivät, mutta he eivät saaneet puhua mistä tahansa aiheesta eivätkä niin paljon kuin halusivat. Tutkijan ei siis voida ajatella tavoittaneen tutkittavien autenttista kokemusta tai edes kertomusta autenttisesta kokemuksesta omien ennakkokäsitystensä ja tavoitteidensa vuoksi.

Kaiken lisäksi Worlds of Journalism -tutkimuksessa laadullisen aineiston konstruointi on tapahtunut perinteistä teemahaastattelua useammalla tasolla. Laadullisen osuuden konstruktioiden monikeroksisuus voitaisiin muotoilla jotenkin näin: Haastattelutilanteessa tutkija esitti tutkittaville tuloksia, jotka oli konstruoitu Worlds of Journalism -tutkimuksen määrällisestä osuudesta. Tutkittavat tarkastelivat näitä konstruktioita, tekivät niistä omat päätelmänsä ja sitten aloittivat keskustelun, jonka suunta riippui siitä, mikä heidän tulkintansa kulloinkin oli. Ryhmähaastatteluissa kaikki haastateltavat loivat yhdessä sosiaalisen todellisuuden, joka on myös oma konstruktionsa. Kun tämä konstruoitu puhe vielä nauhoitettiin ääninauhalle, katosi keskustelutilanteesta kehonkieli ja kasvojen ilmeet. Viimeinen konstruktio oli tietenkin äänen muuttaminen luettavaksi tekstiksi. Puheesta katsoivat painotukset ja sävyt, eikä litteroinneista aina selviä, kuka haastateltavista on milloinkin äänessä. Lopulta pitkän konstruktioketjun päätteeksi tutkija sai eteensä litteroidun tekstin. Vasta tästä varsinainen tulkinta, eli aineiston konstruointi tuloksiksi alkoi.

6.2 Laadullisen tutkimuksen näkökulmat

Vaikka laadulliseen haastattelututkimukseen sisältyy monia konstruktiotasoja, ilmiö ei ole kaikille tutkijoille selviö. Joskus innokkaimmilla laadullisen tutkimuksen puolestapuhujilla on tarve selittää, että laadullinen aineisto on todellisuus itsessään tai ainakin pala jotain todellisuutta. Näin kirjoittaa esimerkiksi Alasuutari (2011, 87–88). Alasuutari kuitenkin täsmentää, että tutkijan keräämä aineisto on näyte tutkimuksen kohteena olevasta kielestä ja kulttuurista. Tämä on tärkeä täsmennys. Se korostaa, että laadullisen tutkimuksen voidaan ajatella edustavan todellisuutta vain joissain tapauksissa, muttei kaikissa. Avaan väitettä kahden näkökulman avulla.

Kvalitatiivista tutkimusaineistoa voidaan analysoida ainakin kahdella tasolla: faktanäkökulmasta ja näytenäkökulmasta. Faktanäkökulmassa tutkija yrittää aineiston avulla löytää puheen takana piilevän todellisuuden. Hän tavoittelee tutkittavan todellista mielipidettä tai mitä todellisuudessa on tapahtunut. Tällaisessa tutkimuksessa ei ole merkitystä sillä, miten haastateltavat puhuvat. Puheen sanavalinnat, merkitysrakenteet tai muut sellaiset eivät kiinnosta tutkijaa. (Alasuutari 2011, 90–113.) Toinen tapa tarkastella laadullista aineistoa on tutkia puhetta itseään. Tällainen näytenäkökulma kysyy, miten ihmiset (tai vaikkapa kulttuurituotteet) puhuvat. Tutkija on usein kiinnostunut kielestä ja semioottisista kysymyksistä. Tutkija voi esimerkiksi etsiä puheesta haastateltavien uusintamia diskursseja tai tarinoita. Näytenäkökulman valinnut tutkija tutkii siis puheen

merkitysrakenteita. Sillä ei ole mitään väliä, ovatko puheessa esille tulevat asiat totta vai ei. (Alasuutari 2011, 114–141.) Näytenäkökulma korostaa tutkimustilanteen konstruktio-olunnetta. Näkökulma ei koskaan oletta, että puheessa ilmenevät faktat olisivat todellisuus, vaan se uskoo, että puhe itsessään kaikkine konstruktioineen on puhehetkellä syntynyt todellisuus, ja tutkimus on kiinnostunut noista konstruktioista.

Nyt on helpompi ymmärtää, miksi Alasuutarin tarkennuksella on väliä. Hän siis kirjoittaa, että laadullinen aineisto on pala todellisuutta puheen ja kulttuurin tasolla. Toisin sanoen, laadullinen aineisto on pala todellisuutta vain sellaisessa tutkimuksessa, jossa tutkija tarkastelee aineistoaan näytenäkökulmasta. (Tässäkään tapauksessa todellisuus ei ole täysin puhdas, jos aineisto on nauhoitettua ja litteroitua puhetta.) Sellaisessa tutkimuksessa aineisto ei ole pala todellisuutta, jossa tutkija tarkastelee aineistoaan faktanäkökulmasta. Tämä johtuu siitä, että aineistoon kerätty tieto on syntynyt vain tietyissä olosuhteissa, tutkijan ohjaamana ja tietyn sosiaalisen tilanteen muokkaamana.

Faktanäkökulmasta aineistoaan tarkasteleva tutkija kohtaa siis samankaltaisia kysymyksiä kuin määrällisen tutkimuksen tekijä. Tutkijan pohdittavaksi tulee, miten haastattelutilanne vaikuttaa tutkittavien vastauksiin ja miten totuudenmukaisina tutkittavien vastauksia voidaan ylipäättään pitää (Alasuutari 2011, 95).

Worlds of Journalism -tutkimus tarkastelee aineistoaan nimenomaan faktanäkökulmasta. Tutkimus olettaa, että toimittajien puheiden takana on olemassa suurempi todellisuus, ennen puhetta syntyneet mielipiteet ja arvot, joita puheet ilmentävät. Samalla tutkimus viittaa kintaalla sellaisille kysymyksille, kuin millaista yhteistä todellisuutta tutkittavat luovat puheessaan, millaisia tarinoita he tuottavat tai millaisia diskursseja heidän puheestaan on löydettävissä.

Havainnollistan väitettäni kahdella sitaatilla, joista ensimmäinen on katkelma Worlds of Journalism -tutkimuksen laadullisesta aineistosta ja toinen on katkelma artikkelista, jossa aineistoa tulkitaan. Näiden kahden sitaatin vuoropuhelusta selviää, millä tavalla Worlds of Journalism -tutkimuksesta ilmenee faktanäkökulma.

Eräässä teemahaastattelussa kaksi tutkittavaa keskustelelee journalistin työn muuttuneista olosuhteista näin:

"M2: Jännä juttu että kun tavallaan on, (---) [0:50:17 ep] sanoisko et ihan ahdistusta välillä että kun, tietää että paine on se että, esimies haluaa että ois niitä klikkihittettä netissä ja et kirjoittas vähän sillä tavalla..."

N: ...Raflaavammin.

M2: ...ettei vielä tiedetä. Halutaan niitä lukijoita. Meidän, että jos se idea on vaan se että, meidän lehdestä täytyy puhua, meidän lehdessä olleesta jutusta täytyy puhua, siitä täytyy saada keskustelunaihe [...]"

Jos tätä lyhyttä keskustelunpätkää analysoitaisiin näytenäkökulmasta, kiinnitettäisiin huomiota siihen, miten haastateltavat puhuvat. Tutkija saattaisi käyttää apunaan esimerkiksi semiotiikan käsitteitä. Hän ehkä huomaisi, että puheessaan tutkittavat tekevät erontekoa esimiehen ja rivitoimittajan välille. Sitaatista voisi päätellä, että esimies edustaa tutkittavien näkökulmasta jotain sellaista, mitä he eivät itse edusta, mutta joka saattaa aiheuttaa painetta ja ahdistusta. Sitaatista voisi myös tulkita, että tutkittavat ajattelevat olevansa keskenään "samassa veneessä" tai samalla puolella, koska haastateltava N jatkaa haastateltavan M2 lausetta näin korostaen, että hän ymmärtää, mistä M2 puhuu. Näytenäkökulmasta sitaattia tutkiva voisi kysyä, mitä tällainen puhe kahden rivitoimittajan välillä kertoo journalistisesta kulttuurista tai journalistisesta professiosta. Sitaatti saattaisi olla myös osa jonkinlaista tarinaa, jolla rivitoimittajat rakentavat yhteistä narratiivia nykytoimittajan työhön liittyvistä paineista.

Tällainen näkökulma ottaisi huomioon myös tutkimustilanteen. Näkökulma ymmärtäisi, ettei esimies ole paikalla ja että keskustelu olisi ehkä hyvin toisenlaista, jos hän olisi. Tutkimus siis korostaisi rivitoimittajien keskinäistä puhetta, jolla he yhdessä rakentavat jonkinlaista todellisuutta tiedostaen, että heidän pohdintansa päätyvät tutkimukseen. Klaus Mäkelä (1990, 51) kirjoittaa juuri tällaisesta näytenäkökulmasta artikkelissaan. Hänen mukaansa esimerkiksi AA:laiset ottavat esille elämäntarinansa eri puolia riippuen kuulijakunnasta ja siitä, puhuvatko he suljetussa vai avoimessa AA-ryhmässä. Elämäntarina kehittyy myös sen mukaan, miten pitkään puhuja on ollut ryhmässä. Näytenäkökulmassa kiinnostavaa ei kuitenkaan ole se, mikä näistä AA:laisen kertomuksista on lähinnä todellisuutta. Tutkija ottaa huomioon vain sen, miten kussakin seurassa ja kussakin tilanteessa todellisuutta luodaan puheen avulla.

Worlds of Journalism ei kuitenkaan tarkastele aineistoa näytenäkökulmasta. Sen sijaan, että se olisi kiinnostunut, miten tutkittavat puhuvat, se kysyy, mistä tutkittavat puhuvat. Tutkija teki päätelmän,

että yllä olevassa sitaatissa keskustellaan organisaation ja verkon vaikutuksesta etiikkaan. Näin ollen sitaatti päättyi osaksi laajempaa teemaa ”muuttuneen toimintaympäristön vaikutus”, josta sittemmin tutkija kirjoitti artikkelissa näin:

”Sitoutuminen eettisyyden ideaan on yksi keskeisimpiä suomalaistoimittajia ammattikunnaksi yhdistäviä arvoja, mutta toimintaympäristön muutos tuo mukanaan paineita, joissa eettisyydestä joudutaan käytännön toiminnassa usein jopa tinkimään”. (Pöyhtäri Väliverronen, Ahva 2016, 19.)

(...) ”Myös internet ja sosiaalinen media tuovat työhön mukanaan uusia, jatkuvasti muuttuvia elementtejä, joiden eettiseen arviointiin ei ole olemassa vakiintunutta säännöstöä (Vainikka ym.2013)”. (Pöyhtäri, Väliverronen, Ahva 2016, 18.)

Artikkelin sitaateista voi siis helposti huomata, ettei aiheena ole puhe vaan puheesta löytyvät faktat. Faktanäkökulmasta aineistoaan tarkasteleva tutkija joutuu sen kysymyksen äärelle, ovatko tutkittavien puheet totta vai valetta. (Alasuutari 2011, 114–115.) Worlds of Journalism -tutkimuksessa tutkija on olettanut, että tutkittavien puheet ovat totta, mikä ilmenee artikkelista lainatusta sitaattista. Artikkelia lukeva voi helposti kysyä, mahtaako etiikka todellisuudessa olla yksi keskeisimpiä suomalaistoimittajia ammattikunnaksi yhdistäviä arvoja, vai ovatko tutkittavat valehdelleet ja antaneet vain ymmärtää näin, koska se olisi yleisten ihanteiden mukaista.

Laadullisesta aineistosta poimimani sitaatti olisi herkullinen juuri näytenäkökulmasta tarkasteltuna. En kuitenkaan halua väittää, että näytenäkökulma olisi jotenkin parempi tai syvällisempi kuin faktanäkökulma. Sen sijaan väitän, että faktanäkökulma on sopiva tapa lähestyä laadullista aineistoa juuri Worlds of Journalism -tutkimuksessa. Perustan väitteeni siihen, että määrällisen tutkimuksen näkökulma on lähes poikkeuksetta faktanäkökulma (Alasuutari 2011, 110). Koska Worlds of Journalism -tutkimuksessa haluttiin laadullisella osuudella varmistaa ja täydentää määrällistä osuutta, täytyi tarkastelukulma pitää samana. Tutkimuskysymys olisi muuttunut laadullisessa osuudessa radikaalisti, jos tutkijat olisivat kiinnittäneet huomionsa tutkittavien sanavalintoihin, erontekoihin, diskursseihin tai narratiiveihin. Tällaiset näkökulmat eivät olisi täydentäneet määrällistä tutkimusta, vaan tutkimuskohde olisi oikeastaan muuttunut.

Vaikka Worlds of Journalism -tutkimuksessa faktanäkökulma on selkeä ja tukee valittua viitekehystä, faktanäkökulman käyttö ei automaattisesti sulje pois näytenäkökulmaa. Jokaisessa tutkimuksessa arvioidaan erikseen, millaiset näkökulmat palvelevat parhaiten tutkimusta. Joskus valittua viitekehystä tukee parhaiten fakta- ja näytenäkökulman sekamuoto.

Worlds of Journalism -tutkimuksessa korostuu se, että tutkijat ovat tiedostaneet faktanäkökulman ja aineiston konstruktivistisuuden määrällisessä tutkimuksessa selvemmin kuin laadullisessa tutkimuksessa. Kvantitatiivisesta tutkimuksesta kirjoitetussa raportissa kyseenalaistetaan säännöllisesti ja varsin rohkeasti määrällisen tutkimuksen tuloksia. Raportissa pohditaan useassa kohdassa, millainen todellisuus vastausten takana mahtaa oikeasti piillä ja miten haastateltavat ovat mahdollisesti tulkinneet kysymyksiä. Laadullisen tutkimuksen tuloksia esiteltäessä ei tällaista pohdintaa käydy, vaikka se olisi teoriassa ollut yhtä tärkeää kuin määrällisen tutkimuksen osalta.

Töttö (2005,158) muotoilee ongelman osuvasti: ”Jos tutkija ei ymmärrä laadullisen aineiston konstruktio- luonnetta, hän kunnioittaa aineistoaan liikaa. Hän ottaa tulokset yhden suhde yhteen vastaavina faktoina eikä näe, että aineisto on todellisuudessa pelkkää evidenssiä, jonka pohjalta voidaan kenties päätellä, millainen todellisuus aineiston tuottaa.” Tämä ongelma pätee kaikkeen faktanäkökulmaan, niin määrällisen tutkimuksen aineistoon (johon Töttö tekstissään viittaa) kuin laadulliseenkin aineistoon. Tutkijan olisikin tärkeää reflektoida haastattelutilannetta ja tuoda esille, että kaikki tutkijan käytössä oleva tieto on itse asiassa syntynyt vain yhdessä tilanteessa. Haastateltavien esille tuomat asiat eivät siis ole suora pääsy todellisuuden äärelle eikä aineistosta välttämättä edes selviä tutkittavien todelliset kokemukset ja mielipiteet.

6.3 Aineistosta tutkimustuloksiin

Nyt kun olen yrittänyt luoda jonkinlaisen kuvan siitä, millainen on Worlds of Journalism -tutkimuksen määrällinen ja laadullinen aineisto ja mistä näkökulmasta aineistoa on katsottu, on oikea hetki kysyä, miten aineistoista on käytännössä päästy tutkimustuloksiin. On tapana väittää, että laadullisen aineiston tulkitseminen on luovaa keksimistä, jota on mahdoton selittää (Raunio 1999, 325). Määrällinen tutkimus taas on nähty yksinkertaisena teknisenä suorituksena, jonka oppii hallitsemalla tekniikat.

Tällaisessa ajattelutavassa yhtäältä oletetaan, että laadullisen aineiston tulkitsemisesta ei pystytä erottamaan vaiheita eikä lukijalle pystytä avaamaan, miten tulkintaprosessi on edennyt. Toisaalta ajattelutapa yksinkertaistaa määrällisen analyysin ja tulkinnan. Sen mukaan tutkimus päättyy siihen, kun on saatu numeroita ja taulukoita. Todellisuudessa näin ei ole. Laadullisen tutkimuksen tulkinnan vaiheet on mahdollista ainakin tärkeimmiltä osiltaan selittää auki ja määrällisessä

tutkimuksessa on tärkeää tulkita saatuja numeroita (Töttö 2005, 157–158). Käyn tässä luvussa lävitse, miten Worlds of Journalism -tutkimus eteni sen jälkeen, kun aineistot oli kerätty. Esimerkin kautta pyrin kuvailemaan, että luokittelun, päättelyn ja tulkinnan prosessit ovat kvantitatiivisessa ja kvalitatiivisessa tutkimuksessa perusteiltaan samoja (Mäkelä 1990, 45). Määrällisen tutkimuksen kuvaus perustuu 2.2.2017 käymääni keskusteluun tutkija Jari Väliiverosen kanssa. Laadullisen tutkimuksen kuvaus perustuu 10.1.2017 käymääni keskusteluun tutkija Reeta Pöyhtärin kanssa.

6.3.1 Määrällinen osuus

Worlds of Journalism -tutkimuksen määrällisen osuuden matka kohti tuloksia alkoi siitä, että aineistosta korjattiin virheet. Tutkimusavustajien haastattelutilanteessa tekemät näppäilyvirheet koodattiin sellaisiksi muuttujiksi, jotka tunnistetaan nopeasti muiden vastausten joukosta eikä niitä oteta huomioon havaintojen teossa. Kun aineiston virheettömyys saatiin varmistettua, tutkijat määrittelivät, mitkä survey-kaavakkeen kysymyksistä ovat kiinnostavimpia ja keskeisimpiä Suomen sisäisen tutkimuksen kannalta. Vaikka survey-kaavakkeessa kysyttiin taustamuuttujien lisäksi 11 kysymystä lukuisine alakohtineen, tutkijatiimi päätti keskittyä analyysissaan tarkimmin kysymyksiin 12, 13 ja 14. Kysymyksessä 12 tutkittavia pyydettiin arvioimaan, miten tärkeitä erilaiset journalistiset tehtävät, kuten ajankohtaisten asioiden analysointi, yleiseen mielipiteeseen vaikuttaminen ja riippumattoman tarkkailijan roolit ovat toimittajien työssä. Kysymys 13 selvitti tutkittavien käsityksiä ammattieettisten ohjeiden sekä tilanne- ja henkilökohtaisen eettisen harkinnan noudattamisesta työssä. Kysymys 14 selvitti, miten toimittajat suhtautuvat erilaisiin hyvän eettisen käytännön raja-
mailla liikkuviin toimintatapoihin. Näiden kysymysten valossa tutkijat halusivat tietää, millaisia tehtäviä toimittajat näkevät työssään ja millaisin eettisin toimintatavoin he ovat valmiita näitä tehtäviä toteuttamaan.

Kun tutkijoille oli selvinnyt, mitkä tutkimuksen kysymyksistä ovat keskeisimpiä, he pohtivat, millaisiin taustamuuttujiin nähden kysymyksiä kannattaa tarkastella. Tärkeimmiksi taustamuuttujiksi nousivat ikä, työkokemus, asema toimituksessa, sukupuoli ja koulutus. Tutkijat joutuivat myös miettimään, millaisiksi luokiksi taustamuuttujat koodataan. He päättivät, että kyselyssä kerätty tutkittavien syntymävuosi on syytä koodata siten, että luvut muutetaan iäksi ja ikävuosista määritellään kohortteja kymmenen vuoden välein. Näin saatiin tarpeeksi suuria ikäryhmiä vertailuun.

Havaintojen tuottaminen eteni siten, että tutkijat lähettivät aineiston tietojenkäsittelytieteiden tutkijoille, jotka tekivät varsinaisen laskennan tutkijoiden toiveiden mukaisesti. Tietojenkäsittelytieteiden tutkijat tarkastelivat ensin toistumistiheyksiä tärkeimpien kysymysten osalta. Tämän laskennan avulla saatiin kokonaiskuva siitä, mitä vastaajat yleisesti ajattelevat toimittajan tehtävistä ja eettisistä käytännöistä. Tämän jälkeen tuloksia analysoitiin vielä suhteessa muuttujiin. Ristiintaulukoinnin avulla tutkijat selvittivät, miten esimerkiksi ikävuodet vaikuttavat etiikan joustavuuteen. He löysivät aineistoista korrelaatioita ja tekivät näistä taulukoita. Tietojenkäsittelytieteiden tutkijat lähettivät taulukot jälleen COMET:in tutkijoille.

Olisi helppoa kuvitella, että tutkimustulos on tässä vaiheessa valmis. Taulukoista ilmenee paljon faktaa, joka on jo sinällään kiinnostavaa. Laskennan jälkeen saatiin esimerkiksi seuraavia tuloksia: 7 prosenttia vastaajista on vahvasti samaa mieltä väittämän kanssa, että etiikka on tilannekohtaista. 29 prosenttia vastaajista on jossain määrin samaa mieltä väittämän kanssa. 30 prosenttia on vahvasti eri mieltä väittämän kanssa ja 23 prosenttia osittain eri mieltä. 4 prosenttia vastaajista oli vahvasti samaa mieltä väittämän kanssa, että eettisyys määräytyy henkilökohtaisen harkinnan mukaan. Jossain määrin väittämän kanssa samaa mieltä oli 21 prosenttia, 30 prosenttia oli vahvasti eri mieltä ja 31 prosenttia jossain määrin eri mieltä. 14 prosenttia ei ollut samaa eikä eri mieltä.

Käytännössähän tutkimus ei kuitenkaan voi jäädä tähän pisteeseen. Jos taulukoita todella pidettäisiin lopullisina tuloksina, olisi kyseessä pikemminkin selvitys. Keskeistä tutkimukselle onkin tulkinta, oli kyse sitten määrällistä tai laadullista otteesta. Worlds of Journalism -tutkimuksen määrällisessä osuudessa tulkintatyö alkoi siten, että tutkijat liittivät kaikki tietojenkäsittelytieteiden tutkijoiden tekemät taulukot Google docs -tiedostoon ja jakoivat sitä tiimiin kuuluneen kolmen tutkijan kesken. Kukin tutkija teki omia merkintöjään tiedostoon. Merkinnoissään he pohtivat, mikä tuloksissa on tärkeää ja yllättävää sekä mistä mikin tulos saattaisi kertoa.

Yksi aineiston yllätyksistä oli esimerkiksi se, ettei etiikka näytäkään aineiston perusteella olevan niin joustava, kuin tutkijat alun perin uskoivat. He ajattelivat, että aineistosta pystyttäisiin jollakin tavalla erottamaan kolme etiikan sukupolvea, mutta hypoteesi osoittautui vääräksi. Tutkijat pohtivat, miksi hypoteesi ei toteutunutkaan. Johtuiko se kenties siitä, etteivät tutkittavat kertoneet totuutta vai siitä, että he pohtivat kysymystä arvotasolla sen sijaan, että he olisivat pohtineet kysymystä käytännön tasolla. Lisäksi tutkijat kysyivät, miten yksittäisistä tuloksista saataisiin yleistettyä laajempia tuloksia. He lukivat muissa maissa jo valmistuneita Worlds of Journalism Studyn tutkimusraportteja sekä aiempia suomalaisia tutkimuksia, jotka käsittelevät samaa aihetta. Yhteisten ajatusten

annettiin muhia parin kuukauden ajan, jonka jälkeen tutkijat sopivat välitapaamisen, jossa he esittelivät alustavia havaintoja muille tutkijoille ja ammattiliiton kautta kutsutuille toimittajille. Keskustelussa pohdittiin, millaisia jatkokysymyksiä aineisto herättää ja millainen laadullinen tutkimus täydentäisi aineistoa. Tämän jälkeen aloitettiin vasta raportin kirjoittaminen. Raportissa saatuja tuloksia sovellettiin tutkijoiden päätelmiin, yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja teorioihin. Edellä mainitut, laskennan tuloksena saadut prosenttiluvut muuttuivatkin tulkintaprosessin myötä loppuraportissa seuraavaan muotoon:

”...Tämän tilannekohtaisen jouston mahdollisuuden toimittajat näyttävät tunnistavan ja hyväksyvät sen hyödyntämisen jossain määrin osana työtään. Vastausten valossa on kuitenkin selvää, että harkinnan tulee olla nimenomaan tilanteeseen, eikä henkilökohtaisiin tekijöihin perustuvaa. Toimittajien suhtautumista etiikkaan selittää muuttunut toimintaympäristö, jossa totuuden kertominen edelleen on journalistille oleellinen tehtävä mutta jossa yhä tarkemmin joudutaan puntaroimaan myös totuuden kertomisesta aiheutuvia seurauksia joko tiedon kohteen, journalistin itsensä tai mediayhtiön kannalta.”

(Pöyhtäri, Väliverronen, Ahva 2014, 18)

6.3.2 Laadullinen osuus

Worlds of Journalism -tutkimuksen laadullisen osuuden eteneminen kohti tutkimustuloksia ei juuri poikennut määrällisen aineiston matkasta. Aineiston kerääminen, havaintojen teko ja tulkinta tapahtuivat kronologisessa järjestyksessä, aivan niin kuin määrällisessä tutkimuksessa. Ensin tehtiin kaikki kuusi teemahaastattelua ja nauhoitettiin ne, ennen kuin ne lähetettiin litteroitaviksi ulkopuoliselle litteroijalle. Litteroitu teksti toimi tutkijan varsinaisena aineistona. Ensin yksi tutkijoista luki litteroinnit läpi. Tämän jälkeen hän ryhtyi etsimään aineistosta erilaisia teemoja laadullisen sisälönanalyysin keinoin. Tutkija piti mielessään määrällisen tutkimuksen tulokset ja pyrki löytämään laadullisesta tutkimuksesta sellaisia teemoja, jotka istuisivat määrällisessä lomaketutkimuksessa käsiteltyihin teemoihin. Tämä ei tietenkään ollut vaikeaa, koska teemahaastattelujen kysymykset oli laadittu määrällisen osuuden pohjalta.

Tutkija odotti löytävänsä havaintoja siitä, että toimittajien eettinen harkinta ei olisi niin tiukasti kiinni ammattieettisissä ohjeissa, kuin määrällinen tutkimusosuus antaa ymmärtää. Tutkija pyrki löytämään aineistostaan sellaisia piirteitä, jotka puhuisivat odotuksen puolesta. Samaan aikaan hän

kuitenkin piti silmänsä avoimena ja antoi mahdollisuuden myös niille äänille, jotka puhuivat ennakko-odotuksia vastaan tai jotain aivan muuta.

Käytännössä analyysityö eteni niin, että tutkija luki litterointeja läpi alusta loppuun ja kohta kohdalta. Tutkija tarkasteli, mistä aiheesta kussakin kohdassa keskustellaan. Hän erotti aineistosta aihekokonaisuuksia, jotka vaihtuivat keskustelun edetessä. Tutkija merkitsi litterointien marginaaleihin, mistä aiheesta kulloinkin puhuttiin. Aiheina saattoivat olla vaikkapa kilpailu, nopeus, verkko, oma moraali tai lähdesuhteet.

Tutkija eritteli aineistosta alateemoja ja pääteemoja. Pääteemoiksi hän valikoi suuria kokonaisuuksia, joihin mahtui erilaisia mielipiteitä ja yksityiskohtia. Yksi pääteemoista oli esimerkiksi lähdesuhteet, jonka alle mahtui sellaisia alateemoja kuin tavallinen henkilö vastaan poliitikko, julkisuuden henkilöt ja ilmoittajat. Siinä missä poliitikkojen asema puhutti valtakunnallisissa medioissa, aikakauslehtitoimittajat pohtivat pikemminkin suhteitaan julkisuuden henkilöihin. Paikallislehtitoimittajat puhuivat eniten suhteestaan paikallisiin yrittäjiin ja ilmoittajiin. Tutkija tarkasteli aineistosta myös teemojen toistuvuutta, vertaili niitä keskenään ja havainnoi, löytyykö jotain yksittäisiä eriäviä mielipiteitä. Kun tutkija oli omasta mielestään löytänyt aineistosta kaikki oleelliset teemat, hän lähetti aineiston ja löytämänsä teemat toiselle tutkijalle varmistettaviksi.

On selvää, että jo aineiston tarkasteleminen teemojen tasolla tuotti joitakin mielenkiintoisia tuloksia. Teemoittelun perusteella voidaan esimerkiksi väittää, että lähdesuhteet ja lähteiden suojeleminen nousevat esille jokaisessa teemahaastattelussa. Tutkittavat kuitenkin tarkastelevat lähdesuhteita hieman eri näkökulmista riippuen siitä, missä mediassa he työskentelevät. Tällainen havainto ei kuitenkaan ole vielä varsinainen tutkimustulos. Tutkimustulokseksi havainto muuttuu vasta, kun siitä tehdään tällaisia päätelmiä:

”Aktiivista eettistä pohdintaa herättivät etenkin lähteisiin, niiden käyttöön ja suojeeluun liittyvät asiat. Ryhmähaastatteluissa pidettiin tärkeänä, että lähteitä lainataan tasapuolisesti ja lähteet tuodaan jutussa esiin siten, ettei se aiheuta heille henkilökohtaista kärsimystä tai haittaa. Lähteen haluttiin esiintyvän jutussa edukseen, sillä se on hyväksi myös jutulle. Lähteet eivät kuitenkaan saisi olla toimittajalle liian läheisiä, koska se voisi vaarantaa juttujen riippumattomuuden ja objektiivisuuden. Toisinaan näiden kahden pyrkimyksen yhdistäminen on vaikeaa...”

(Pöyhtäri, Väliverronen, Ahva 2016, 17.)

6.4 Tulkinta

Edellisessä alaluvussa tarkastelin, miten Worlds of Journalism -tutkimuksen matka aineistosta tutkimustuloksiksi on edennyt. Tässä luvussa pohdin tuota prosessia tulkinnan näkökulmasta. Tekstini jakautuu kahteen osaan. Ensin pyrin selittämään, mitä tulkinta on ja miten teoria siihen kytkeytyy. Tämän jälkeen tarkastelen, millä eri tasoilla tulkintaa tehdään. Aloitan kuitenkin avaamalla tulkinnan käsitettä ja sen yhteyttä teoriaan. Kaksikko kulkee usein tiiviisti käsi kädessä. Yleisesti voidaan sanoa, että ihannetutkimus alkaa teorialla ja päättyy siihen (Eskola, Suoranta 2005, 81). Teoria taas vaikuttaa tulkintojen tekemiseen.

Tutkimuksen alussa hahmotetaan yleensä teoreettisen viitekehys. Teoreettinen viitekehys määrittää sen, millaisiin asioihin tutkimuksessa kiinnitetään huomiota (Alasuutari 2011, 79–80). Viitekehysten avulla päätetään, mitä tutkittavilta kysytään, mitä aineistosta etsitään ja miten havaintoja edelleen tulkitaan (Uusitalo 2001, 42). Worlds of Journalism -tutkimuksesta tehdyssä tieteellisessä artikkelissa laajempaa viitekehystä edustaa toimittajien omat käsitykset journalismin ydinarvoista. Valittu viitekehys on rajannut kaikkea sitä, mitä aineistoon on kerätty ja mitä siitä on tulkittu ulos. Yhtä lailla tutkijat olisivat voineet pidättäytyä vain tutkimuksen kansainvälisessä tarkoituksessa, jolloin viitekehys olisi pikemminkin vertaileva. Tällöin suomalaisten toimittajien arvoja tarkasteltaisiin suhteessa muiden maiden toimittajien arvoihin. Tämä olisi vaikuttanut merkittävästi laadullisen aineiston keräämiseen. Haastattelu olisi ehkä noudattanut tarkemmin Saksasta tulleita ohjeita ja ollut strukturoidumpi. Haastatteluissa olisi noussut esille erilaisia asioita ja aineistoa olisi tarkasteltu tulkintavaiheessa eri näkökulmasta. Teoreettinen viitekehys siis määrittelee tulkintaa.

Tulkinnan merkitys korostuu siinä vaiheessa, kun tutkijalla on aineisto, josta hänen pitää saada uskottavia tutkimustuloksia. Ehrnroothin (1990, 38) mukaan laadullisen aineiston tulkinta alkaa siitä, kun tutkija hajottaa aineiston analyysiyksiköiksi ja sijoittaa ne analyysin luokkiin. Kaikki tutkijat eivät kutsu tätä vaihetta varsinaisesti tulkinnaksi, vaan sen voidaan kuvitella olevan jonkinlaista mekaanista työtä, jossa aineistoa paloitellaan. Usein tulkinnan uskotaan alkavan vasta siitä, kun havainnot kootaan yhteen ja niitä sovelletaan teoriaan.

Viimeksi mainittu näkökulma on ymmärrettävä siinä mielessä, että määrällisessä tutkimuksessa havaintojen tekeminen aineistosta on suhteellisen teknistä. Havaintojen tekeminen ei sinänsä vaadi tulkintaa, koska havainnot saadaan pääosin tietokoneohjelman avulla. Tulkinnan sijaan määrällisen tutkimuksen havaintojen tekemisessä korostuvat tutkijoiden valinnat ja päätökset. Siis kysymykset

siitä, millaisiksi ryhmiksi muuttajat koodataan, mitä muuttujia ristiintaulukoidaan ja mitkä muuttajat ovat aineistossa tärkeimpiä. Varsinaisen tulkinnan voidaan ajatella alkavan vasta siitä, kun havainnot on jo saatu.

Laadullisen tutkimuksen tulkintatyö olisi kuitenkin syytä nähdä Ehrnroothin tavoin alkavan jo vaiheesta, jossa tutkija aloittaa aineistonsa kanssa työskentelemisen. Esimerkiksi laadullista sisällönanalyysia hyödyntämällä voi aineistosta löytää monenlaisia teemoja. Ei ole mitenkään selvää, mistä aiheesta milloinkin tutkittavat puhuvat ja milloin keskustelu siirtyy seuraavaan teemaan (Eskola, Suoranta, 2005 152). Teemat voidaan myös yhdistellä tutkijasta riippuen erilaisiksi ala- ja pääteemoiksi. Matematiikka tai ohjelmat eivät tällaisessa sisällönanalyysissa useinkaan auta.

Olisi selkeintä, jos laadullisesta sisällönanalyysista erotettaisiin kolme tulkinnan vaihetta siten, kuin erottelin Worlds of Journalism -tutkimuksen laadullisesta osuudesta edellisessä luvussa. Ensimmäinen tulkinnan vaihe olisi aineiston purkaminen palasiksi. Tässä vaiheessa aineistosta etsitään teemoja teoreettisen viitekehyksen ja tutkimuskysymyksen näkökulmasta. Tämän jälkeen tulee toinen tulkinnanvaihe, jossa teemoja yhdistellään, tarkastellaan suhteessa muihin saatuihin teemoihin ja kokonaisuutena sekä kootaan pää- ja alateemoiksi. Kolmannessa vaiheessa tutkija kysyy, mitä tästä kaikesta voidaan päätellä. Hän esittää saamilleen havainnoille uudenlaisia kysymyksiä, jotka pakottavat tutkijan etsimään vastauksia myös aineistonsa ulkopuolelta. Kun tutkija etsii kysymyksilleen vastauksia, hän turvautuu aiempaan tietoon, päättelyyn, intuitioon, tutkimustuloksiin, julkiseen keskusteluun, teorioihin jne. Tällainen kolmiportainen tulkintamalli ei välttämättä palvele kaikessa laadullisessa tutkimuksessa eikä varsinkaan määrällisessä. Se kuitenkin havainnollistaa sitä, miten laadullinen tutkimus on koko matkansa ajan aineistosta tutkimustuloksiin tutkijan tulkintaa, kun taas määrällisen tutkimuksen tulkintaosuus korostuu vasta kolmannessa vaiheessa, siis kun havainnot on jo tehty. Kolmatta vaihetta ei kuitenkaan ole syytä vähätellä. Sitä pidetään yhtenä tärkeimpänä tutkimuksen vaiheena. Samalla se on myös yksi ongelmallisin vaihe, johon ei oikeastaan ole olemassa minkäänlaisia muodollisia ohjeita (Eskola, Suoranta 2005, 145).

Alasuutari (2011, 216–219) kuitenkin määrittelee tuon viimeisen tulkinnan vaiheen osuvasti. Hän kirjoittaa, että tutkija pyrkii ratkaisemaan jotain arvoitusta. Arvoitus tarkoittaa siis niitä kysymyksiä, jotka nousevat havainnoista tutkijan mieleen. Usein arvoitukset ovat erilaisia miksi-kysymyksiä, joihin tutkija pyrkii löytämään vastauksia. Tässä vaiheessa miksi-kysymyksen avulla ihmetellään aineistoa ja vastauksia etsitään yleensä aineiston ulkopuolelta, kuten aiemmista tutkimuksista ja

teorioista. Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärinen (2010, 8) kirjoittavat, että vasta kun näille kysymyksille löydetään vastauksia, saadaan sellaisia tutkimustuloksia, jotka kiinnostavat myös lukijaa.

Esimerkiksi Worlds of Journalism -tutkimuksen määrällisen osuuden havainnot herättivät tutkijoissa sellaisen kysymyksen, miksi saadut tulokset journalistien etiikasta ovat lievässä ristiriidassa aiempien tutkimustulosten kanssa. Tutkijat ryhtyivät yhdessä pohtimaan tätä kysymystä. He tulivat siihen päätelmään, että tutkittavat ovat vastanneet pikemminkin arvojensa kuin käytännön mukaisesti. Ajatteluketju on todennäköisesti jatkunut siten, että tutkijat ovat kysyneet, mistä vahvan etiikan esittämisen tarve sitten kumpuaa. Tähän kysymykseen on etsitty vastausta journalistin profession käsitteen, korkean ja notkean journalismin sekä muuttuneen toimintaympäristön kautta.

Laadullisessa osuudessa ”arvoitus” lienee syntynyt etiikkaan liittyvistä ristiriitaisuuksista. Yhtäältä sekä määrällinen että laadullinen aineisto piirtävät kuvaa ammattieettisten ohjeiden vahvasta merkityksestä journalistin työssä. Toisaalta laadullisessa aineistossa tulee esille monia elementtejä, jotka asettavat omat ehtonsa etiikan noudattamiselle. Ristiriitaisuuksista syntyvä arvoitus kuuluu: miten toimittajat suhtautuvat tähän ristiriitaan? Tutkimuksesta kirjoitetussa artikkelissa pyritään löytämään vastauksia kysymykseen aineiston ja aiemman tutkimuksen vuoropuhelun avulla. Artikkelissa esimerkiksi viitataan Baisnéen ja Vera Zambranon tutkimukseen, jonka mukaan toimittajilla on tapana hakeutua töihin sellaiseen mediaan, jossa voivat toimia omien eettisten käsitystensä mukaisesti. Tutkijat hyödyntävät myös Juntusen aiempaa tutkimusta, jonka mukaan toimittajan käytännön työhön liittyvät paineet ja työtä koskevat arvot eivät välttämättä ole toisilleen vastakkaisia voimia.

Empiiriset havainnot siis muuttuvat tutkimustuloksiksi vasta siinä vaiheessa, kun havainnoista tehdään sellaisia päätelmiä, jotka kertovat jotain aineistoa suuremmasta ilmiöstä. Havainnot siirretään abstraktimmalle tasolle, jossa niille löytyy järkeenkäyviä ja uskottavia selityksiä. (Pietilä 2010, 196.) Samalla havainnot kiinnitetään yhteiskunnalliseen keskusteluun (Ruusuvuori, Nikander, Hyvärinen 2010, 22–24). Tutkija ikään kuin pyrkii saamiensa havaintojen ”taakse” (Alasuutari 2011, 77–78). Tässä kolmannessa tulkinnan vaiheessa teoreettinen viitekehys ja siihen liittyvät käsitteet nousevat tärkeiksi.

Käsitteet viittaavat aina johonkin teoriaan. Nämä teoriat kertovat, miten käsitteet tulee ymmärtää ja miten ne säännönmukaisesti liittyvät toisiinsa. (Haaparanta, Niiniluoto 2016, 57–59.) Esimerkiksi käsite ”notkean modernin journalismi” ei ole välittömästi havaittavissa, mutta sen voidaan ajatella

viittavan teoriaan, jossa nykyjournalistit hyväksyvät sellaisia toimintatapoja, jotka eivät olisi aiemmin käyneet päinsä. Tämä teoria taas on osa suurempaa säännönmukaisuutta, jossa notkea journalismi on yhteydessä kokonaiseen journalismin historiaan ja siinä viimevuosina tapahtuneisiin muutoksiin. Näin ollen tutkimuksen sitominen teoriaan tarkoittaa tutkimuksen sitomista jonkin säännönmukaisuuden maailmaan. Tällöin tutkimus ei jää irtonaiseksi havaintojen luetteloksi, vaan havainnot saavat perustelut aineiston ulkopuolelta.

Se, että määrittelemme tulkinnan eri vaiheita, ei vielä kerro sitä, millaisilla tasoilla tulkintaa tehdään. Tällaisen kysymyksen pohtiminen ei tunnu olevan kovinkaan yleistä metodologiakirjallisuudessa, vaikka se olisi tärkeää. Kun puhutaan tulkinnan tasoista, tarvitaan sellaisia käsitteitä kuin perehtyneisyys, intuitio ja luovuus (Raunio 1999, 332). Näistä ensimmäinen on ehkä helpoiten selitettävissä.

Esimerkiksi *Worlds of Journalism* -tutkimuksessa pystyttiin tarkastelemaan aineistoa juuri valitun viitekehysten näkökulmasta, koska tutkijat ovat perehtyneet journalistiseen kulttuuriin. He tuntevat journalistin professiosta aiemmin tehdyt tutkimukset ja siitä käydyt keskustelut. He tietävät ehkä oman kokemuksensakin pohjalta, mitä tarkoittaa, kun toimittaja haluaa tehdä objektiivisen jutun tai kun hän haluaa säilyttää journalistisen autonomisuuden. Usein tutkijalle onkin tärkeää tuntea tutkimuskohteensa ja tätä perehtyneisyyttä käytetään apuna tulkinnassa.

Haluan kuitenkin korostaa, ettei tutkittavan kulttuurin perinpohjainen tuntemus voi olla edellytys kaiken laadullisen tutkimuksen tekemiselle. Vieraammista kulttuureista tehtyjä havaintoja onkin luontevampaa tarkastella vaikkapa vertaamalla niitä tutumpiin kulttuureihin. Tällöin tuntemattoman kulttuurin tai ilmiön ominaispiirteet saavat selityksensä suhteessa toiseen kulttuuriin tai ilmiöön. (Alasuutari 2011, 218.) Toisinaan korostetaan myös tutkijan henkilökohtaista oppimisprosessia laadullisen tutkimuksen kuluessa (Raunio 1999, 325). Huomattavaa kuitenkin on, että kun tarkastelukulma muuttuu, myös teoreettinen viitekehys muuttuu ja tutkija osoittaa perehtyneisyytään muilla tavoin kuin tutkittavaan kulttuuriin liittyvällä tiedollaan.

Yleensä tutkimusprosessiin liittyy myös oivalluksia, joiden alkuperää on vaikea selittää. Oivallusten lähde voikin olla intuitio, jolla on yllättävänkin merkittävä rooli tieteessä. Ehrnrooth (1990, 33) kuvaa intuitiota ”uteliaan mielen rakkaaksi lapseksi”. Hänen mukaansa oivalluksen lisäksi intuitio voi olla esimerkiksi vaikutelma, esiymmärrys, ennakkoluulo tai sosiologinen mielikuvitus. Näistä tärkein *Worlds of Journalism* -tutkimuksessa lienee vaikutelma. Kun tutkimuksesta kirjoitetussa artikkelissa viitataan tutkijan tekemiin päätelmiin, lause alkaa toisinaan: ”vaikuttaa (tai näyttää) siltä, että...”

Tutkija siis nojaa tekstissään jonkinlaiseen intuitioon, eikä juuri pysty loogisesti selittämään, mistä kaikista elementeistä tämä vaikutelma on syntynyt. Intuition purkaminen sanoiksi on vaikeaa, koska pohjimmiltaan intuitio tarkoittaa jonkinlaista välitöntä oivaltamista ja vaistonvaraista tajuamista.

Immanuel Kant määrittelee Puhtaan järjen kritiikissä intuition välittömäksi representaatioksi (B41). Hän kirjoittaa, että kognitio muodostuu sekä intuitiosta että käsitteistä, ei koskaan näistä erikseen (A50; B74). Intuitiolla Kant tarkoittaa aistimellisuutta (B75; A51). Tätä voisi tulkita niin, että intuitio syntyy suoraan aistien välityksellä. Havaitsemme jotain, mutta emme intuition tasolla vielä käsitteellistä havaitsemaamme kohdetta. Kant jatkaa, että käsitteellistäminen tapahtuu vasta ymmärryksen tasolla ja näistä kahdesta elementistä muodostuu kognitio. Ilman aistimellisuutta (siis ilman intuitiota) yksikään kohde ei tulisi meille annetuksi ja ilman ymmärrystä ei kohdetta ajateltaisi. Käsitteisiin siis liittyy kohde intuitiossa ja toisaalta intuitiot pitää tehdä ymmärrettäviksi käsitteiden avulla.

Jos siis uskotaan, että intuitio on kognition takana ja se saavutetaan kohteesta välittömästi, se osoittautuu varsin ongelmalliseksi selittää. Intuition muodostumisen prosessia ei siis pysty avaamaan, kuten loogisen päättelyn. Ehrnrooth (1990, 34–35) kuitenkin ehdottaa intuition ”ulkoistamista”, jolla voidaan paljastaa intuition olemassaolo myös tieteessä. Tällä hän tarkoittaa sitä, että intuitio kirjoitetaan auki tutkimusraportissa. Ehrnroothin ehdotuksessa tutkijan tulisi ensinnä purkaa omat aavistuksensa ja toiveensa aineiston suhteen. Näin hän pystyisi paremmin selittämään, mistä erilaiset intuitiot saavat alkunsa. Toisekseen tutkija pitäisi selittää tutkimusraportissaan, miten aineisto on lähtenyt aukeamaan hänelle jo lukemisen aikana. Usein aineistoa lukiessaan tutkija saa jonkinlaisen intuition siitä, mitä aineistolla on mahdollisesti tutkimukselle tarjottavanaan ja miten aineisto lähtee jäsentymään. Mäkelä (1990, 59) kuvaa tätä samaa prosessia ”intuition pakottamisella eri vaiheisiin niin, että tulkinnan kulku voidaan asettaa sekä tutkijan itsensä että lukijan nähtäväksi”. Jos tutkija tiedostaa intuitiivisen prosessiin ja kirjoittaa auki tulkinnan vaiheita, hän itsekään ymmärtää paremmin intuitionsa eikä anna sen liikaa ohjata itseään. Ehrnroothin (1990, 35) mukaan tutkijan pitäisikin olla intuitionsa isäntä, ei sen renki.

Keskustelua intuitiosta tieteessä on syytä käydä siksikin, että intuitio on osa luovuutta. Luovuuden yhdistäminen tieteeseen vaikuttaa sen sijaan olevan vielä nykypäivänäkin vähän utopistinen ajatus. Juha T. Hakala (2002, 195–196) kirjoittaa osuvasti niistä mielikuvista, joita tyypillisellä suomalaisella on tutkijasta. Tutkijat näyttäytyvät ulkopuolisille rationaalisina ja loogisina, ympäristöstään irrallisina luonnonoikkuina, jotka ovat omistautuneet vain totuuden tavoittelulle. Heidän elämänsä

ajatellaan olevan kuivaa ja virikkeetöntä, ja jos he edustavat humanistisia tieteitä, heidän tutkijakammionsa ainoina seuralaisina ovat pölyttyneet kirjat. Tällaiseen stereotypiaan ei mahdu ajatus siitä, että tiede voi olla myös intuitiivista ja luovaa työskentelyä, ehkä jopa tiimityötä, jossa hyödynnetään monen tutkijan oivalluksia. Joka tapauksessa tunnetuimmatkin tieteelliset keksinnöt ovat syntyneet luovan prosessin tuloksina. Einsteinin suhteellisuusteoriaa ja Newtonin painovoimalakia pidetään yleisesti luovuuden aikaansaannoksina, vaikka miehet olivatkin fyysikkoja ja matemaatikkoja. Tämä on hyvä esimerkki siitä, etteivät intuitio ja luovuus ole vain humanististen tieteiden hömpötystä, vaan kuuluu myös luonnontieteisiin. Nobelin fysiologian ja lääketieteen palkinnon saanut Baruj Benacerraf on todennut, että tiede ei ole looginen prosessi, vaan se on pikemminkin dialektinen kokemus, jossa narraillemme luonnon suurta kompleksisuutta. (Hakala 2002, 184.) Kommentti on osuva ja kertoo jotain oleellista tieteellisen tiedon saavuttamisesta.

Luovuus ei itsessään tietenkään tarkoita samaa kuin intuitio. Luovuus on itse asiassa laaja käsite, jota tässä pro gradu -työssä joudun tarkastelemaan varsin suppeasti. Kasvatustieteiden tohtori Jussi T. Koski (2001, 17–27) jakaa luovuuden kahteen. Ensinnä on tavallisen ihmisen arkinen luovuus, jonka avulla ihminen tekee pieniä, elämää helpottavia innovaatioita. Niin mielenkiintoista kuin tämän tason luovuuden pohtiminen olisikin, se ei tässä tutkielmassa palvele. Kun puhumme tieteestä, puhumme pikemminkin Kosken määrittelemästä toisen asteen luovuudesta, jolla tarkoitetaan kulttuurisesti merkittävää ”raskaan sarjan” luovuutta. Tämän tason luovuus vaatii asiantuntijuutta ja erikoisosaamista sekä näiden kehittämistä.

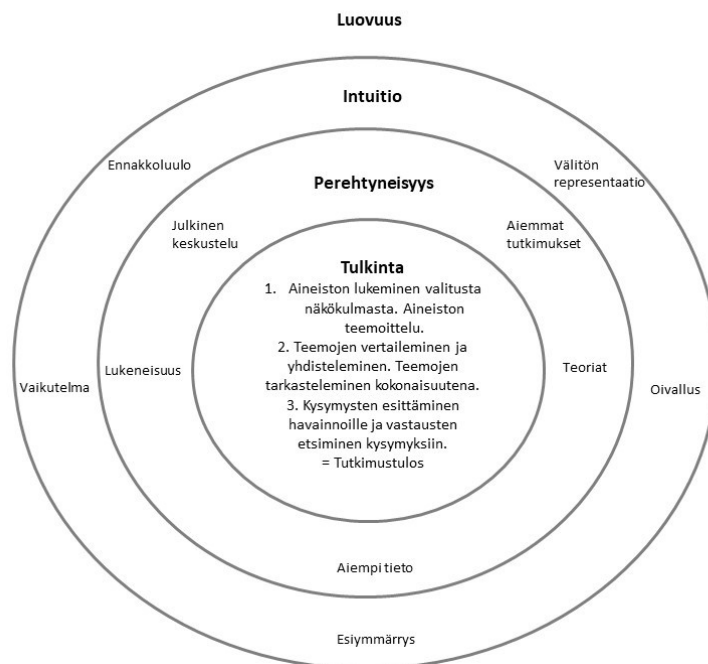
On tapana puhua 10 vuoden säännöstä, jolla tarkoitetaan, että ennen kuin luovuutta alkaa syntyä, pitää todella perehtyä aiheeseensa. Tästä näkökulmasta tieteen luovuus perustuu lainaamiseen, jäljittelyyn sekä olemassa olevien ideoiden yhdistelemiseen ja jalostamiseen. On merkittävää huomata, että myös taiteellisen luovuuden voidaan nähdä olevan juuri aiempien suurnimien perustan pohjalle rakentamista. Vaikka Pablo Picasson tiedetään tehneen vahvasti omalaatuista taidetta, hänen tiedetään myös perehtyneen nuorena varsin tarkasti varhaisempien mestareiden töihin. Alan arvostettujen toimijoiden työn tunteminen ja tämän perustan jalostaminen tai kumoaminen ovat tieteellistä luovuutta puhtaimmillaan. Näkemyksen mukaan luovuus vaatii siis ennen kaikkea raakaa työtä. Raajan työn merkittävä osuus luovuudessa ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö luovuuteen voisi kuulua myös oivallukset ja intuition taso, joita erityisesti Juha T. Hakala on tutkinut. Hakala (2013, 46) kirjoittaa, että hänen tutkimiansa Nobel-palkittujen tutkijoiden näkemysten mukaan päähullut mielenjuolahdukset sekä tiedostamattomat ja alitajunnasta nousevat mielteet ovat

merkittäviä luovuuden ilmentymiä tieteessä. Tieteellinen luovuus näyttäytyykin siis moniulotteisena mekanismina, jossa toisaalta raaka työ, perehtyneisyys, oivallukset ja selittämättömät intuition hetket vuorottelevat.

Olisikin mielenkiintoista lukea lisää teoksia tutkimusten tulkinnasta ja siihen liittyvästä luovuudesta. Se, että joitain osia luovuudesta, kuten intuitiota, voi olla vaikea selittää tai tunnistaa (Hakala 2002, 15) ei tarkoita sitä, että tulkinnan mekanismeista pitäisi vaieta. Vaikeneminen ei ainakaan helpota luovan prosessin ymmärtämistä tieteessä.

Näkökulmaa olisi tärkeää käsitellä myös määrällisen ja laadullisen tutkimuksen erityispiirteiden kautta. Näyttää nimittäin siltä, että laadullisessa tutkimuksessa tulkinnan vaihe ulottuu useammalle tutkimuksen osa-alueille kuin määrällisessä tutkimuksessa. Kuitenkin tulkinnan merkitys on määrällisessä tutkimuksessa aivan yhtä suuri kuin laadullisessa. Esitän vielä kuviolla 4, miten tulkinta (ja esimerkissä laadullisen sisällönanalyysin kolme vaihetta) kytkeytyvät perehtyneisyyteen, intuition ja luovuuteen. Kuvion ytimessä sijaitsee itse käytännön työ: tulkinta ja sen eteneminen vaiheittain. Seuraavana tulee perehtyneisyyden taso, josta ammennettavat ideat ja perustelut ovat yleensä helpoimmin selitettävissä. Seuraava taso on intuition taso, johon kuuluu monia eri elementtejä oivalluksista ennakkoluuloihin. Tällä tasolla tehtyjen päätelmien selittäminen voi tuntua hankalalta, koska intuition logiikkaa ei tunneta. Uloimmalla tasolla sijaitsee luovuus, joka on sekä intuition että perehtyneisyyden tason hyödyntämisen edellytys. Jokaisessa kolmessa tulkinnan vaiheessa intuitiolla ja perehtyneisyydellä – ja näin ollen luovuudella – on oma osansa.

Kuvio 4 Sisällönanalyysin tulkinta ja tulkinnan tasot

6.5 Analyysi ja synteesi

Jo keskiajalla oli tapana ajatella, että tutkimus jakautuu analyysin ja synteessin vaiheisiin (Haaparanta, Niiniluoto 2016, 119). Analyysillä ja synteesillä on kuitenkin tarkoitettu monia eri asioita riippuen ajasta ja ajattelijasta. Esimerkiksi Koskelan ja Kagiogloun (2006, 59) mukaan analyysi voidaan ymmärtää seitsemällä eri tavalla. Yleisesti analyysi kuitenkin määritellään kokonaisuuden pilkkomiseksi ja synteesi palasten kokoamiseksi (Niiniluoto 1983, 156).

Karl Marxin Pääoma on tunnettu teos nykyaikaisesta tavasta ymmärtää analyysin ja synteessin rooli tutkimuksessa. Marx määrittelee Pääoman alkusanoissa (1948, 38–39), että teoksen tarkoituksena on tutkia kapitalistista tuotantotapaa sekä sen mutkaisia tuotanto- ja vaihtosuhteita ja näin paljastaa taloudellisen liikkeen laki. Teoksessaan Marx paljastaa tuon liikkeen lain ensin paloittelemalla kapitalistisen tuotantotavan osiin: tavaraksi, rahaksi, työksi, koneiksi, palkaksi jne. Lopulta hän kokoaa palaset yhteen ja saa tuloksen, jossa mutkaiselta vaikuttava tuotanto- ja vaihtosuhde saa ymmärrettävät lakinsa. Hän siis etenee analyysin ja sen jälkeen synteessin vaiheiden kautta. Yhdessä ne tekevät ilmiöstä ymmärrettävän. Marx (1948, 47) kirjoittaakin, että tutkimuksen on omaksuttava

aine yksityiskohdissaan, eriteltävä sen eri kehitysmuodot ja haettava esiin niiden sisäinen yhteys. Vasta kun tämä on tehty, voidaan todellinen liike kuvata niin kuin se on tapahtunut.

Analyysin ja synteessin välinen suhde on osuvasti ilmaistu myös toisessa klassikkoteoksessa. Platonin dialogissa Theaitetos Sokrates ja Theaitetos käyvät seuraavan vuoropuhelun (204a):

SOKRATES Lähdetään siis tästä oletuksesta: yhdistelmä on aivan oma muotonsa, joka syntyy erillisten alkeisosasten liittyessä yhteen. Tämä pätee yhtä hyvin kaikkeen muuhunkin kuin kirjainyhdistelmiin.

THEAITETOS Epäilemättä.

SOKRATES Siinä ei siis voi olla osia.

THEAITETOS Kuinka niin?

SOKRATES Jos jossakin on osia, silloin kokonaisuuden täytyy olla yhtä kuin kaikki osat. Vai väitätkö, että myös osista muodostunut kokonaisuus on oma muotonsa, joka on muuta kuin kaikki osat?

THEAITETOS Väitän.

SOKRATES Ovatko sinun mielestäsi yhteismäärä ja kokonaisuus samaa vai eri asioita?

THEAITETOS En ole varma, mutta koska sinä käsket vastata rohkeasti, sanon erehtymisen uhallakin: eri asioita.

SOKRATES On oikein että olet rohkea. Mutta täytyy tutkia, oliko vastauksesi myös oikea.

Tässä dialogissa on kiteytetty analyysin ja synteessin idea. Ihannetutkimuksessa jokin kokonaisuus paloittelaa analyysin keinoin pienemmiksi osiksi. Paloittelun tarkoituksena on kytkeä palaset yhteen jälleen siten, että saatu kokonaisuus selittää palojen yhteismäärää.

Analyysin ja synteessin vaiheita voi löytää myös Worlds of Journalism -tutkimuksesta. Sen laadullinen aineisto on moniulotteista puhetta journalistin etiikasta (ja muista profession ydinarvoista). Aineistosta on vaikea tehdä päätelmiä, ellei sitä ensin jaa osiin. Kun tutkija jaottelee aineistoaan haluamastaan näkökulmasta, hän ymmärtää, mistä tuo aineisto käytännössä koostuu. Worlds of Journalism -tutkimuksessa paloittelu tarkoittaa siis teemojen etsintää. Nämä teemat ovat olemassa aineistossa, mutta ilman analyysia ne on sieltä vaikea havaita. Kun kerätyt teemat jälleen yhdistetään, eli tehdään synteesi, saadaan kokonaisuus, joka on järjestyneempi kuin palasten yhteismäärä.

Haluun nostaa esille vielä Immanuel Kantin teorian arvostelmien (siis subjektin ja predikaatin yhdistelmän) analytiikasta ja synteestistä. Analyyttisten ja synteettisten arvostelmien hyödyntäminen Worlds of Journalism -tutkimuksen käsittelyssä ei ehkä tee oikeutta Kantin teorialle, koska hän itse korostaa kirjoittavansa arvostelmien analytiikasta ja synteestistä vain tavoittaakseen a priori -asioiden olemassaolon (B91). Joka tapauksessa on houkuttelevaa laajentaa hänen ajatuksiaan koskettamaan myös käytännön tutkimustyötä. Kantin (A7, B11) mukaan voimme esittää ainakin kahdenlaisia arvostelmia: analyttisiä ja synteettisiä. Ensimmäisessä predikaatti on osa subjektia ja toisessa predikaatti on kokonaan subjektin ulkopuolella.

Voin siis esittää seuraavan arvostelman: journalismi on julkista. Tämä väite on Kantin termin analyttinen arvostelma, koska käsite ”julkinen” on jo itsessään osa käsitettä ”journalismi”. Jos siis on olemassa journalismi, se on myös julkinen. Pöytälaatikkokirjoitukset eivät ole journalismia. Väite ei siis tuo mitään uutta tietoa, se on analyttinen. Jos taas väitän, että journalismi on notkea, esitän Kantin termin synteessin. Notkea ei ole osa journalismin käsitettä, vaan se tuo journalismin käsitteeseen jotain uutta, joka siinä ei ollut valmiina. Onkin houkuttelevaa jatkaa Kantin ajatusta siten, että tutkimus ei koskaan pääty vain analyysin tasolle, vaan se pyrkii synteesiin, johonkin, joka tuo käsitteeseen tai ilmiöön jotain uutta.

Oikeastaan tässä kohtaa tullaan jälleen luovuuden äärelle. Monet luovuuden tutkijat näkevät synteessin rakentamisen luovan ajattelun jalostuneimpana muotona. Synteesi on jotain uutta ja auttaa pois rutiineista. Jotta synteesejä voidaan luoda, tarvitaan varsin syvällistä erikoistumista. (Koski 2001, 29.) Synteesi liittyy siis edellisestä luvusta tuttuihin käsitteisiin: tulkinta, luovuus, intuitio ja perehtyneisyys.

6.6 Tutkijan merkitys tulkintatyössä

Pro gradu -tutkielmani aineisto-jaksoa lukenut on varmaankin jo useaan kertaan kiinnittänyt huomiota siihen, miten yhtäältä näyttää siltä, että tutkimuksen ensisijainen pyrkimys on tavoittaa tutkittavien omat näkemykset, mutta toisaalta näyttää siltä, että tutkijan rooli havaintojen suhteuttamisessa muuhun, aineiston ulkopuoliseen evidenssiin korostuu. Tässä ollaankin humanististen tieteiden yhden keskeisen ristiriidan ytimessä. Tämä ristiriita tutkittavien ja tutkijan näkemysten yhdistämisestä liitetään erityisesti laadulliseen tutkimukseen, koska laadullisessa tutkimuksessa

tulkintaa tarvitsee useampi työvaihe kuin määrällisessä tutkimuksessa. Perinteisesti nähdään, että tutkija on laadullisen tutkimuksen tärkein väline, mutta toisaalta tutkimuksen tärkein pyrkimys on tuottaa tietoa sosiaalisesta todellisuudesta siinä toimivien ihmisten kokemana (Raunio 1999, 283). Nykyisin laadullista tutkimusta tekevällä tutkijalla on taipumus asettua ulkopuoliseksi kerättyyn aineistoon nähden. Tutkija siis pyrkii siihen, ettei hän ole osa tutkimaansa todellisuutta, vaan ulkoinen havainnoija ja analysoija (Raunio 1999, 331.) Ihannetilanteessa tutkimuskohde ja sen ominaisuudet ovat tutkijasta riippumattomia. Tällöin tutkijan tulee olla tietoinen tekemistään valinnoista ja erilaisista tutkimuksen rajoituksista. Myös Worlds of Journalism -tutkimus pyrkii selvästi ulkopuolisen tarkkailijan asemaan sekä määrällisessä että laadullisessa osuudessa. Tässä luvussa erittelen, miten pyrkimys ulkopuolisuuteen ja systemaattisuuteen näyttäytyvät Worlds of Journalism -tutkimuksessa erityisesti tulkinnan vaiheessa.

Yleisesti käsitteet systemaattisuus ja validiteetti on totuttu yhdistämään määrälliseen tutkimukseen. Nämä käsitteet voivat auttaa kuitenkin myös laadullisen tutkimuksen arviointia. Worlds of Journalism -tutkimuksen tutkijat ovat selvästi tiedostaneet nämä käsitteet tehdessään laadullista osuutta. Tämä näkyy tutkijan tekemissä valinnoissa.

Tutkija Pöyhtäri (10.1.2017) kertoo pyrkineensä pitämään tulkintansa lähellä aineistoa. Hän ei halunnut tehdä siitä pitkälle johtavia päätelmiä. Tällainen toimintapa varmistaa sen, että tutkijan tekemät johtopäätökset ovat sellaisia, jotka myös haastateltavat voisivat itse hyväksyä. Toimintapa parantaa siis laadullisen tutkimuksen ulkoista validiteettia. Ulkoinen validiteetti voidaan määritellä siten, että mitä oikeampia johtopäätöksiä havainnoiduista tilanteista tutkija tekee, sitä parempi on hänen tutkimuksensa validiteetti. Jotta tutkija voi tehdä ”oikeita” johtopäätöksiä, häneltä vaaditaan vankkaa tietoa tutkimuskohteestaan. (Grönfors 1982, 174.) Tällainen määritelmä sopii etenkin havainnointitutkimuksen arviointiin, mutta sitä voidaan hyödyntää myös haastattelututkimuksen arvioinnissa. Jos tutkija tekee kovin yleistäviä päätelmiä saamistaan vastauksista, häneltä vaaditaan erittäin vahvaa tutkittavan kulttuurin tuntemusta, jotta hän varmasti osuu päätelmissään juuri siihen, mikä on tutkittavien näkökulmasta oikea. Kun tutkija pitäytyy tiukemmin tutkittavien omissa sanomisissa, riski väärin tulkintoihin vähenee ja tutkimuksen ulkoinen validiteetti paranee.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei aineistosta koskaan saisi tehdä pitkälle johtavia tulkintoja. Tulkinnat pitää vain kyetä perustelemaan aiempien tutkimusten, oman vahvan ennakkotiedon jne. valossa. Näin tulkinnoista tulee uskottavia ja ne todennäköisemmin vastaavat tutkittavien omaa todellisuutta.

Joskus tutkimuksen luotettavuutta parannetaan sillä, että useampi tutkija tutustuu aineistoon ja mahdollisesti siitä saatuihin havaintoihin. Worlds of Journalism -tutkimuksen laadullisessa osuudessa tutkija antoi saamansa havainnot (keräämänsä teemat) toiselle tutkijalle arvioitavaksi. Toinen tutkija luki aineiston ja havainnoi, löytääkö hän itse ne samat teemat, jotka ensimmäinen tutkija oli löytänyt. Tällainen toimintatapa vähentää tutkijan oman henkilökohtaisen näkemyksen painoarvoa ja lisää tutkimuksen luotettavuutta. Tällaista menettelyä voidaan käyttää myös määrällisessä tutkimuksessa. Worlds of Journalism -tutkimuksen määrällisen osuuden tulkinnan luotettavuutta parannettiin sillä, että tulkintaan osallistui kolme eri tutkijaa, jotka pyrkivät löytämään havainnoista sellaisia tulkintoja, jotka jokainen tutkija voi allekirjoittaa.

Osallistuin itsekin Worlds of Journalism -tutkimuksen laadullisen osuuden luotettavuuden arvioimiseen. Luin Worlds of Journalism -tutkimuksen laadullisesta aineistosta ne osuudet, joissa tutkittavat keskustelevat etiikasta. Havainnoin aineistoa siitä näkökulmasta, löydänpö samoja teemoja kuin tutkija. Lopputulemani oli, että tutkijan teemat ovat ainakin etiikan osalta melko selkeästi havaittavissa.

Aineistossa korostuu esimerkiksi talouden ja organisaatioiden vaikutukset etiikkaan. Yhtä lailla lähdesuhteet nousevat jatkuvasti esille kaikissa teemahaastatteluissa. Laadullisesta osuudesta tehdyssä artikkelissa käsitelläänkin etiikan osalta eniten juuri organisaatioiden, toimintaympäristöjen muutosten ja lähdesuhteiden vaikutusta etiikkaan. Jos olisin itse tehnyt tutkimusraportin saman aineiston ja teoreettisen viitekehyksen pohjalta, olisin todennäköisesti päätenyt hyvin samankaltaisiin lopputuloksiin kuin Worlds of Journalism -tutkimuksen tutkijat päätyivät. Toki olisin painottanut joitain teemoja eri tavalla. Olisin varmaankin korostanut omassa raportissani voimakkaammin toimittajien ja oletetun yleisön suhdetta sekä suhteen vaikutusta eettisiin päätöksiin. Viidessä teemahaastattelussa kuudesta toimittajat nostavat esille yleisön jonkinlaisena ristiriitaisena ”moraalin vartijana”, joka ottaa jatkuvasti kantaa journalistien eettisiin päätöksiin esimerkiksi silloin, kun toimittajat uutisoivat rikoksista tai vähemmistöistä. Toimittajien ja yleisön suhteesta kirjoitetaan tutkijoiden tekemässä artikkelissa hyvin pinnallisesti, vaikka teema nousi esille usein ja vaikuttaa varsin mielenkiintoiselta ja ajankohtaiselta.

Joka tapauksessa omat loppupäätelmäni eivät olisi päätyneet kovin kauas artikkelin näkökulmasta. Minun on siis helppo väittää, että laadullisen tutkimuksen analyysityö on jäljitettävissä ja että se seuraa logiikkaa, joka ei ole pelkästään intuitiivinen. On kuitenkin yhtä selvää, että olisin löytänyt aineistosta hieman erilaisia teemoja, luokitellut niitä omalla tavallani ja painottanut niitä

tutkimusraportissani omien kiinnostusteni mukaisesti. Tutkijan merkitystä tulkinnassa ei siis voida kokonaan sulkea pois (Raunio 1999, 331).

Myös määrällisessä tutkimuksessa tutkijalla on merkitystä. Mäkelä (1990, 46) kirjoittaa, että kaikki jotka ovat tehneet määrällisten haastatteluaineistojen sekundaarianalyysiä tai yrittäneet vertailla samalla lomakkeella eri maissa kerättyjä aineistoja tietää, miten tavattoman paljon koskaan eksplikoimattomia tulkintaratkaisuja pinnalta katsoen standardoitu kysely sisältää. Vielä tällaisten ”käsittelyrutiinien” jälkeenkin tutkija kohtaa tulkintatehtäviä, joita voidaan verrata kvalitatiiviseen tulkintatyöhön. Määrällisenkin tutkimuksen analyysi ja synteesi ovat siis osittain tutkijasta riippuvia.

Valitettavasti metodologiakirjallisuus korostaa liikaa määrällisen tutkimuksen systemaattisuutta ja laadullisen tutkimuksen intuitiivisuutta. Kuitenkin käytännössä sekä laadullinen että määrällinen tutkimusote pyrkivät tuottamaan luotettavia ja valideja tuloksia systemaattisesti. Kumpikaan ote ei itsessään tuota luotettavia tutkimustuloksia ja molemmissa otteissa myös tutkijan rooli on keskeinen.

Tutkimuksen systemaattisuuden ja luotettavuuden pohtiminen on tärkeää, mutta on yhtä tärkeää kysyä, millaisia keinoja niiden lisäämiseksi tulisi käyttää. Haluan kyseenalaistaa väitteen, että laadullisen tutkimuksen pitäisi vakuutella luotettavuuttaan tarkistuttamalla saatuja havaintoja muilla tutkijoilla. Tällainen toiminta voi olla haitallista siksi, että toinen tutkija ei välttämättä katso aineistoa ja havaintoja täysin saman viitekehyksen valossa. Toinen tutkija ei ole myöskään osallistunut tutkimushaastatteluihin eikä välttämättä ole yhtä perehtynyt tutkimuksen aiheeseen. Grönfors (1982, 177–178) kirjoittaa, että kvalitatiivista aineistoa voidaan arvioida ainoastaan sen kautta, miten yksityiskohtaisesti tutkimusprosessi on pystytty kuvaamaan. Hän siis viittaa siihen, ettei saatuja teemoja välttämättä oikeasti tarvitse tarkastuttaa toisella tutkijalla. Tärkeintä on, että tutkimuksen lukijalle tarjotaan mahdollisuus ymmärtää, miten tutkimustuloksiin on päästy. Tällöin tutkimuksen lukija voi kyseenalaistaa tai hyväksyä tutkijan tulkinnat. Grönforsin (1982, 178) mukaan tutkimusraportissa pitäisikin selvittää paitsi tutkittavien kokemus myös se, miten tutkija tähän kokemukseen liittyy. Tutkimustuloksia voidaan pitää tutkijan ja tutkittavien maailmojen synteesinä.

Worlds of Journalism -tutkimuksessa ongelma erityisesti laadullisen osuuden kohdalla on kuitenkin siinä, että tutkimuksesta kirjoitetussa artikkelissa ei kerrota mitään tutkimusprosessin kulusta. Jos siis Grönforsin tavoin ajattelemme, että laadullinen tutkimus on validi vain silloin, kun tutkimusprosessi kuvataan avoimesti, laadullisen osuuden validiteetti jää hyvinkin heikoiksi. Tästä pro gradu -

tutkielmasta kuitenkin ilmenee, että tutkijat ovat tehneet tietoisia valintoja ja toimillaan pyrkineet lisäämään tulkintansa luotettavuutta, mutta eivät vain ole kirjoittaneet toimiaan julki. Aineisto-luvussa olen pyrkinyt kuvaamaan prosessia, joka on jätetty artikkelista ja osittain määrällisestä tutkimusraportistakin pois.

7. Tutkimustulokset

Tässä pro gradu -tutkielmassa on kuljettu Worlds of Journalism -tutkimuksen prosessi alusta loppuun: sen tutkimuskysymyksistä havaintoihin ja niiden tulkintaan. Kokonaisuudesta puuttuu enää viimeinen osa, joka näkyy tavalliselle tutkimuksen lukijalle: tutkimustulokset. Tässä luvussa tarkastelen Worlds of Journalism -tutkimuksen tuloksia aineistoinani määrällisestä osuudesta kirjoitettu loppuraportti sekä määrällistä ja laadullista tutkimusta käsittelevä tieteellinen artikkeli.

Worlds of Journalism -tutkimuksesta pystyy selvästi erottamaan kahdenlaisia tuloksia. Ensimmäiset tulokset ovat pelkästään aineistoon pohjautuvia havaintoja. Havainnot kuvailevat aineistoa, mutta eivät vielä varsinaisesti tulkitse niitä aineiston ulkopuolisen tiedon valossa. Havaintoja on määrällisestä tutkimuksesta tehdyssä raportissa varsin monta sivua. Määrällisen osuuden tuloksissa aineistoon pohjautuvia havaintoja kuvataan taulukoin ja lyhyin selityksin siitä, mitä taulukoissa on. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoon pohjautuvia havaintoja ovat esimerkiksi kohdat, joissa tutkijat selittävät, millaisia asioita kukin haastateltu ryhmä on nostanut haastatteluissa esille. Kohdat perustuvat suoraan haastatteluun, eikä niissä kuulu teorioiden tai tutkijoiden oma ääni. Joissakin kohdin havaintoja vahvistetaan suoralla haastateltavan sitaatilla.

Määrällisestä ja laadullisesta tutkimuksesta tehtyjen havaintojen silmiinpistävä eroavaisuus johtuu erilaisista aineistonkeruutavoista. Survey-kaavakkeella ja teemahaastattelulla ei yksinkertaisesti voida saada samanlaisia havaintoja, koska aineistonkeruumetodit ovat hyvin erilaisia: ensin mainittu metodi tavoittelee muuttujia ja toinen kokonaisuuksia, joissa empiiriset havainnot kytketään yleisempään kontekstiin. Koska aineisto on erilaista, myös siitä tehtävät havainnot ovat erilaisia. Tämä onkin hyvä esimerkki siitä, miten kaikki tutkimuksen metodologiset ratkaisut vaikuttavat aina seuraavaan tutkimusvaiheeseen.

Tähän sääntöön näyttää kuitenkin tulevan poikkeus, kun tarkastellaan tutkimusten ydintuloksia. Ydintuloksilla tarkoitan sellaisia tutkimustuloksia, joita voidaan pitää määrällisen ja laadullisen tutkimuksen keskeisimpinä tuloksina. Ydintulokset esitetään raporteissa havaintojen jälkeen ja ne usein viittaavan siihen, mitä saaduista havainnoista voidaan päätellä. Ydintulokset on mahdollista tunnistaa siitäkin, että ne kerrataan raportin ja artikkelin johtopäätökset -luvussa ja niissä saatuja havaintoja yhdistetään aiempaan tietoon ja yhteiskuntaan.

Onkin mielenkiintoista havaita, että Worlds of Journalism -tutkimuksessa määrällisen ja laadullisen tutkimuksen ydintulokset ovat sisällöllisesti varsin samankaltaisia ja määrälliset havainnot ovat alkaneet muuttua lähes pelkästään kielellisiksi. Toisinaan on vaikea tunnistaa, milloin tutkijat kirjoittavat tieteellisessä artikkelissaan määrällisen ja milloin laadullisen tutkimuksen tuloksista. Ydintuloksissa molempien tutkimusotteiden tuottamia havaintoja selitetään samoin teorioin ja ne liitetään osaksi yhteiskunnallista tilannetta ja keskustelua. Molempien tutkimusotteiden tärkeimmissä tutkimustuloksissa nousevat esille ammattietiikan suuri merkitys haastateltaville, jonkinlainen eettisen jouston välttämättömyys osana journalistin työn käytäntöjä, muuttuvan toimintaympäristön vaikutukset, internet, paine ja kiire sekä toimittajien tarve miettiä ammattietikalle soveltamistapoja, jotka sopivat ennalta määrittelemättömiin tilanteisiin. Tutkimusotteiden ydintulosten samankaltaisuus perustuu tulkintaan ja ”tulkinnan kolmanteen vaiheeseen”, jonka mekanismista kirjoitin luvussa 6.4. Tulkinnan vaiheen jälkeen määrällinen ja laadullinen tutkimus näyttävätkin antavan vastauksia hyvin samankaltaisiin kysymyksiin.

Laadullisen osuuden tuloksista ehkä kiinnostavin yksityiskohta on tutkijoiden tulkinta siitä, että etiikka näyttää olevan journalismin profession ydinarvoista eniten liikkeessä. Tätä tulkintaa ei tehty määrällisen tutkimuksen tuloksista. Lisäksi laadullinen tutkimus nostaa esille joitakin sellaisia yksittäisiä teemoja, jotka nousevat toimittajien omassa arjessa erityisen keskeisiksi. Yksi tärkeimmistä on toimittajien suhde lähteisiin. Sen korostuneisuus toimittajien arjessa ei näkynyt millään tavalla määrällisissä tutkimustuloksissa. Näitä kohtia lukuun ottamatta molemmat tutkimusotteet tulevat pitkälti samoihin tuloksiin.

Tutkimustuloksista on kuitenkin havaittavissa pari metodologisesti varsin mielenkiintoista piirrettä, joihin haluan tässä jaksossa vielä tarttua. Ensimmäinen näistä piirteistä on määrällisen ja laadullisen tutkimuksen tapa selittää asioita ja toinen on tutkimusotteiden tapa yleistää.

7.1 Kausaalinen ja intentionaalinen selittäminen

Worlds of Journalism -tutkimuksen tuloksista on havaittavissa, että ne selittävät journalistisen etiikan joustoa hieman eri mekanismein. Selittämällä tarkoitan ilmiöiden kuvailemista, kertomista ja selostamista. Selittäminen antaa vastauksia sellaisiin kysymyksiin, kuin miksi jokin tapahtui, miten jokin toimii, millainen jokin on, miksi on niin kuin uskotaan ja mitä varten jokin on tapahtunut tai on

olemassa. (Niiniluoto 1983, 264–265.) Worlds of Journalism -tutkimuksessa määrällisellä tutkimusotteella pyritään vastamaan kysymykseen miksi toimittajien etiikka joustaa, kun taas laadullinen tutkimus pyrkii vastaamaan kysymykseen mitä toimittajien päämäärää varten etiikka joustaa. Ensin mainittu etsii tutkittavien teoille syitä rakenteista, viimeksi mainittu etsii syitä tutkittavien omista tietoisista päämääristä.

Käsittelen tässä luvussa määrällisen tutkimuksen tapaa tarkastella rakenteita ja selittää kausaalisesti sekä laadullisen tutkimuksen tapaa tutkia haastateltavien omia perusteluja ja selittää intentionaalisesti. Tutkittavia ilmiöitä voidaan toki selittää muillakin tavoin kuin kausaalisesti ja intentionaalisesti, mutta nostan esille nämä kaksi selittämisen tapaa, koska ne nousevat Worlds of Journalism -tutkimuksessa ainakin journalistista etiikkaa selitettäessä esille. Tarkastelen ensin määrällisen tutkimuksen tapaa selittää journalistisen etiikan joustamista ja tämän jälkeen laadullisen tutkimuksen tapaa selittää sitä.

Kun survey-haastattelussa kysytään muuttujien avulla, miksi jokin ilmiö tapahtuu, pyritään ilmiölle löytämään syy tutkittavien omien selitysten ulkopuolelta. Esimerkiksi Worlds of Journalism -tutkimuksen määrällisen otteen taustalla oli oletus siitä, että yhteiskunnassa tapahtuneet rakenteelliset muutokset ovat ikään kuin pakottaneet nuoren sukupolven omaksumaan uusia, eettistä joustavuutta vaativia asenteita ja toimintatapoja, eivätkä nuoret toimittajat välttämättä itse tiedosta tapahtunutta. Tällaisessa lähestymistavassa tutkittavilta siis tiedustellaan ikää ja eettistä harkintaa eri kysymyksissä. Heiltä ei suoraan kysytä, millä tavalla he uskovat iän vaikuttavan omaan eettiseen harkintaansa. Itse asiassa heille ei edes kerrota, että näitä kahta muuttujaa aiotaan verrata toisiinsa. Usein sanotaankin, että määrällisessä tutkimuksessa tarkastellaan rakenteita ja niiden vaikutuksia tutkittaviin. Rakenteiden uskotaan olevan ”piilossa”, joten tutkittavat eivät välttämättä itse niitä huomaa eivätkä näin ollen pysty niitä kunnolla erittelemään puheessaan.

Tällainen selittämisen tapa tekee tutkittavista passiivisia. Tutkittavia tarkastellaan ikään kuin objekteina, joihin yhteiskunnalliset rakenteet vaikuttavat. Tutkittavia ei päästetä selittämään toimintaansa, vaan tutkija antaa toiminnalle selityksen tutkittavien muiden vastausten tai taustatietojen pohjalta.

Tällaista selitystapaa, jossa tarkastellaan kahden tai useamman muuttujan korrelaatiota, siis niiden ilmenemistä samassa paikassa samaan aikaan, kutsutaan kausaaliseksi selittämiseksi. Tieteenfilosofiassa tunnetaan monia tapoja selittää kausaalisesti, mutta yksinkertaisimmillaan kausaalisen

selittämisen peruseräite voidaan avata X:n ja Y:n avulla. X:llä ja Y:llä on aina suora vaikutus toisiinsa. Toisen olemassaolo tuottaa toisen tai ainakin lisää toisen todennäköisyyttä (Uusitalo 2001, 100). Worlds of Journalism -tutkimuksessa X voisi olla vaikka tutkittavan nuori ikä ja Y vaikkapa tutkittavan joustava suhtautuminen etiikkaan. Kun X, eli nuori ikä esiintyy tutkittavalla, on korrelaation pätiessä todennäköisempää, että esiintyy myös Y, eli joustava suhtautuminen etiikkaan.

On kuitenkin huomattava, ettei kausaalinen selittäminen perustu pelkästään yksittäisten korrelaatioiden etsintään. Joskus saattaa nimittäin näyttää siltä, että kaksi muuttujaa ilmenevät samaan aikaan ja samassa paikassa, vaikkei niillä ole oikeasti mitään yhteyttä toisiinsa. Tällöin näiltä muuttujilta puuttuu kausaalisuhde ja puhutaan näennäiskorrelaatiosta. On siis tärkeää huomata, että korrelaatio ja kausaalisuhde eivät tarkoita samoja asioita. (Töttö 2005, 114.) On kuitenkin olemassa tapoja, joiden avulla voidaan varmistaa, että korrelaatio on kausaalisuhde.

Worlds of Journalism -tutkimuksessa tutkittiin toimittajien eettistä joustavuutta kahdella eri tutkimuskysymyksellä, joissa oli useita alakohtia. Ensimmäisessä kysymyksessä kysyttiin tutkittavien suhtautumista erilaisiin eettisiin harkinnan tapoihin. Toisessa kysymyksessä kysyttiin tutkittavien suhtautumista erilaisiin eettisiin harkintaa vaativiin toimittajan työtapoihin. Useamman kysymyksen hyödyntäminen yhtä ilmiötä tutkittaessa onkin siinä mielessä tärkeää, että kausaalisuhteen muodostuminen vaatii aina evidenssiä useammasta korrelaatiosta (Töttö 2005, 14). Vasta kun useat korrelaatiot viittaavat siihen, että X ja Y vaikuttavat toisiinsa tai ainakin lisäävät toistensa todennäköisyyttä, voidaan todella uskoa, että kysymys on kausaalisuhteesta.

Varmuutta kausaalisuhteen olemassa olostä lisätään myös sulkemalla pois kolmansia tekijöitä. Esimerkiksi Worlds of Journalism -tutkimuksessa tarkasteltiin etiikan joustoa myös suhteessa toimittajien edustamaan mediaan ja koulutukseen. Näin siis varmistettiin, ettei havaintoihin vaikuta sittenkin vaikkapa vastaajien koulutuksen taso. Myös tutkittavasta aiheesta aiemmin tehdyt tutkimukset sekä tutkijoiden perehtyneisyys antavat apua sen arvioimisessa, milloin on kysymys näennäiskorrelaatiosta ja milloin aidosta kausaalisuhteesta.

Kausaalisessa selittämisessä otetaan toisinaan huomioon myös olosuhteet. Worlds of Journalism -tutkimuksessa olosuhteilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi 2010-luvun Suomea ja suomalaista toimituskulttuuria. Suomen aineistosta löydetty kausaalisuhteet tuskin pätsivät vaikkapa afrikkalaisessa toimituskulttuurissa 1900-luvulla. Kausaalisuhteen määritettä onkin syytä tarkentaa seuraavalla tavalla: X lisää Y:n todennäköisyyttä ja Y lisää X:n todennäköisyyttä, mutta vain olosuhteessa O.

Olosuhteiden O merkitys on tärkeä juuri humanistisissa tieteissä, joissa pyritään yleensä paikalliseen selittämiseen sen sijaan, että pyrittäisiin etsimään universaaleja luonnonlakien kaltaisia sääntöjä (Alasuutari 2011, 55).

Haluan kuitenkin korostaa, ettei kaikki määrällinen tutkimus pyri kausaalisuhteiden etsintään. Joskus riittää vain yhden muuttujan tarkastelu ja siitä tehdyt tulkinnat. Worlds of Journalism -tutkimuksen määrällisen osuuden havainnoista voidaan tehdä päätelmiä yksinkertaisesti siitä, että lähes kaikki vastaajat pitivät journalistin ohjeita tärkeinä työtään määrittävänä tekijänä. Tällaista seikkaa tulkittaessa ei etsitä selitysmalleja kausaalisuhteista, vaan nimenomaan tutkijoiden omasta perehtyneisyydestä ja aiemmista tutkimustuloksista. Kausaalinen selittämisen merkitys kuitenkin korostuu nimenomaan etiikan kohdalla, johon minä tässä pro gradu -tutkielmassa luon katseeni. Kausaalisuhteiden etsintä lieneekin tyypillisintä silloin, kun tutkijalla on jokin hypoteesi, jota hän testaa. Worlds of Journalism -tutkimuksessa hypoteesi oli, että tutkittavan iällä ja hänen eettisen harkinnan joustolla on yhteys.

Tekoja ja ilmiöitä voidaan selittää myös tutkittavien omien päämäärien kautta. Tällöin miksi-kysymys ei enää olekaan keskeinen, vaan kysytään pikemminkin, mitä varten. Worlds of Journalism -tutkimuksessa kysymys voisi kuulua, mitä varten toimittajien etiikka joustaa. Tällainen selitystapa huomioi siis tutkittavien omat selitysmallit.

Kuten epistemologiasta kertovassa luvussa ilmenee, laadullinen tutkimus tavoittaa tutkittavien omat merkitysrakenteet, joten se pyrkii selittämään asioita näiden kautta. Laadullisessa haastattelututkimuksessa tutkittava saa olla oman elämänsä ekspertti. Hän pääsee melko vapaasti kertomaan, miten asiat ovat. Tutkijan tehtävä on tulkita tätä puhetta siten, että tulkinta vastaa mahdollisimman pitkälti sitä, mitä tutkittava on tarkoittanut. Siinä missä määrällinen tutkimus siis tarjoaa tutkittaville passiivisen roolin, laadullinen tutkimus tekee tutkittavista aktiivisia. Tämä näkyy myös Worlds of Journalism -tutkimuksen laadullisessa osuudessa. Tutkimusraportin mukaan laadullisen tutkimuksen tuloksissa ei ole havaittavissa sitä, että sukupolvi vaikuttaisi journalistin eettiseen harkintaan (Pöyhtäri, Väliaverron, Ahva 2016, 16). Sen sijaan eettiset päätökset näyttäytyvät hyvinkin tiedostettuina valintoina. Lähestymistapaa kutsutaan intentionaaliseksi selittämiseksi ja se on tyypillistä laadulliselle tutkimukselle (Niiniluoto 1983, 302).

Koska tutkittavien teot ymmärretään intentionaalisessa selitystavassa päämääriin pyrkivinä, selitystapaa voidaan kutsua myös ymmärtäväksi (Niiniluoto 1983, 307). Laadullisessa tutkimuksessa

otetaan siis huomioon se, että tutkittavan elämä koostuu sellaisista merkityksiä, jotka ovat syntyneet muun kuin tutkijan luomana (Haaparanta, Niiniluoto 2016, 127). Kun tutkija pyrkii tulkitsemaan näitä merkityksiä, hän pyrkii pikemminkin ymmärtämään kohdettaan kuin selittämään ilmiötä. Käytännössä selittämisen ja ymmärtämisen välille on vaikea vetää selkeää raja-aitaa. Kuten jo tämän luvun alusta selviää, myös kysymystä ”mitä varten” voidaan pitää selittämisenä, vaikka se voidaan nähdä myös ymmärtämisenä.

7.2 Tutkimustulosten yleistettävyyys

On tyypillistä väittää, että määrällinen tutkimus tuottaa yleistettäviä tuloksia, mutta laadullinen tutkimus ei. Väite perustuu siihen, että survey-haastattelussa pyritään yleensä tilastollisiin yleistyksiin sekä todistettavaan ja vertailukelpoiseen tietoon. Laadullinen tutkimus ei tällaiseen tietoon kunolla yllä (Raunio 1999, 239). Laadullisen tutkimuksen yleistettävyyden ongelman nähdään perustuvan siihen, että otos on usein liian pieni ja tutkittavien vastaukset huonosti vertailtavissa. Esimerkiksi Eskola (2005, 65) kirjoittaa, että laadulliset tutkimukset ovat tapaustutkimuksia eikä niitä siksi voi tehdä yleistäviä päätelmiä.

Käytännössä mekanismi on harvoin näin yksinkertainen. Yleensä tutkija ei ole ensisijaisesti kiinnostunut yksittäisistä tapauksista, vaan niistä johdettavissa olevista säännönmukaisuuksista. Säännönmukaisuuksien pohjalta tutkija voi luoda teoreettisia yleistyksiä (Kortteinen 1982, 304-305.) *Worlds of Journalism* -tutkimuksesta kirjoitetusta artikkelista (Pöyhtäri, Väliverronen, Ahva 2016) pystyy helposti lukemaan, että tutkijat yleistävät niin määrällisen kuin laadullisen tutkimuksen tuloksia. Artikkelin teksti on muotoiltu siten, että siitä voi tulkita laadullisen osuuden tulosten koskevan tutkittavia laajempaa joukkoa. Tällainen tulkinta on tehtävissä artikkelista useasta kohdasta, mutta havainnollistan väitettäni seuraavalla artikkelista poimimallani sitaatilla (2016,19):

”Sitoutuminen eettisyyden ideaan on yksi keskeisimpiä suomalaistoimittajia ammattikunnaksi yhdistäviä arvoja, mutta toimintaympäristön muutos tuo mukanaan paineita, joissa eettisyydestä joudutaan käytännön toiminnassa usein jopa tinkimään. Ihanteen ja käytännön ristiriita on tämän arvon kohdalla kaikkein suurin. Etenkin lähdesuhteisiin tuntuu kiteytyvän monia eettisiä ongelmia.”

Henkilö, joka ei tunne Worlds of Journalism -tutkimusta, ei pysty erottamaan tuosta sitaatista, mikä lause tai sivulause viittaa määrällisen tutkimuksen tulokseen ja mikä laadullisen tutkimuksen tulokseen. Sitaatissa kirjoitetaan molempien tutkimusosuuksien tuloksista tasavertaisesti. Todellisuudessa sitaatin alku viittaa määrälliseen tutkimukseen ja loppu laadulliseen. Toimittajien sitoutuminen eettisyyden ideaan on ennen kaikkea määrällisen tutkimusosuuden tulos. Toimintaympäristön luomat paineet ovat sekä määrällisen että laadullisen tutkimuksen tulosta. Toimittajien ammatti-ihanteen ja käytännön ristiriita ilmenee selkeimmin laadullisessa osuudessa ja lähdesuhteiden ongelmat ilmenevät pelkästään laadullisessa osuudessa. Tekstin kielestä tällaista erottelua ei voi löytää. Laadullinen ja määrällinen tutkimusosuus näyttäytyvät Worlds of Journalism -tutkimuksesta kirjoitetussa artikkelissa yleistettävyyden tasolla tasavertaisina.

Alasuutari (2011, 240) kirjoittaa, että yleensä sosiologiseen selittämiseen on sisään rakennettuna eräänlainen yleistävä operaatio. Selittäminen perustuu siihen, että ilmiö tehdään ymmärrettäväksi. Se, että Worlds of Journalism -tutkimuksen laadullisen osuuden tuloksia esitellään ikään kuin ne koskettaisivat tutkittavia laajempaa joukkoa, ei siis ole mikään virhe. Oikeastaan kun Worlds of Journalism -tutkimuksen tuloksia tarkastellaan lähempää, voidaan huomata, ettei kvalitatiivisessa tutkimusosuuden tuloksissa kysymys yleistämisestä ole edes tärkeä tai mielekäs. Kvalitatiivisten tutkimusten kohteeksi valitaan usein sellainen aihe, jonka yleistämistä ei tarvita tai yleistämiseen ei edes pyritä. Tällainen aihe voi olla ilmiö, joka on tutkittavan kulttuurin jäsenille selviö. Tutkimuksen tavoitteena ei silloin ole niinkään tutkia ilmiön yleisyyttä, vaan sitä, mikä selittää ilmiön esiintymisen kulttuurissa. (Alasuutari, 2011, 237.)

Worlds of Journalism -tutkimuksessa määrällinen osuus hoitaa selvästi yleistämisen. Määrällisen tutkimuksen tulokset väittävät, että journalistin etiikka on merkittävä asia suomalaisille toimittajille, mutta se herättää myös ristiriitoja, koska etiikka näyttää joustavan. Tämä tutkimustulos on siis yleistävä ja sen voidaan uskoa pätevän yleisesti suomalaisiin toimittajiin. Laadullisen tutkimuksen rooli onkin sitten ymmärtää ja täydentää tuota ilmiötä. Kun yleisesti tiedossa olevaa ilmiötä pyritään ymmärtämään, yleistämisen tarve ei ole enää keskeinen. Worlds of Journalism -tutkimuksen Suomen osuuden laadullisesta osuudesta vastannut tutkija Reeta Pöyhtäri sanoi 10.1.2017 käymässä keskustelussamme, että Worlds of Journalism -tutkimuksen laadullisen osuuden tarkoituksena on varmistaa määrällisen osuuden tuloksia ja ilmiäntä mahdollisia ristiriitaisuuksia. Yleistäminen ei siis lähtökohtaisesti kiinnostanut tutkijoita silloin, kun he ryhtyivät laadullisen osuuden

suunnitteluun. Toki laadullinen osuus tuotti myös sellaista tietoa, jota määrällinen osuus ei tuottanut. Tämän tiedon tutkijat ovat kuitenkin onnistuneet yleistämään niin sanotun suhteuttamismekaniikan avulla.

Alasuutari (2011, 250) kutsuu suhteuttamiseksi sellaista toimintaa, jossa tutkimuksen tuloksia peilataan yleiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen, aiempiin tutkimustuloksiin ja olemassa olevaan tietoon. Suhteuttamisen avulla tutkijat pystyvät perustellusti selittämään, miksi ilmiön takaa löytyy myös sellaisia piirteitä, joita heidän tekemänsä laadullinen tutkimus on tuonut esille. Kun tutkijat perustelevat riittävän pätevästi laadullisesta tutkimuksesta saamiaan tuloksia, koko tutkittava ilmiö tulee ymmärrettävämmäksi ja tulosten voidaan uskoa koskevan tutkittavia laajempaa ihmisryhmää (Alasuutari 2011, 235). Raunio (1999, 277) kutsuu tällaista yleistämistä teoreettiseksi ja käsitteelliseksi yleistämiseksi. Hänen mukaansa (1999, 333) keskeistä onkin laadullisten tutkimustulosten *siirrettävyys*.

Worlds of Journalism -tutkimuksesta kirjoitetussa artikkelissa perustellaan suhteuttamisen avulla selkeästi laadullisen tutkimuksen tuloksia. Tutkijat perustelevat artikkelissa esimerkiksi talouden ja etiikan toisiinsa kiinnittyvää suhdetta ottaen huomioon suomalaisen median talouden heikkenemisen ja internetin säännöstelemättömän maailman sekä tästä aiheesta tehdyt aiemmat tutkimukset. He etsivät tutkimustulokselle selitystä ympäröivästä yhteiskunnasta, jolloin lukijan on helpompaa uskoa tutkimuksen tulos siitä, että talous vaikuttaa etiikkaan ja suoraan journalistiseen sisältöön. Laadullisen tutkimuksen tulos myös siitä, että tutkittavat pyrkivät valitsemaan eettisiä arvoja vastaavan työpaikan, on uskottava ratkaisumalli, kun toimittajien arvostus journalistista etiikkaa kohtaan on määrällisen tutkimuksen mukaan voimakas.

Worlds of Journalism -tutkimuksen laadullisen osuuden voidaan uskoa siinäkin mielessä pyrkivän edustamaan tutkimusjoukkoa laajempaa ryhmää, että tutkittaviksi on valittu monenlaisia journalistia ja paikallistoimittajista valtakunnallisten televisiokanavien toimittajiin ja esimiehiin. Koska Worlds of Journalism -tutkimuksen tavoitteena on tutkia koko suomalaista journalistista kulttuuria, tutkijat halusivat tietysti kuulla monipuolisesti erilaista työtä tekeviä toimittajia. Se, että hyvin erilaista työtä tekevät toimittajat tuntuvat painivan samankaltaisten eettisten haasteiden parissa, vahvistaa laadullisen tutkimuksen tulosten paikkansapitävyyttä myös tutkimusjoukon ulkopuolella. (Alasuutari 2011, 245.)

Suhteuttamisen avulla ei tietenkään voida väittää, että haastateltavien näkemykset olisivat ainoita mahdollisia näkemyksiä tietyssä tilanteessa. Tutkimus pikemminkin pyrkii perustelemaan, miksi haastateltavat reagoivat tässä tilanteessa juuri näin ja tekee siten reagointimallista uskottavan myös muiden samassa tilanteessa olevien osalta. On huomattava, että tulosten yleistäminen on eri asia kuin tulosten esittäminen ainoina totuuksina. Tutkijat käyttävät artikkelissa usein sellaisia termejä kuin ”näyttää siltä”, ”aineistosta voi päätellä” tai ”tuntuu”. Voisin väittää, että tutkijat käyttävät tekstissään tällaisia epävarmoja ilmaisuja eniten juuri silloin, kun he kirjoittavat laadullisen tutkimuksen tuloksista. Tällaisten ilmaisujen käyttäminen ei kuitenkaan poista sitä, että iso osa raportin tekstistä antaa ymmärtää, että laadullisen tutkimuksen tulokset pätevät haastateltavia laajempaan toimittajajoukkoon. Epävarmat ilmaisut ilmentävät vain sitä, etteivät tutkijat halua esittää tuloksia ainoina totuuksina journalistisesta kulttuurista tai että he haluavat korostaa, että ainakin tämä tutkimus tuottaa tällaista tietoa.

Kun siis valitaan sellainen ilmiö, jonka olemassaolo jo tiedetään, laadullisen tutkimuksen tulosten yleistäminen ei ole ongelma. Tällöin vain yritetään ymmärtää jo tunnettua ilmiötä ja suhteuttaa saatuja tuloksia yhteiskuntaan, sen muutoksiin, aiempiin tutkimuksiin ja tietoon. Lisäksi tutkittavat voidaan valita huolellisesti siten, että ilmiötä pääsevät kommentoimaan hyvin erilaiset ilmiön tunnistavat toimijat. *Worlds of Journalism* -tutkimuksesta tehdyn artikkelin tapa yleistää laadullisen tutkimuksen tuloksia on siis perusteltu. Laadullinen tutkimus ei yritä vakuuttaa ilmiön olemassa oloa tai esiintyvyyden runsautta, vaan ymmärtää sitä ja tehdä tulkintoja perusteellisesti selittäen. Yleistäminen on siis tiiviisti yhteydessä tutkimuksen tulkinnan vaiheeseen.

8. Pro gradu -työn johtopäätökset

Olen tässä pro gradu -työssä pyrkinyt hahmottamaan, millaista reittiä määrällinen ja laadullinen tutkimusote kulkee Worlds of Journalism Studyn Suomen osuudessa ja millaisia ominaispiirteitä näistä tutkimusotteista on löydettävissä. Tavoitteenani on ollut hahmottaa myös määrällisen ja laadullisen tutkimuksen mahdollisuuksia humanistisissa tieteissä. Tässä luvussa vastaan kiteytetysti esittämiini tutkimuskysymyksiin. Aloitan käsittelemällä tutkimuksen vaiheita. Tämän jälkeen tarkastelen itselleni yllättävää tutkimustulosta, eli tulkinnan suurta merkitystä tutkimukselle ja siirryn sitten tutkimusotteiden ominaispiirteiden tarkasteluun.

8.1 Määrällisen ja laadullisen tutkimuksen vaiheet

Kuten jo pro gradu -työn rakenteesta on havaittavissa, Worlds of Journalism -tutkimuksen määrällinen ja laadullinen osuus kulkevat samankaltaisten vaiheiden kautta, jotka ovat lyhyesti lueteltuina suunnittelu, haastattelu, analyysi, tulkinta, tutkimustulokset ja niiden raportointi. Joskus väitetään, että laadullinen tutkimus joustaa: se etenee siten, että tutkimusvaiheet menevät limittäin sen sijaan, että ne seuraisivat toisiaan. Yksi kuuluisista suomalaisista limittäisiä tutkimusvaiheita hyödyntävästä tutkimuksesta on Martti Kortteisen lähiö-tutkimus.

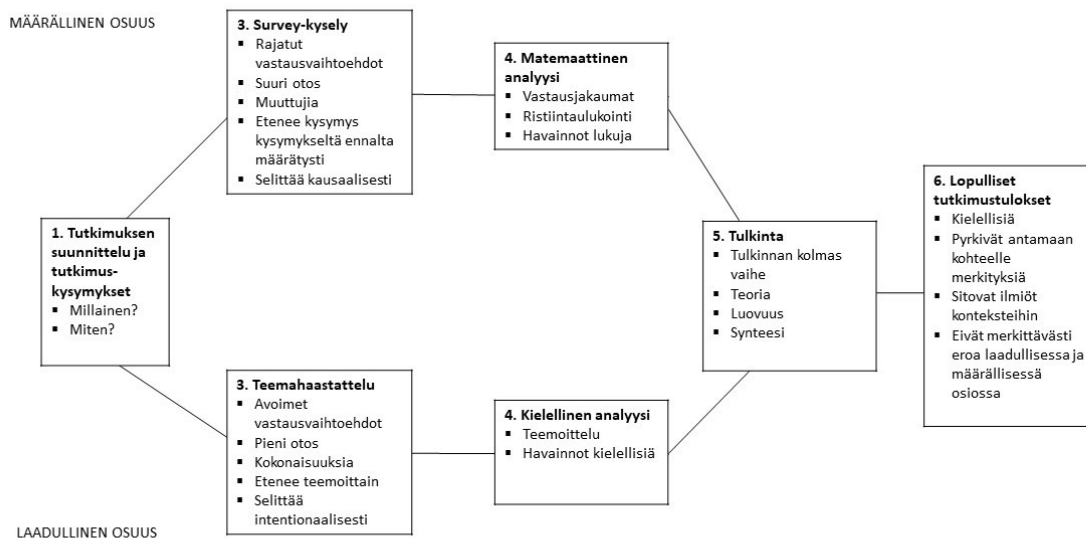
Kortteinen haastatteli tutkittaviaan strukturoimattomasti useaan kertaan. Hän saattoi analysoida edellisen haastattelun ennen kuin keräsi lisää aineistoa ja pystyi näin löytämään aineistostaan uusia mielenkiintoisia näkökulmia kesken aineiston keruun. Kortteinen (1982, 295–297) havaitsi tutkimuksen edetessä, että tutkittavien kertomukset itsestään ja omasta elämästään muuttuivat ja syvenivät jokaisella haastattelukerralla. Hän siis hyödynsi tutkimuksessaan sellaista laadullisen tutkimuksen joustoa, josta usein kirjoitetaan. Worlds of Journalism -tutkimus ei kuitenkaan edennyt näin. Worlds of Journalism -tutkimuksen laadullinen osuus eteni kronologisesti vaiheesta seuraavaan aivan samoin kuin määrällinen tutkimus. Tutkimusvaiheet ovat havaittavissa ja kuvattavissa erillisinä osinaan.

Näyttääkin siltä, että erityisesti teemahaastatteluita hyödynnettäessä tutkimuksen vaiheet seuraavat toisiaan ennalta määrätyssä järjestyksessä. Esimerkiksi Hirsjärven ja Hurmeen (1982) kirja Teemahaastattelu esittelee menetelmän yhdestä tutkimusvaiheesta seuraavaan etenevänä.

Kirjassa opastetaan ensin suunnittelemaan huolella, sitten haastattelevaan ja lopulta analysoimaan. Mainittakoon, että teoksessa (1982, 127), huomioidaan sekin, että kesken analyysin voi hakea lisää aineistoa, mutta yleisesti tekstistä on ymmärrettävissä, ettei tällainen toimintatapa ole kovinkaan yleinen teemahaastatteluissa. Tutkimusvaiheiden limittyminen toisiinsa liittyyne pikemminkin kokonaan strukturoimattomaan syvähaastatteluun tai sellaisiin tutkimuksiin, joissa tutkija myös havainnoi ja osallistuu.

Onkin siis perusteltua väittää, että niin surveyn kuin teemahaastattelun avulla tehtävä tutkimus on rakenteeltaan varsin samankaltainen. Tutkimusotteet kulkevat saman matkan, vaikkeivat kaikki vaiheet ole sisällöllisesti täysin identtisiä. Worlds of Journalism -tutkimuksen vaiheet on mahdollista kuvata kuviolla 5. Kuvio ilmentää sitä, että tutkimusotteiden rakenne on hyvin samankaltainen, mutta rakenteiden osat poikkeavat sisällöllisesti joiltain osin.

Kuvio 5 Worlds of Journalism -tutkimuksen vaiheet tutkimuskysymyksistä tuloksiin

Kuvio visualisoi sen, mitä olen kirjoittanut tutkimusotteiden matkasta tässä pro gradu -työssä. Tutkimusotteet alkavat hyvin samankaltaisesta lähtötilanteesta. Ne eroavat aineiston keruun ja analyysitapojen ajaksi, mutta palaavat jälleen samaan pisteeseen tulkinnan vaiheessa. Kuviossa kiinnostavin kohta onkin juuri tulkinnan vaihe, koska se näyttää saavan kaksi hyvin erilaista

tutkimusotetta jälleen lähestymään toisiaan. Worlds of Journalism -tutkimuksessa tulkinnan vaiheella näyttää olevan silmiinpistävän suuri vaikutus lopullisiin tutkimustuloksiin. Tulkinnan vaihe tekee määrällisen ja laadullisen tutkimuksen tuloksista varsin yhdenmukaisia ja tutkimusotteet todella näyttävät pystyvän tarjoamaan vastaukset samoihin tutkimuskysymyksiin ja vieläpä varsin samoin sanoin. Toisinaan tällainen tutkimusotteiden varmentava käyttö on monimetodisuuden tarkoitus. Varmentavalla metodien käytöllä halutaan varmistaa, että yhdellä metodilla saadut tulokset pätevät myös toisella metodilla, jolloin ikään kuin voidaan sulkea pois metodin vaikutus tuloksiin. (Hirsjärvi, Hurme 2008, 31.) Myös Worlds of Journalism -tutkimus käytti metodeja toisiaan varmentavassa tarkoituksessa. Metodeja käytettiin myös täydentävästi: Kahden metodin yhteiskäytöllä tuotiin tuloksiin sellaisia elementtejä, joita vain yksi metodi ei olisi pystynyt tarjoamaan.

8.2 Tulkinnan vaiheen merkitys

Tulkinnan vaiheen merkityksen korostuminen on yksi pro gradu -tutkielmani tärkeimmistä tutkimustuloksista. Tutkimukseni perusteella voidaan päätellä, että tulkinta on tärkeämpi tutkimuksen vaihe kuin usein annetaan ymmärtää. Ilman tulkintaa Worlds of Journalism -tutkimuksen määrällisen osuuden tulokset olisivat jääneet pelkiksi numeroiksi. Laadulliset tutkimustulokset sen sijaan olisivat ilman tulkintaa jääneet kuvauksiksi tai sitaateiksi siitä, mitä haastateltavat puhuivat. Langanpääät olisivat jääneet solmimatta, eikä tutkimuksesta olisi tullut tutkimus. Kaiken lisäksi määrällinen ja laadullinen tutkimus olisivat jääneet kauas toisistaan kertoen eri asioita.

Kun aineistosta tehtyjen havaintojen tulkinta on tutkimuksessa näin merkittävää, on hämmästeltyvä, miksi tulkinnan osuus jää niin vähälle huomiolle yleisessä keskustelussa. Edes kaikki laadukkaat metodologiset tai tieteenfilosofiset teokset eivät tunnusta tulkintaa osaksi tutkimusprosessia. Esimerkiksi Ilkka Niiniluoto (1984, 25–26) jakaa tutkimuksen vaiheet kahdeksaan: ongelman asettamiseen, ongelman täsmentämiseen, aineiston keräämiseen, aineiston kuvaamiseen, aineiston analyysiin, johtopäätösten tekoon, tutkielman raportin laatimiseen ja tutkimustulosten julkaisemiseen. Johtopäätöksillä Niiniluoto tarkoittaa tutkimustuloksia. Hänen esityksessään tulokset saadaan ikään kuin suoraan aineiston analyysistä ilman, että kerättyjä havaintoja pitäisi erikseen tulkita.

Tulkinnan vaiheen unohtaminen vaikuttaa olevan varsin tyypillistä erityisesti määrällisestä tutkimuksesta kertovassa metodologiakirjallisuudessa. Tämä on ristiriidassa sen havaintoni kanssa, että Worlds of Journalism -tutkimuksen määrällisen osuuden lopulliset tutkimustulokset muuttuivat huomattavasti tulkinnan jälkeen. Ne muuttuivat numeroista kielelliseksi analyysiksi journalistisesta kulttuurista ja sitä ympäröivästä yhteiskunnasta.

Eskola ja Suoranta (2005, 145) kirjoittavat, että tulkinnan tekeminen on tutkimuksen ongelmallisin vaihe, koska siihen ei ole olemassa mitään muodollisia ohjeita. Tulkinnan vaiheessa tutkijalla on varsin paljon valtaa ja vastuuta. Jos tutkija epäonnistuu päätelmissään, lopulliset tutkimustulokset voivat olla jotain aivan muuta, kuin tosielämässä realisoituvia asioita. Huono tulkinta voi aiheuttaa myös tulosten latteutta, jolloin tulokset näyttävät juuri siltä, kuin odotettiin. Tutkimusta ei tulkinnan pettäessä voi pelastaa, vaikka aineisto olisi kuinka huolella kerätty ja analysoitu. Kun lisäksi otetaan huomioon se, että tulkinnan vaihe perustuu luovuuteen, intuitioon ja perehtyneisyyteen, voidaan tulkintaa pitää tutkimuksen tärkeimpänä, vaikeimpana ja mysteerisimpänä vaiheena. Siksi siitä pitäisi puhua enemmän.

8.3 Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen ominaispiirteet

Sen lisäksi, että kysyn pro gradu -työssäni, millaisia reittejä pitkin määrällinen ja laadullinen tutkimus kulkee, kysyn myös, millaisia ominaispiirteitä tutkimusotteilla on. Tämä tutkimuskysymys on siinä mielessä merkittävä, että toisinaan määrälliseen ja laadulliseen tutkimusotteeseen yhdistetään sellaisia piirteitä, joilla ei tunnu olevan mitään yhteyttä käytäntöön. Koska pro gradu -työni on ennen kaikkea käytännönläheinen, tavoitteenani on erotella sellaisia ominaispiirteitä, jotka näkyvät myös oikeassa tutkimustyössä. Kuviossa 6 esitän Halfpennyn näkemyksen kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen piirteistä. Kuviossa 7 kuvaan sellaisia tutkimusotteiden ominaispiirteitä, jotka korostuvat Worlds of Journalism -tutkimuksessa.

Kuvio 6 Halfpennyn (1979, 799) näkemys määrällisen ja laadullisen tutkimuksen eroista

Määrällinen	Laadullinen
Kova	Pehmeä
Märkä	Kuiva
Ei joustava	Joustava
Abstrakti	Luokiteltu
Selittävä	Kuvaileva/Selittävä
Tieteellinen	Esi-tieteellinen
Objektiivinen	Subjektiivinen
Deduktiivinen	Induktiivinen
Hypoteeseja testaava	Spekulatiivinen
Arvovapaa	Poliittinen
Täsmällinen	Ei täsmällinen
Monografinen	Ideografinen
Atomistinen	Holistinen
Positivistinen	Tulkitseva
Ilmaisee sosiologisia teorioita	Ilmaisee tutkittavien merkityksiä
Empiristinen/Behavioristinen	Fenomenologinen
Universaalinen	Relativistinen
Survey	Tapaustutkimus
Paha	Hyvä
Hyvä	Paha

Kuvio 7 Oma näkemykseni määrällisen ja laadullisen tutkimuksen eroista perustuen *Worlds of Journalism* -tutkimukseen

Tutkimusvaihe	Määrällinen	Laadullinen
SUUNNITTELU JA HAASTATTELU	On kielellistä Etenee strukturoidusti Haastattelija pyrkii ulkopuolisuuteen Testaa teoriaa tai selittää tutkimuskohdetta Merkitysrakenteet ja kieli korostuvat suunnitteluvaiheessa	On kielellistä Etenee avoimesti tai puolistrukturoidusti Haastattelija pyrkii ulkopuolisuuteen Selittää tai ymmärtää tutkimuskohdetta
AINEISTO	On luonteeltaan konstruktio On tutkijan ja aineiston vuoropuhelua Pyrkii loogiseen todisteluun Pyrkii objektiivisuuteen Katsoo kohdetta faktanäkökulmasta Etenee analyysin ja synteysin vaiheiden kautta Vaatii tulkintaa ja teorioita	On luonteeltaan konstruktio On tutkijan ja aineiston vuoropuhelua Pyrkii loogiseen todisteluun Pyrkii usein objektiivisuuteen Katsoo kohdetta fakta- tai näytenäkökulmasta Etenee analyysin ja synteysin vaiheiden kautta Vaatii tulkintaa ja teorioita
HAVAINNOT JA TUTKIMUSTULOKSET	Havainnot numeerisia Tärkeimmät tutkimustulokset kielellisiä Tavoittelee eksaktia tietoa Selittää usein kausaalisesti Yleistää	Havainnot kielellisiä Tärkeimmät tutkimustulokset kielellisiä Tavoittelee kokonaisuuksia Selittää intentionaalisesti Etsii säännönmukaisuuksia ja suhteuttaa Merkitysrakenteet ja kieli korostuvat tutkimuksen analyysissä

Haluan näillä kahdella kuviolla korostaa eroa oman näkemykseni ja klassikoksi muodostuneen näkemyksen välillä. Näkemykset poikkeavat toisistaan suuresti. Näyttää siltä, että Halfpenny tyytyy

määrittelemään jonkinlaisia mielikuvia tutkimusotteiden eroista. Vastinpareissa eivät näy tutkimusotteiden yhtäläisyydet eikä se, millaisia ominaispiirteitä määrälliseen ja laadulliseen tutkimukseen liittyy tutkimusprosessin eri vaiheissa. Halfpennyn tapa määritellä määrällisen ja laadullisen tutkimuksen piirteistä onkin yksi karkeimmista jaotteluista, joita olen metodikirjallisuudesta löytänyt. Halfpennyn puolustukseksi kuitenkin mainittakoon, että hänen erottelunsa ovat syntyneet käytännön tutkimustyön ulkopuolella seminaarissa (Halfpenny 1979, 799) ja tarkoituksena on ollut ilmeisesti löytää eroja kahden tutkimusotteen välillä. Kuvion erottelut eivät siis ole muodostuneet niinkään käytännön työssä kuin mielikuvien avulla seminaariluokassa.

On kuitenkin sääli, että mielikuvien avulla syntynyt erottelu on saanut niin paljon huomiota metodologiakeskustelussa. Kun määrällisestä ja laadullisesta tutkimuksesta puhutaan vain mielikuvien tasolla, niiden ydin kadotetaan. Mielikuvissa on kovin helppo kiinnittää huomio turhankin tiiviisti määrällisen ja laadullisen tutkimusprosessin eroavaisuuksiin. Tällöin tarkastellaan vain tutkimusprosessin keskiosaa tai tutkimusotteiden ihmiskäsityksiä kiinnittämättä huomiota tutkimukseen kokonaisena prosessina.

Tällainen metodikeskeinen tarkastelutapa on yleistä julkisessa keskustelussa. On tyypillistä nähdä määrällinen haastattelututkimus pelkästään strukturoituna surveyna sekä matemaattisena analyysinä ja laadullinen tutkimus pelkästään avoimena tai puolistrukturoituna haastatteluna sekä laadullisina analyysim metodeina. Tällaisessa katsantotavassa tutkimusotteet todella näyttäytyvät toistensa vastakohtina. Tutkimusotteiden matkaa kuvaavasta kuviosta 5 ilmenee, että juuri aineiston keruu- ja analyysivaiheissa otteet eroavat toisistaan eniten. Onkin tärkeää kysyä, miksi pitäisi tuijottaa vain tätä tutkimuksen vaihetta, kun kokonaisuus on paljon rikkaampi. Muissa tutkimusvaiheissa otteet eivät lopulta ole kovin erilaisia.

Ehdotankin, että yhä useammin tutkimusotteita tarkasteltaisiin metodologiakeskeisesti. Silloin tutkimusotteita verrattaisiin toisiinsa kokonaisuuksina eikä yksittäisten metodien kautta. Tällainen näkökulma olisi huomattavasti syvällisempi. Kokonaisuuksina tarkasteltuina tutkimusotteista nähtäisiin myös niiden samankaltaisuudet, joita onkin varsin runsaasti, kuten kuviosta 7 ilmenee. Jos tutkimusotteita tarkasteltaisiin metodologiakeskeisesti, havainnoitaisiin sellaisiakin tutkimuksellisesti tärkeitä yksityiskohtia, kuin aineistojen suhde todellisuuteen, tutkijan rooli, tutkimusten systemaattisuus, luovuuden merkitys ja millaisia tutkimustulosten luonne. Voitaisiin myös ymmärtää, että määrällinen ja laadullinen tutkimus eivät aina ole toisiaan poissulkevia vaan niiden välille

voi tehdä työnjaon. Metodologiakeskeinen tarkastelu saattaisi laskea tutkimusotteiden välistä raja-aitaa.

On toki huomattava, että metodikeskeinen ajattelutapa voi palvella joidenkin tahojen tarkoituksia. Esimerkiksi Raunio (1999, 53) kirjoittaa, että paradigmoihin viittaaminen toistensa negatiivisina konteksteina on tyypillistä ajanjaksolle, jossa tutkimusotteet kilvoittelevat asemastaan tieteen kentällä. Yhteiskuntatieteissä ja humanistisissa tieteissä ei ole yleisesti hyväksyttyä tutkimuksen mallia ja tätä toteuttavaa normaalitiedettä. Sen sijaan tieteen kentällä elää useita paradigmoja, jotka kilpailevat tieteellisen yhteisön herruudesta. Vastakkainasetteluiden kautta kunkin asemaa pyritään oikeuttamaan.

8.4 Mitä tästä kaikesta voidaan päätellä?

Tämän tutkielman jokaisesta luvusta on luettavissa, että Worlds of Journalism -tutkimus ei sovi määrällisen eikä laadullisen tutkimuksen perinteisiin paradigmoihin ja niihin liittyviin mielikuviin. Tutkimus näyttää olevan jotain kahden paradigman väliltä edustamatta kumpaankaan liittyviä mielikuvia täysin. Kuitenkin uskallan väittää, että Worlds of Journalism noudattaa nykytutkimukselle hyvin tyypillistä metodologiaa. Käytännönläheisenä tutkimuksena Worlds of Journalism esittää samat tutkimuskysymykset molemmille tutkimusotteille ja onnistuu vielä vastaamaan niihin sekä määrällisesti että laadullisesti. Määrällisen tutkimuksen tuloksia tukevat tilastolliset yleistykset ja laadullisen tutkimuksen tuloksia haastateltavien sitaattit sekä heidän itse esille nostamansa teemat.

En kuitenkaan väitä, että olisi täysin merkityksetöntä, millaisin metodein tutkimuksen tekee. Määrällisellä otteella hankitaan ennen kaikkea kattavaa vertailukelpoista tietoa suurista kohdejoukoista, mutta samalla tingitään tutkittavan ilmiön monimuotoisuuden ja sen kaikkien erityispiirteiden huomioon ottamisessa. Laadullinen tutkimus taas antaa vastauksia sellaisiin kysymyksiin, joita ei voi mitata. (Alkula, Pöntinen, Ylöstalo 1994, 46.) Laadullinen ja määrällinen tutkimus saattavat erota toisistaan myös ihmiskäsitykseltään. Joidenkin näkemysten mukaan juuri ihmiskäsityksen vuoksi määrällistä tutkimusta ei tulisi lainkaan käyttää ihmistä tutkittaessa. Pohdin seuraavaksi laadullisen ja määrällisen tutkimuksen mahdollisuuksia humanistisissa tieteissä.

Laineen (2010, 29) mukaan laadullinen tutkimus kiinnittää yleensä huomiota ihmisen kokemukselliseen suhteeseen omaan todellisuuteensa, kun taas määrällinen tutkimus luonnehtii ihmisen

käyttäytymistä luontoperäisenä ja biologisena. Oman tutkimukseni perusteella lisäisin, että määrällinen tutkimus tarkastelee ihmistä myös jonkin ryhmän tai kulttuurin jäsenenä. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna tutkittavan käyttäytymistä tai ajatusmallia voidaan selittää ulkoisten tekijöiden, kuten kulttuurin tai yhteiskunnallisten rakenteiden, vaikutuksilla. Jos tutkija tuntee ryhmän, johon tutkittava kuuluu tai kulttuurin, jossa tämä elää, tutkija pystyy asettamaan tutkittavalle suurella todennäköisyydellä relevantteja kysymyksiä ja sellaisia vastausvaihtoehtoja, joista tutkittava löytää itselleen sopivan. Tutkija pystyy perehtyneisyytensä vuoksi myös tulkitsemaan, miksi tutkittava vastasi juuri niin kuin vastasi.

Tällaisessa tutkimuksessa ei puhuta enää biologiasta tai luontoperäisyydestä, vaan kulttuurin, yhteiskunnan, ryhmän tai rakenteiden vaikutuksista ihmiseen. On selvää, ettei tutkija tavoita määrällisellä tutkimuksella yksittäisen tutkittavan maailmaa, mutta hän voi tavoittaa sen, miten ryhmä, yhteiskunta tai kulttuuri ovat muokanneet tutkittavan ajatuksia ja miten ryhmä yleisesti ajattelee. On tärkeää ymmärtää, että myös ulkoisten tekijöiden tiedostamaton vaikutus tutkittavan asenteisiin on osa hänen ”kukaansa”, Hannah Arendtin käsitettä käyttäen. Näin siis myös määrällisellä tutkimuksella voidaan tavoittaa osa ihmisen ”kuka”-puolesta sen sijaan, että sillä tutkittaisiin pelkästään ihmisen ”mikä”-puolta.

Kun väitetään, ettei humanistisissa tieteissä saisi käyttää määrällistä tutkimusta, väitetään samalla, ettei humanistisissa tieteissä ole oikeutta 1) kysyä, kuinka moni ja kuinka usein 2) vertailla havaintoja ajassa ja paikassa 3) tarkastella ihmisten käyttäytymistä ja arvoja ulkoisten vaikutusten seurauksena.

Jos tutkijoilta viedään mahdollisuus turvautua määrälliseen tutkimukseen, humanistisille tieteille jää vain ymmärtäjän rooli. Tällöin tutkimuksessa kelpaa aineistoksi ainoastaan tutkittavien omat selitykset ja merkitysrakenteet, joita tutkijan tehtävänä on ymmärtää tai tarkastella kriittisesti. En väitä, etteikö tällaiselle näkökulmalle olisi olemassa joitain perusteita. Voidaan hyvinkin kyseenalaistaa esimerkiksi se, onko *Worlds of Journalism* -tutkimuksen määrällisen osuuden tulokset aidosti vertailtavissa 66 maassa. Tutkittava ilmiö, vaikkapa journalistinen etiikka, saattaa eri kulttuurissa merkitä hyvin erilaisia asioita ja vaikeuttaa tutkimustulosten vertailtavuutta (Raunio 1999, 294.)

Voidaan kysyä sitäkin, olisivatko tutkijat pystyneet sitomaan määrällisen tutkimuksen tuottamat eksaktit nippelitiedot niin ansiokkaasti laajempaan yhteyteen, jos havainnot olisivat olleet yllättävämpiä. Tällöin tutkittavien oman merkitysrakenteen rikkominen olisi todella saattanut

osoittautua tutkimuksen ongelmaksi. Tutkijat olisivat ehkä joutuneet kyseenalaistamaan saatujen havaintojen luotettavuuden, tai ainakin havainnot olisivat herättäneet enemmän kysymyksiä kuin antaneet vastauksia.

Kulttuuria tutkittaessa määrällisissä tutkimuksissa siis korostuu se, että tutkija tuntee tutkimuskoh- teensa ennen haastatteluihin ryhtymistä ja tavoittaa tutkittavalle ryhmälle relevanteimmat kysymykset, käsitteet ja vastausvaihtoehdot. Suunnitelmallisuus on siis keskeistä jo ennen haastat- telujen tekemistä (Alkula, Pöntinen, Ylöstalo 1994, 45). Tämä ei johdu pelkästään siitä, että surveyyn kysymyksiä on vaikea, lähes mahdoton, muutella kesken tutkimuksen, vaan myös siitä, että kaikkiin haastattelukysymyksiin ja vastausvaihtoehtoihin kiteytyy koko kielen maailma merkityksineen. Oman tutkimukseni mukaan näyttää kuitenkin siltä, että pienet mokat kysymysten asettelussa eivät ole kohtalokkaita. Jos tutkimuksen edetessä ilmenee, että jokin kysymys on huonosti muotoiltu, saattavat kysymyksen ongelmallisuuden tiedostaminen, tulkinnan vaihe ja tutkijan perehtyneisyys pelastaa tutkimuksen.

Laadullisessa tutkimuksessa kieli ja merkitykset korostuvat pikemminkin tutkimuksen loppuvai- heessa, kun tutkija tulkitsee tutkittavien puheita. Koska tutkittavat saavat vastata teemahaastattelussa oikeastaan mitä haluavat, tutkijan täytyy vastauksia analysoidessaan ja tulki- tessaan pitää jatkuvasti mielessään vastausten konteksti ja ymmärrys siitä, mitä haastateltava yrittää sanoa.

Humanistiset tieteet tarvitsevat siis sekä määrällistä että laadullista tutkimusta. En keksi yhtäkään syytä sille, miksi jompikumpi tutkimusotteiden tavoista tarkastella ja lähestyä ihmistä kulttuurisena olentona olisi väärä. Eikös kuitenkin lopulta ole niin, että ihmiselämässä harvoin jokin teko on puh- taasti omista tavoitteista kumpuava tai puhtaasti rakenteista johtuva (Uusitalo 2001, 108)? Eikö ole myös niin, että kaikilla tieteenaloilla on tärkeää kysyä, kuinka paljon ja miksi, yhtä lailla kuin mitä varten?

Kysymys siitä, kumpi tutkimusote tavoittaa paremmin todellisuuden, on irrelevantti. Millään tutki- muksella ei koskaan voida päästä autenttisen todellisuuden äärelle. Kaikkeen tutkimukseen osallistuu aina tutkija, joten kaikki tutkimus on myös subjektiivista. On siis pelkästään rikkaus, että mediatutkimuksessa niin kuin kaikessa muussakin humanististen tieteiden tutkimuksissa voidaan tarkastella ihmistä kaikista näkökulmista valintoja etukäteen tuomitsematta. On myös tärkeää, että tutkijat tuovat tekemänsä valinnat mahdollisimman avoimesti ja rehellisesti tutkimuksen

vastaanottajien tietoon. Näin metodologiset kysymykset on mahdollista tuoda myös muiden kuin tutkijoiden ja filosofien pohdittaviksi.

9. Pohdinta

Tässä osiossa tarkastelen pro gradu- tutkielmaani kriittisesti ja arvioin tekstin luotettavuutta. Näen, että tämä osio on tärkeä, koska olen tehnyt pro gradu -työni aiheesta, josta minulla oli ennen tutkimusprosessia varsin vähän tietoa. Tutkielman teko on siis ollut matka kokonaan uuteen maailmaan, ja kuitenkin esitän tekstissäni rohkeita väitteitä.

Kokemattomuuteni vuoksi lukija voi helposti kyseenalaistaa tutkielmani validiteetin: hallitsenko sitenkään sen alan, josta kirjoitan? Olen joutunut tätä tutkimusta tehdessäni taistelemaan erityisesti käsitevalidiuden kanssa. Iso osa tässä työssä käyttämistäni käsitteistä on ollut minulle uusia, ja minun on ollut vaikea löytää niille lähdekirjallisuudesta yhtä määritelmää. Käsitteitä käytetäänkin varioiden riippuen teoksesta. Sama käsite voi tarkoittaa hieman eri asiaa luonnontieteellisesti painottuneessa teoksessa kuin humanistisiin tieteisiin painottuneessa teoksessa. Jouduin perehtymään moniin käsitteisiin yksi kerrallaan useiden lähteiden avulla ja pääättelemään, miten näitä käsitteitä yleensä käytetään ja mikä olisi minulle paras tapa niitä käyttää. Tämä työ ei ole ollut helppoa ja vei yllättävän paljon aikaa tutkimukselta.

Toinen seikka, jota on syytä tarkastella pro gradu -tutkielman validiteetin kannalta, on kirjoitukseni suhde Worlds of Journalism -tutkimuksessa todella tapahtuneisiin päätöksiin. Grönfors (1985, 174) kirjoittaa, että tutkimus on ulkoisesti validi silloin, kun tutkija on tehnyt päätelmiä, jotka kuvaavat tutkittavan tilanteen juuri sellaisena kuin se on. Omassa pro gradu -tutkielmassani tällainen vaatimus tarkoittaisi sitä, että olisin pystynyt kuvaamaan Worlds of Journalism -tutkimuksen matkan ja sen varrella tehdyt päätökset juuri siten, kuin ne ovat todellisuudessa tapahtuneet. En ole ollut vierestä seuraamassa jokaista Worlds of Journalism -tutkimuksen vaihetta, joten käytännössä olen joutunut pääättelemään vaiheet metodologiakirjallisuuden avulla. Varmasti suurimmalta osin olen onnistunut hahmottamaan tutkimuksen etenemisen oikein, mutta en voi väittää, että tämän pro gradu -työn näkemys Worlds of Journalism -tutkimuksen kulusta olisi ainoa mahdollinen näkemys.

Onkin syytä huomata, että näkökulmani on käytännöllisen lisäksi metodologinen. Käsittelen siis tutkielmassani myös sellaisia asioita, jotka eivät välttämättä ole suoraan ilmenneet tutkijoille. Kirjoitan esimerkiksi tulkinnan kolmesta tasosta ja laadullisen tutkimuksen tulosten yleistettävyyden mekanismeista. Ei ole itsestään selvää, että Worlds of Journalism -tutkimuksen tekijät tunnistaisivat pohtineensa näitä kysymyksiä niistä näkökulmista, joita minä pro gradu -työssäni erittelen. Nämä kohdat perustuvatkin metodologiakirjallisuuteen ja käsittelevät sellaisia kysymyksiä, joita

tutkijoiden on ikään kuin kohdattava tavalla tai toisella, tiedostaen tai tiedostamatta. Toisaalta olen saattanut jättää tästä pro gradu -työstäni pois joitain sellaisia näkökulmia, jotka olisivat tutkijoiden mielestä käsittelemisen arvoisia, mutta jotka eivät ole sopineet minun näkökulmiini.

Näin ollen on selvää, että mikäli tutkimukseni toistaisi joku toinen tutkija, hän tuskin tarkastelisi Worlds of Journalism -tutkimuksen matkaa ja valintoja täysin samoin käsittein ja argumentein kuin minä. Tämä ei kuitenkaan vähennä tutkimukseni validiteettia. Kaksi tutkijaa voi samaa ilmiötä tutkiessaan tulla täysin erilaisiin tuloksiin, ja silti heillä voi molemmilla olla validit tutkimukset. Tämä on mahdollista, kun tutkimukset tarkastelevat samaa kohdetta eri näkökulmista. (Grönfors 1985, 175.) Laadullisen tutkimuksen validiteettia onkin mahdollista parantaa aidosti vain sillä, että tutkimuksessa kerrotaan kaikki, minkä oletetaan helpottavan tutkimuksen itsenäistä arvioimista. Validissa tutkimuksessa prosessi ja näkökulmat kuvataan siis yksityiskohtaisesti (Grönfors 1985, 178). Näen, että olen toteuttanut tämän vaatimuksen varsin perusteellisesti.

Pro gradu -työssäni on kauttaaltaan pohdiskeleva ote, mikä lisää oman roolini näkyvyyttä lopputuloksessa. Tutkimukseni on syntynyt varsin suunnittelemattomasti, mitään kaavoja tai metodeja noudattamatta. Näistä seikoista huolimatta väitän, että pyrin tutkimuksessani objektiivisuuteen. Tutkielmassani objektiivisuus tarkoittaa ennen kaikkea ennakkoluulottomuutta, puolueettomuutta, avoimuutta ja rehellisyyttä (Raunio 1999, 64). Ennakkoluulottomuus ja puolueettomuus näkyvät työssäni siten, että suhtauduin tutkimustyön edetessä avoimesti kaikelle vastaantulevalle tiedolle. En hylännyt joitakin lähteitä siksi, että ne olisivat liian luonnontieteellisiä tai siksi, että kokisin ne liian haihattelevina. Pyrin pitämään silmät auki kaikille näkökulmille ja luovimaan moninaisten näkemysten keskellä. Avoimuus ja rehellisyys sen sijaan näkyvät tässä työssä siten, ettei minulla ole tarvetta tehdä pro gradu -työstäni tutkimuksen ”näköistä”, vaan voin rehellisesti kirjoittaa omana itsenäni ja tuoda julki myös omat henkilökohtaiset käsitykseni. Passiivin käyttäminen tällaisessa työssä ei palvelisi, vaikka se ehkä saisikin tutkimukseni vaikuttamaan objektiivisemmalta.

Yksi todiste pro gradu -tutkielmani puolueettomuudesta ja avoimuudesta lienee se, että päädyin tutkimustuloksiin, joihin en olisi uskonut päätyväni. Ajattelin ennen tutkimusprosessiin ryhtymistä, että Worlds of Journalism -tutkimuksen määrällisestä ja laadullisesta osuudesta olisi helposti eroteltavissa erilaiset tutkimustulokset. Perustelin itselleni tutkimustyön aikana, että metodologinen keskustelu on juuri siksi tärkeää, että määrällisellä ja laadullisella metodilla saadaan erilaisia tuloksia. Tällaisen työhypoteesin jälkeen oli varsin hämmäntävää huomata, että Worlds of Journalism -tutkimuksessa määrällinen ja laadullinen ote näyttävät sittenkin päätyvän hyvin samankaltaisiin

tutkimustuloksiin. Havainto muutti tutkimukseni näkökulmaa ja johdatti minut toisen keskeisen tuloksen äärelle: Tulkinta näyttää olevan tutkimuksessa erityisen tärkeä vaihe. Pro gradu -tutkielmaani suunnitellessani en edes ajatellut sisällyttää siihen erillistä lukua Worlds of Journalism -tutkimuksen tulosten tulkinnasta. En nähnyt tällaiselle luvulle vielä silloin tarvetta, koska ajattelin, että aineiston keruun jälkeen tärkeintä on analyysi eli havaintojen tuottaminen.

Näistä esimerkeistä voi päätellä, että pro gradu -tutkielmani tietynlainen suunnittelemattomuus auttoi minua pääsemään eroon omista ennakkoasenteistani ja työhypoteeseistani sekä löytämään tutkimukseni tärkeimmät tulokset. Jos en olisi antanut aineistoni lainkaan viedä, olisin todennäköisesti päätenyt erilaisiin ratkaisuihin.

Vielä yksi seikka, jota tässä osiossa on syytä tarkastella, on tutkimustulosteni yleistettävyyys. Joskus väitetään, ettei laadullinen tutkimus tarjoa sellaisia tuloksia, joista voisi tehdä yleistyksiä. Tätä perustellaan sillä, että laadullisen tutkimuksen otos on niin pieni, ettei se voi kattaa kaikkia yksittäistapauksia. Tämä on osittain totta myös minun pro gradu -työssäni. Jos olisin tutkinut Worlds of Journalism -tutkimuksen lisäksi toista, hieman erilaista tutkimusta, olisin saattanut löytää tutkimusotteista sellaisia puolia, joita en tässä työssä käsittele. En siis voi väittää tämän aineiston pohjalta löytäneeni kaikkien määrällisten ja kaikkien laadullisten tutkimusten ominaispiirteitä.

Väitän kuitenkin, että saamani tutkimustulokset on mahdollista yleistää humanistisissa tieteissä tehtävään määrälliseen survey-haastatteluun, jossa käytetään matemaattista analyysia ja laadulliseen teemahaastatteluun, jossa käytetään laadullista sisällönanalyysia. Perustelen yleistykseni sillä, että kyseiset metodit noudattavat samanlaisia säännönmukaisuuksia tutkimuksen sisällöstä riippumatta.

9.1 Potentiaaliset jatkotutkimukset

Kun ryhdyin tutkimustyöhön, kuvittelin rajanneeni tutkimusaiheeni erittäin tiiviisti. Kirjoitustyötä aloittaessani mietin, miten saan aiheestani riittävästi tekstiä kokonaiselle pro gradu -tutkielmalle. Mitä enemmän syvennyin metodologisiin kysymyksiin, sitä paremmin aloin kuitenkin ymmärtää, että aihe on loputon. Tutkimukseni rajaus on itse asiassa melko laaja ja siitä johtuen teksti voi olla joiltain osin hieman pinnallista. En pysty tässä pro gradu -työssä käsittelemään kaikkia sellaisia teemoja, jotka olisivat sopineet metodologiseen tekstiin. Olisin voinut tarkastella tarkemmin esimerkiksi ontologisia kysymyksiä tai tiedonintressejä, joista viimeksi mainittuun en ottanut

lainkaan kantaa. Olisin voinut päästä syvemmälle myös epistemologiaan, joka on metodologian kannalta varsin keskeinen. Pintapuoliselle käsittelylle jäi myös eri tahojen vaikutus tutkimustuloksiin. Tätä tutkielmaa voisi hyvinkin laajentaa kysymällä, onko sillä merkitystä, että Worlds of Journalism -tutkimukseen osallistui monta tutkijaa, monta tutkimusavustajaa ja esimerkiksi ulkopuolinen litte-roiija. Olisin voinut myös kysyä, millaisia käytännön vaikutuksia sillä on, että määrällisen tutkimuksen kysymykset tulivat annettuina Saksasta. Tai mitä vaikutuksia on sillä, että kysymykset on käännetty? Miten käännoistyö on onnistunut?

Jatkotutkimuksen kannalta voisi olla hedelmällistä valita sellainen näkökulma, jossa Worlds of Journalism Studyn Suomen osuuden tuloksia verrataan muiden maiden tutkimustuloksiin. Tällöin metodologisia kysymyksiä olisivat vaikkapa sellaiset, kuin miten muiden maiden tutkimuskäytännöt ovat eronneet Suomen käytännöistä ja miten survey-kaavakkeen vaikeasti ymmärrettävät käsitteet on muualla käännetty ja ymmärretty. Lopulta tärkeää olisi pohtia, ovatko eri maista kerätyt tulokset edes aidosti vertailukelpoisia.

Metodologiset kysymykset polveilevat niin moniin suuntiin, että jatkotutkimusideoita olisi vaikka kuinka paljon. Itseäni innostaa erityisesti tutkimuksen tulkinnan vaihe, johon haluaisin päästä vielä jonakin päivänä tutustumaan syvällisemmin. Jo yksinään määrällisten ja laadullisten havaintojen tulkinnasta voisi saada erittäin mielenkiintoisen jatkotutkimuksen. Tämä pro gradu -tutkielma ei mene tämäntapaisiin teemoihin vielä kovinkaan syvälle, mutta antaa kuitenkin jonkinlaisen ajattelun pohjan määrällisen ja laadullisen haastattelututkimuksen metodologialle. Samalla se jatkaa keskustelua tutkimusotteiden asemasta humanistisissa tieteissä ja luo kriittisen katseen aiempaan metodologia-kirjallisuuteen. Tällaista keskustelua tarvitaan vielä paljon lisää.

Kirjallisuus

- Alanen, Pentti (2014) Hermeneuttinen kehä ja kokeellinen tutkimus. Inkoo: Kustannus HD.
- Alastalo, Marja (2005) Tutkimushaastattelun historia yhteiskuntatieteissä. Teoksessa Johanna Ruusuvoori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, Pertti (2001) Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus.
- Alasuutari, Pertti (2011) Laadullinen tutkimus. 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Alkula, Tapani & Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka (1994) Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Helsinki: WSOY.
- Arendt, Hannah (2002) Vita activa. Tampere: Vastapaino. Englanninkielinen alkuteos The Human Condition 1958.
- Crotty, Michael (1998) The Foundations of Social Research. Meaning and perspective in the research process. Lontoo: Sage Publications.
- Ehrnrooth, Jari (1990) Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus.
- Eskola, Jari & Suoranta Juha (2005) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Grönfors, Martti (1982) ja (1985) Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. Juva: WSOY.
- Haaparanta, Leila & Niiniluoto, Ilkka (1998) Johdatus tieteelliseen ajatteluun. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Haaparanta, Leila & Niiniluoto, Ilkka (2016) Johdatus tieteelliseen ajatteluun. Helsinki: Gaudeamus.
- Hakala, Juha T. (2002) Luova prosessi tieteessä. Helsinki: Gaudeamus.
- Hakala, Juha T. (2013) Luova laiskuus. Anna ideoille siivet. Helsinki: Gummerus.
- Halfpenny, Peter (1979) The Analysis of Qualitative Data. The Sociological Review, 27:14, 799-827.
- Hanitzsch Thomas (2007) Deconstructing Journalism Culture. Toward a Universal Theory. University of Zurich.
- Hanuch, F. & Hanitzsch T. (2017) Introduction: Comparing Journalistic Cultures Across Nations. Journalism Studies 18:5, 525-535.
- Heikkilä, Tuomas & Niiniluoto, Ilkka (2016) Humanistisen tutkimuksen arvo.
- Herkman, Juha & Nordenstreng, Kaarle & Keinonen, Heidi & Ala-Fossi, Marko (2008) Johdanto. Teoksessa Heidi Keinonen & Marko Ala-Fossi, & Juha Herkman: Radio- ja televisiotutkimuksen metodologiaa. Näkökumia sähköisen viestinnän tutkimiseen. Tampere: Tampere University Press.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (1982) Teemahaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2008) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

- Hirsjärvi, Sirkka & Remes Pirkko & Sajavaara Paula (2003) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Järvinen, Pertti & Järvinen Annikki (2004) Tutkimustyön metodeista. Tampere: Opinpajan kirja.
- Kant, Immanuel (2013) Puhtaan järjen kritiikki. Suomentanut Markus, Nikkarla & Ranki, Kreetta. Helsinki: Gaudeamus. Saksankielinen alkuteos 1781.
- Ketokivi, Mikko (2009) Tilastollinen päättely ja tieteellinen argumentointi. Helsinki: Gaudeamus.
- Kortteinen, Matti (1982) Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Helsinki: Otava.
- Koskela, J.L. & Kagioglou M. (2006) The Proto-theory of Design. The method of analysis of the ancient geometers.
- Koski, Jussi T. (2001) Luova hierre. Näkökulmia yksilöiden, ryhmien ja organisaatioiden luovuuteen. Helsinki: Gummerus.
- Laaksovirta, Tuula H. (1985) Tieteellinen metodi ja metodologia. Lähtökohtia kirjastotieteen ja informatiikan tutkimuksen metodologialle. Kirjastotiede ja informatiikka 4:2, 35–44.
- Laine, Timo (2010) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PS-Kustannus.
- Lehtonen, Mikko (1996) Merkitysten maailma. Tampere: Vastapaino.
- Leino, Pentti (1989) Kieli ja maailman hahmottaminen. Teoksessa Tommi Hoikkala (toim.) Kieli, kertomus, kulttuuri. Helsinki: Gaudeamus, 26–51.
- McLaughlin, Eithne (1991) Oppositional proverty: the quantitative/qualitative divide and other dichotomies. Routledge 292-308.
- Metsämuuronen, Jari (2006) Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä 3. Jyväskylä: International Methelp.
- Mills, C. Wright (2015) Sosiologinen mielikuvitus. Helsinki: Gaudeamus. Suomentaneet Karisto, Antti & Konttinen, Esa & Takala, Pentti & Uusitalo, Hannu. Englanninkielinen alkuteos The Sociological Imagination 1959.
- Mäkelä, Klaus (1990) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus.
- Nieminen, Heli (1997) Kvalitatiivisen tutkimuksen luetettavuus. Teoksessa Paunonen, Marita & Vehviläinen-Julkunen, Katri (toim.) Hoitotieteen tutkimusmetodiikka. Porvoo: WSOY.
- Niiniluoto, Ilkka (1983) Tieteellinen päättely ja selittäminen. Helsinki: Otava.
- Niiniluoto, Ilkka (1984) Johdatus tieteenfilosofiaan. Käsitteen- ja teorianmuodostus. Helsinki: Otava.
- Nummenmaa, Tapio & Konttinen, Raimo & Kuusinen, Jorma & Leskinen, Esko (1997) Tutkimusaineiston analyysi. Porvoo: WSOY.
- Platon (1979). Theaitetos. Teoksessa Platon Teokset 3. Suomentanut Itkonen-Kaila, Marja. Helsinki: Otava. Muinaiskreikkalainen alkuteos 387–355 eaa.
- Popper, Karl (1995) Avauksia ja kumoamisia. Tieteellisen tiedon kasvu. Tampere: Gaudeamus. Suomentanut Eerola, Eero. Englanninkielinen alkuteos Conjectures and Refutations 1963.

- Pöyhtäri, Reeta & Väliaverronen, Jari & Ahva, Laura (2004) Mistä on suomalaiset toimittajat tehty? Worlds of Journalism -surveyyn tuloksia Suomesta. Tutkimusraportti, Tampereen yliopisto.
- Pöyhtäri, Reeta & Väliaverronen, Jari & Ahva, Laura (2016) Suomalaisen journalistin itseytymämuutos muutoksen keskellä. Media & Viestintä 39:1, 1–23.
- Raatikainen, Panu (2004) Ihmistieteet ja filosofia. Helsinki: Gaudeamus.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittua Liisa (2005) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti K. (2010) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.
- Raunio, Kyösti (1999) Positivismi ja ihmistiede. Sosiaalitutkimuksen perustat ja käytännöt. Helsinki: Gaudeamus.
- Saari, Esa (2002) Fenomenologia ja eksistentialismi. Teoksessa Ilkka Niiniluoto & Esa Saari (toim.) Nykyajan filosofia. Helsinki: WSOY.
- Saussure, Ferdinand de & Bally, Charles & Sechehaye, Albert & Riedlinger, Albert (2014) Yleisen kielitieteen kurssi. Suomentanut Nupponen, Tommi. Tampere: Vastapaino. Ranskankielinen alkuteos 1931.
- Suhonen, Pertti (2006) Mielipidetutkimukset ja yhteiskunta. Tampere: Tampere university press
- Syrjälä, Leena & Ahonen Sirkka & Syrjäläinen Eija & Saari Seppo (1994) Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Töttö, Pertti (2000) Pirullisen positivismin paluu. Laadullisen ja määrällisen tarkastelua. Tampere: Vastapaino.
- Töttö, Pertti (2005) Syvällistä ja pinnallista. Teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaalitutkimuksessa. Tampere: Vastapaino.
- Uusitalo, Hannu (2001) Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. Helsinki: WSOY.
- Valtonen Anu (2005) Ryhmäkeskustelut – Millainen metodi? Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittua Liisa (2005) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Varto, Juha (2005) Laadullisen tutkimuksen metodologia. Tampere: Elan Vital.
- Viljanen, E.K & Aitamurto, K. & Lassila J.P. & Salmi A-M. K (2010) Suuri ja mahtava metodologia? Lähestymistapoja Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimiseen. Helsinki: Edita.
- Vilkka, Hanna (2007) Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.

Muut lähteet

Anttila, Pirkko Tutkimisen taito ja tiedonhankinta.

<https://metodix.fi/2014/05/17/anttila-pirkko-tutkimisen-taito-ja-tiedon-hankinta/#top>

Avoimen tieteen ja tutkimuksen käsikirja (2014)

<http://avointiede.fi/kasikirja>

Hakka, Jari & Muhonen Teemu (2017) Luento Tampereen yliopistossa.

Worlds of Journalism Studyn kansainvälinen verkkosivu

<http://www.worldsofjournalism.org/>